

अथभोजप्रबंधप्रारंभः

श्रीगणेशायनमः स्वस्तिश्रीमहाराजाधिराजस्य
भोजराजस्यप्रबंधःकथ्यते ॥ आदौधाराराज्येसिं
धुलसंज्ञोराजाचिरंप्रजाःपर्यपालयत् तस्यवृद्धत्वे-
भोजइतिपुत्रस्समजनि सयदापंचवार्षिकःतदापि
ताह्यात्मनो जरांजात्वासुरव्यामात्यानाहूयअनुजमुंजं
महाबलमालोक्यपुत्रंचवालंवीक्ष्यविचारयामास
यदाहंराजलक्ष्मीभारधारणसमर्थसोदरमपहा
यराज्यपुत्रायप्रयच्छामितदालोकापवादःअथ
वावालंमेपुत्रमुंजोराज्यलोभाद्विषादिनामारविष्य
तितदादत्तमपिराज्यंवृथापुत्रहानेर्वशोच्छेदश्च
श्लोकः॥ लोभःप्रतिष्ठापापस्यप्रसूतिलोभाएव
च॥ द्वेषक्रोधादिजनकोलोभःपापस्यकारणं
॥ लोभाक्रोधःप्रभवतिक्रोधाद्रोहःप्रवर्ततेद्रो
हेननरकंयातिशास्त्रज्ञोपिविचक्षणः मानरं
पितरंपुत्रंमातरंवासत्तुत्तमं लोभाविष्टोनरोहं
तिस्वामिनंवासहोदरमेति विचार्यराज्यमुंजायद
त्वातदुत्संगेभोजमात्मजमुमोचततःक्रमाद्राजनिर्दि
गतेसंप्राप्तराज्यसंपत्तिर्मजोसुरव्यामात्यबुद्धिसागर
नामानव्यापारमुद्रयादूरोकृत्यतत्पदेअन्यविवेशत
तोगुरुभ्यःक्षितिपालपुत्रंवाचयति ततःक्रमेणस
भायांज्योतिःशास्त्रपारंगतःसकलविद्याचातुर्य

वान्ब्राह्मणस्समागमत् राज्ञेस्वस्तीत्युक्त्वा उप-
 विष्टः सचाह देवल्लोकोयमांसं सर्वज्ञं वक्तितत्किमपि पृ-
 च्छ श्लोकः ॥ कंठस्थाया भवेद्विद्या सा प्रकाश्या सदा
 बुधैः ॥ यागुरौ पुस्तके विद्या तथा मूढः प्रवार्यते ॥ इ-
 तिराजानं प्राह ततो राजापि विप्रस्याहं भावमुद्र-
 याचमत्कृतांतद्वातांश्चुत्वा अस्माकं जन्मारभ्येतत्स-
 ण पर्यंतं यद्यन्मया चरितं यद्यत्कृतं तत्सर्वं वदसि-
 भवान् सर्वज्ञ एवेत्युवाच ततो ब्राह्मणोऽपिराजाय
 द्यत्कृतं तत्सर्वमुवाच गूढव्यापारमपि ततो राजा
 पिसर्वाण्यप्यभिज्ञानानि ज्ञात्वा तु तोष पुनश्च पंच-
 षट्पदानि गत्वा पादयोः पतित्वा इन्द्रनीलपुष्पराग-
 न्नैरकतवैडूर्यरवचितसिंहासने उपवेश्य राजा प्राह
 श्लोकः ॥ माते वरक्षति पिते वह्निते निधुंक्ते कांते
 वच्चाभिरमयत्यपनीयरवेदं कीर्तिचदिक्षुविम-
 लां वितनोति लक्ष्मीं किं किं न साधयति कल्मसलते व-
 विद्यया ॥ ततो विप्रवराय दशाश्वानाजानेयान् ददौ
 ततः सप्तायामासीनो बुद्धिसागरः प्राह राजानं देव-
 भोजस्य जन्मपत्रिकां ब्राह्मणं पच्छेति ततो मुजः प्रा-
 ह भोजस्य जन्मपत्रिकां विधेहीति ततो सौ ब्राह्मण
 उवाच अध्ययनशालायां भोज आनेतव्य इति मुं-
 ज्ञोऽपि ततः कौतुकादध्ययनशालामलं कुर्याणं भो-
 जं भदेरनाययामास ततः साक्षात्पितरमिव राजा

भोजप्रबंधः

३

नमानस्यसविनयंतस्थौ ततस्तद्रूपलावण्यमोहि
 तं राजकुमारमंडले प्रभूतसौभाग्यं मेहीमंडलमाग
 तं मेहेंद्रमिव साकारं मन्मथविमूर्तिमत् सौभाग्यमिव
 भोजनिरूप्य राजानं प्राह देवशः राजन् भोजस्य भा
 ग्योदयं वक्तुं विरंचिरपि नालं को ह सुदरं भरिः ब्राह्मणः
 किं तथापि वदामि स्वमत्यनुसारेण भोजमितोध्यय
 नशालायां प्रेषय ततो राजा ज्ञया भोजे त्कध्ययन
 शालांगते विप्रः प्राह. श्लोकः पंचाशत्यंच व
 र्षाणि सप्तमासदिनत्रयं ॥ भोजराजेन भोक्तव्यः
 स गौडो दक्षिणापथ इति ॥ ततदा कर्ण्य राजा
 चातुर्यादपहसन् निवससुखोपिविच्छाद्य बद्ध
 नो भूत् ततो राजा ब्राह्मणं प्रेषयित्वा निशीथे
 स्वशयनमासाद्य एकाकी सन् व्यचिंतयत् यदि
 राज्यलक्ष्मीर्भोजकुमारंगमिष्यति तदा हं जीवन्नपि
 मृतः ॥ श्लोकः ॥ तानींद्रियाण्यविकलानि तदेव ना
 मसाबुद्धिरप्रतिहता वचनं तदेव ॥ अर्थोष्मणा विर
 हितः पुरुषः क्षणनसो व्यन्य एव भवतीति विचित्रमे
 तत् किंच शरीरं निरपेक्षस्य दक्षस्य व्ययसाधिनः बु
 दिप्रारब्धकार्यस्य नास्ति किंच न दुष्करं असूयया ह
 तेनैव पूर्वोपायोद्यमेरपि कर्तृणां गृह्यते संपत्सु ह
 द्विर्मात्रिभिस्तथा ततोद्यमे किं दुःसाध्यं ॥ श्लोकः
 ॥ अतिदाक्षिण्ययुक्तानां शंकितामां पदे पदे पराय

भोजप्रबंधः

५

पिवक्तुकामोस्मि ततस्सापराधमिति मेवचःक्षंतव्यं
श्लोकः भोजेद्रव्यं न सेनाया परिवारो बलान्वितः
परंपोत इवास्तेद्यसहंतव्यः कथं प्रभो पारंपर्य इवास
क्तस्त्वस्यादउदरं भरिः तद्वधे कारणं नैव पश्यामि नृपं
यव ततो राजा सर्वं प्रातः सभायां प्रवृत्तं वृत्तमकथयत् स
चमुत्वाह सन्नाह श्लो० त्रैलोक्यनाथो रामोस्ति च
सिद्धो ब्रह्मपुत्रकः तेन राज्याभिषेके तु मुहूर्तः कथि
तो भवत् तस्मुहूर्तेन रामोऽपि वनं गीतोऽवनीविना सी-
तापहारोऽप्यभवद्देरिचिवचनं वृथा जातः कोयं नृपश्चेष्ट
किंचिज्जउदरं भरिः यदुत्तया मन्त्राकारं कुमारं हंतु-
मिच्छसि किंच किन्तु मे स्यादिकं कृत्वा किन्तु मे स्याद-
कुर्वतः इति संचित्य मनसा प्राज्ञः कुर्वीतवानवा उचि
तमनुचितं वा कुर्वता का पजातं परिणातिरवधार्याय
त्वतः पंडितेन अतिरभसकृतानां कर्मणा मावेपते
भवति तद्दयदाही शल्यतुल्यो विपाकः किंच येन स
हसितमशितं हसितं कथितं चरहसि विस्त्रब्धं तं प्रति
कथमसतामपि निवर्तते चित्तमा मरणात् किंच अस्मि
नृते वृद्धराजस्सिंधिलस्य परमप्रीतिपात्राणि महावी
रास्तवीधानुगतोऽस्थिताः ते त्वन्नगरमुल्लोलकल्लो
लाः पयोधरा इव प्लावयिष्यन्ति चिराद्बद्धमूलैः पिबन्ति
आयः पौराः भोजं भुवो भर्त्तारं भावयन्ति किंच श्लोकः
॥ सत्यपि चक्रे कृतकर्मणि दुर्नातिश्चेत् श्रियं हर-

त्येव तैलैस्स दोषयुक्तां दीपशिरवां विदत्तयति हि-
 वाताल्लिः देवपुत्रवधः क्वापि न हिताय इत्युक्तं वत्सराजवचन-
 माकर्ण्य राजा कुपितः प्राह त्वमेव राज्याधिपतिः न तु सेव-
 कः श्लोकः स्वास्थुक्ते यो न यतते स भृत्यो भृत्यपाश-
 कः तज्जीवनमपि व्यर्थं अजागल्लकुचाविवेति त-
 तो वत्सराजः कालोचितमालोचनीयमिति मत्वा तू-
 र्घ्यां विभूय अथ लंबमाने दिवा करे तुंगसौधोत्संगाद-
 वतरंतं कुपितमिव कृतांतं वत्सराजं वीक्ष्य समेता अ-
 पिविविधेन मिषेण स्वभवनानि प्रापुर्भीताः सभासदः त-
 तः स्वसेवकान् स्वागरापरित्राणार्थं प्रेषयित्वा रथं शु-
 चनेश्वरी भवनाभिमुखं विधाय भोजकुमारं पाध्या-
 थाकारणाय प्राहिणोदेकं वत्सराजः स चाह पंडितं-
 तात त्वामाकारयति वत्सराज इति सोपितदाकर्ण्य
 यज्ज्नाह त इव भूताविष्ट इव ग्रहग्रस्त इव तेन सेवकेन-
 करेण धृत्वानीतः पंडितः तंच बुद्धिमान् वत्सराजः
 सप्रणामभित्याह पंडिततात उपविश राजकुमारं
 जयंतं अध्ययनशालाया आनयेति आयातं ज-
 यंतं कुमारं किमप्यधीतं पृष्ट्वानैवीत पुनः प्राह पंडितं
 विप्रभोजकुमारमानयेति ततो विदितवृत्तांतो भोज-
 कुपितो ज्वलन्निव शोणिते क्षणः समेत्य प्राह आ-
 पापराजो मुख्यकुमारं एकाकिनं मां राजभवना-
 त्प्रहिणानेतुं तव कानामशक्तिरिति यामचरणपादुकामादा

य भोजेन तालुदेशो हतो वत्सराजः ततो वत्सराजः प्रा-
ह भोजवयं राजा देशकारिण इति बालं रथे निवेश्य
खड्गमपकोशं कृत्वा जगामाशु महामाया भवनं त-
तो गृहीते भोजे लोकाः कोलाहलं चक्रुः हुंभावश्च प्र-
वृत्तः किं किमिति ब्रुवाणा भटा विप्रो शांत आगत्य स-
हसा भोजवधायनीं तं ज्ञात्वा हस्तिशालां सुप्रशालां
वाजिशालां रथशालां प्रविश्य सर्वान् जघ्मुः ततः प्र-
तोलीश्वराजभवनप्राकारवेदिकासु बहिर्द्वारविटं
केषु पुरसमीपेषु भेरीपटहसुरजमडुकडिंडिमनिन-
दाडंबरैणांबरविडबतमभूत् केचिद्विमलासिना
केचिद्विषाणकेचित्कुंतेन केचित्पाशेन केचिद्वन्धि-
ना केचित्परशूना केचिद्भलेन केचित्तोमरेण केचि-
त्पासेन केचिदंभसा केचिद्धारायां ब्राह्मणयोषि-
तोर राजपुत्रा राजसेवकारा जानः पौराश्च प्राणपरि-
त्यागं दधुः ततः सावित्री संज्ञा भोजस्य जननी वि-
श्वजननी वस्थिता दासी सुरवात् स्वपुत्रस्थितिमा-
कर्ण्य कराभ्यां नेत्रे पिधाय रुदती प्राह पुत्रपितृ-
व्येन कां दशां गमितोसि येमया नियमा उपवासा-
श्च त्वत्कृतकृताः तेद्यमे विफलजाताः दशापि दिशा
सुरवा निशून्यानि पुत्रदेवेन सर्वज्ञेन सर्वशक्तिनाम्
ष्टाश्रियः पुत्राणं दासीवर्गसि हसा विच्छिन्नशिरसं
पश्येत्पुरुषा भूमावपतत् ततः प्रदीवेश्वानरे समुद्भू-

तमधुमस्तोमेनैवमलीमसेनमसिपापत्रासादिव
 पश्चिमपयोनिधौमग्रेमार्तडमंडलेमहामायाभ
 वनमासाद्यप्राहभोजवत्सराजःकुमारभृत्यानांदे
 वतंज्योतिःशारन्नविशारदेनकेचिद्ब्राह्मणेनतवरा
 ज्यप्राप्तापुदीरितायांराजाभवद्बोधोव्यादिष्टइतिभो
 जःप्राह श्लोकः रामेप्रव्रजिनंबलेर्नियमनंपांडोः
 सुतानांवनवृष्णीनांनिधनंनलस्यनृपतेराज्यात्प
 रिभ्रंशनं कारागारनिषेवणंचमूरणंसंचित्यलं
 केश्वरेसर्वःकालवशेननश्यतिनरःकोवापरित्रायते
 ॥लक्ष्मीकौस्तुभपारिजातसहसस्सूनुसुधांभोनिं
 धेदेवेनप्रणयप्रसादविधिनामूध्राधृतःशंभुना॥
 अद्याप्युद्भूतिनैवदैवविहितंक्षेण्यक्षपावल्लभःके
 नान्येनपिलंघ्यतेविधिगतिःपाषाणरेखासरवी
 विकटोर्व्यामप्यटनंशैलशिलारोहणमपांनिधे
 स्तरणंनिगडगुहाप्रवेशोविधियरिपाकःकथन्तुसं
 तार्यःअभोधिस्थलतांस्थलंजलधितांधूलील
 वःशैलतांमेरुसृत्कणतांतृणंकुलिशतांवज्रंतृ
 णप्रायतांवन्हिशीतलतांहिमदहनतामायातिय
 स्येच्छयालीलादुर्ललिताहुतव्यसनिनेदेवायतस्यै
 नमःततोवटवृक्षस्यपत्रमादायरकेनपुटीकृत्य
 जंधाक्षुरिकायास्तित्वातत्रपुटकेरक्तमारोप्यतृणे
 नकस्मिन्पत्रेकंचन श्लोकंलिखित्वावत्सप्राह

महाभाग एतत्पत्रं नृपाय दातव्यं त्वमपि राजाज्ञां
विधेहीति ततो वत्सराजस्यानुजो भ्राता भोजस्य
प्राणपरित्यागसमये दीयमानसुरवश्चियमवलोक्य
प्राह. श्लोकः ॥ एकावस्तद्वद्वर्मो निधनेष्यनुयातियः
शरीरेण समं नाशं सर्वमन्यच्च गच्छति न ततो हि सहा
यार्थे माताभार्या च तिष्ठति न मित्रपुत्रौ न ज्ञातिर्धर्म
स्तिष्ठति केवलः बलवानप्यशक्तो सौ धनवानपि
निर्धनः श्रुतवानपि मूर्खश्च यो धर्मविमुरवोजनः
इहैव न रकव्याधेश्चिकित्सां न करोति यः गत्वानिरोषध-
स्थानं स रोगी किं करिष्यति जरां मृत्युं मयं व्याधिं योजा-
नाति स पण्डितः स्वस्थस्तिष्ठेन्निषीदेद्वा स्वपेद्वा केनचि-
द्धसेत् तुल्यजातिवयो रूपान् रूढतान् पश्यति मृत्यु-
ना न हितत्रास्ति ते त्रासः वज्रवत् रूढयंतवेति ततो वै
राग्यमापन्नो वत्सराजः भोजं क्षमस्वेत्युक्त्वा प्रणम्य
तंचरथेन निवेश्य नगराद्बहिर्धनेतमसि गृहमागम-
य्य भूमिगृहांतरे निक्षिप्य भोजं रक्षस्वयमेव कृ-
त्रिमविद्याविद्धिः सुकुण्डलं स्फुरद्भ्रंजनिमीलितनेत्रं
भोजकुमारमस्तं कंकारयित्वा तच्चादाय कनिष्ठो राजभ-
वनंगत्वा राजानं नत्वा प्राह श्रीमता यदादिष्टं तस्मा-
दितमिति ततो राजा च पुत्रवधं ज्ञात्वा तमाह वत्सरा-
ज रवद्गृहं हारसमये तेन पुत्रेण किमुक्तमिति वत्स-
त्पत्रमदात् राजा स्वभार्या करेण दीपयानीयतानिय-

आक्षराणिवाचयति. श्लोकः मांधाताचमहीप-
 तिः कृतयुगालंकारभूतो गतः सेतुर्येनमहोदधौ वि-
 रचितः कासौ दशास्यांतकः अन्ये चापियुधिष्ठिरप्र-
 भृतयो यातादिवंभूयते नैकेनापि समंगता वसुमती नूनं त-
 यायास्यति राजा च तदर्थं ज्ञात्वा शय्यातो भूमौ पयात-
 ततश्च देवी करकमलचालितचैलां चलानिलेन ससं-
 शोभृत्वा देवि मां मास्पृश हाहा पुत्रघातिनमिति विलप-
 न्कुरुरद्वद्वारपालानानाप्यब्राह्मणानानयतेत्याह
 ततस्वाज्ञया समागतान् ब्राह्मणान् नत्वा मया पुत्रो-
 हतः तस्य प्रायश्चित्तं वदध्वमिति वदंतं ते तत्तमूचुः
 राजन् सहसा बन्धिमाविशेति ततः समेत्य बुद्धिसागरः
 प्राह यथा त्वं राजा धमस्तथैव अमात्या धमो वत्सरा-
 जः तव किल राज्यं दत्त्वा सिंधुल नृपेण तेन त्वदुत्संगे
 भोजः स्थापितः तच्च त्वया पितृव्येणान्यत्कृतं.
 श्लोकः ॥ कतिपयदिवसस्यायि निमदकारिण्यौ
 वनेतुरात्मानः विदधति तथा पराधं जन्मेव यथास्य वृ-
 था भवति संतस्तृणोत्सारणमुत्तमांगात्सुवर्णकोट्यर्प-
 णमाभिमंति प्राणव्ययेवापि कृतोपकाराः स्वत्माः प-
 रैर्वैरमिवोद्वहंति उपकारश्चापकारो यस्य व्रजति
 विस्मृतिं पाषाणात् ददयस्यास्य जीवतीत्यभिधासु-
 धा यथांशुरः सुसूक्ष्मोऽपि प्रयत्नेनाभिरक्षितः फलप्रदो
 भवेत्कालतथा लोकः सुरक्षितः हिरण्यधान्यर-

त्वानिधनानिविविधानि च तथान्यदपियत्किंचित्प्रजा
 भ्यःस्युर्महीभृतां राक्षिधर्मिणिधर्मिष्ठाः पापेपापप
 राःसदा राजानमनुवर्तते यथाराजातथाप्रजाः ॥
 ततोरात्रावेववन्दिप्रवेशनंनिश्चितेरात्रिसर्वेसामं
 ताःपौराश्चमिलिताःपुत्रं हत्वा पापमयात् भीतो नृ
 पतिर्वन्दिप्रविशतीति किंवदंती सर्वत्राजनि ततः बु
 द्धिसागरः द्वारपालमाहूय नकेनापि भूपालभवनं प्र
 वेष्टव्यमित्युत्कानृपमतःपुरेनिवेश्य सभायामेका
 की सन्न उपविष्टः ततो राजमरणवार्तां श्रुत्वा वत्सरा
 जगृहमागत्य बुद्धिसागरं नत्वा शनैः ग्राह्य तातमया
 भोजराजो रक्षित इति बुद्धिसागरस्य कर्णे तस्य किम
 प्यकथयत् तच्छ्रुत्वा वत्सराजश्च निष्क्रान्तः ततो सु
 हूर्तेन कोपिकरकैलितदंतींद्रदंतदंडो विरचित प्रत्यग्र
 जटाकलापः कर्पूरकरंबितभसितानुद्धर्तित सकल
 तनुर्मूर्तिमान्मन्मथ इव रक्कटिक कुंडलमंडितकर्ण
 युगुलः कोशेयकोपीनो मूर्तिमांश्चंद्रचूड इव सभां
 कापालिकः समागतः तं वीक्ष्य बुद्धिसागरः ग्राह्य यो
 गींद्रकुत आगम्यते कुत्र ते निवेशश्च कापालिके त्वयि य
 च्चमत्कारकारी कलाविशेष औषधविशेषोऽप्यस्ति
 योगी ग्राह्य श्लोकः देशे देशे भवनं भवने भवने तथै
 व भिक्षान्नं स्वारसि च नद्यां सलिलं शिवशिवतत्त्वा
 र्थयोगिनां पुंसां ग्रामे ग्रामे कुटीरम्यानि ईरे नि ईरे ज

लंभिस्त्रायां सकलभञ्जानं विभवैः किंप्रयोजनं देवअस्मा
 कं नैको देशः सकलमूमंडलं प्रमामः गुरूपदेशोतिष्ठामः
 निखिलभुवनतलं करतलमलकवत्पश्यामः सर्पदष्टं
 विषं व्याकुलं रोगग्रस्तं शस्त्राभिन्नशिरस्कं कालशि
 थिलितं तात तत्क्षणादेव विगतसकलव्याधिसंचयं
 कूर्मइति राजापिकुड्यांतर्हित एव श्रुतसकलघृतां
 तः सभामागतः कापालिकंदडवत्पणम्य योगीद्रु
 द्रकल्पपरोपकारपरायणमहापापिनो मया हतस्य
 पुत्रस्य प्राणदानेन मारक्षेत्याह अथ कापालिकीपि
 सजन् माभैषीः पुत्रस्तेन मरिष्यति शिवप्रसादेन गृह
 मेष्यति परस्मै शानभूमौ बुद्धिसागरेण सहोमद्रव्या
 णि प्रेषयेत्युच्यते ततो राजा कापालिकेन यदुक्तं तत्स
 र्वं तथा कुर्वीति बुद्धिसागरः प्रेषितः ततो राज्ञो गूढरूपेण
 भोजोपितत्र नदीपुलिने नीतः योगिन्या भोजो जीवि
 तइति प्रयाच समभूत् ततो राजेन्द्रा रूढो बन्दिभिस्तु
 यमानो भेरीमृदंगादिद्यौषैर्जगद्धिरीकुर्वन् पौरा
 मात्यपरिभूतो भोजराजो राजभवनमगात् राजा च
 तमालिङ्ग्य रोदिति भोजोपिरुदंतं मुञ्जनिवार्य अस्तौ
 यीत् ततः स तुष्टो राजानिजसिंहासने तस्मिन्निवेश
 यित्वा छत्रचामराभ्यां भूषयित्वा तस्मै राज्यं ददौ निजपु
 त्रेभ्यः प्रत्येकमेकैकं ग्रामं दत्वा यस्मै प्रमास्पदं जयंतं भोज
 निकाशे निवेशयामास ततः परलोकपरित्राणे सु-

जोषिनिजपट्टराजीभिः सह तपोवनभूमिं गत्वा परंतप-
 स्तेपे ततो भोजभूयात्तश्च देवब्राह्मणप्रसादाद्राज्यं
 पालयामास इति भोजराजस्य राज्यात्प्राप्ते प्रबंधः
 ततो मुंजे तपोवनं याते बुद्धिसागरं सुरव्यामात्मविद्या
 यस्वराज्यं बुभुजे भोजराजभूयतिः एवमतिक्रामति
 काले कदाचिद्राजा क्रीडतोद्यानंगच्छता कोपि धारान्नग-
 रवासि विप्रो लक्षितः स च राजानं वीक्ष्य नेत्रे निमील्य
 आगच्छन् राजा पृष्ठः द्विजत्वं मां दृष्ट्वा नखस्तीति ज-
 ल्यसि विशेषेण लोचने निमीलयसि तत्र को हेतुरिति
 विप्र आह देवत्वं वैष्णवोऽसि विप्राणां नो यद्रवं करिष्य-
 सि ततस्त्वन्नो न मे भीतिः किंतु कस्मै चिक्किमपि न प्रय-
 च्छसि तेन तव दाक्षिण्यामपि नास्ति अतस्ते किमाशी-
 र्वचसा किंच प्रातरे वक्तव्यं सुखावलोकनात् परतोऽपेक्षा
 भहानिः स्यात् इति लोकोक्त्या लोचने निमीलिते अपि च
 श्लोकः प्रसादो निष्कलो यस्य कोपश्चापि निरर्थकः
 न तं राजानि मिच्छंति प्रजाः षण्डमिव स्त्रियः अप्रग-
 ल्भस्य या विद्या कृपणस्य च यद्धनं यच्च बाहुबलं
 भीतेर्ज्यैश्च नैतन्न च भवे देवमेतसि तादृक्षुः का-
 शीं प्रतिगच्छन् मया शस्त्रां पृष्ठः तात मया किं कर्तव्य-
 मिति पिता चेत्थमभ्यधासि श्लोकः यदितव हृदयं
 विद्वन्मुनयस्वप्नेपि मास्मसे विष्ठाः सचिवजितं षण्डजि-
 तं युवतिजितं चैव राजानं पातकानां समस्तानां देवरे

तातपातकेरुकंदुरस्सचिवोराजाद्वितीयंचतदाश्रयः
 अविवेकमतिर्नृपतिर्मन्त्रिषुगुणचत्सवक्रितधीवःय
 त्ररबलाश्चप्रबलास्तत्रकथं सज्जनावसरः राजासं
 पत्तिहीनोपिसेव्यः सेव्यगुणाश्रयः भवत्याजीव
 नंतस्मात्फलकालांतरादपि अदातुर्दाक्षिण्यंनहिभ
 वतिदेवपुराकर्णदधीचिशिविक्रमप्रमुखाःक्षितिप
 तयोयथापरलोकमलंकुर्वाणाः निजदानसमुद्भूतदि
 व्यनचगुणैर्निवसंतिमहीमंडले तथाकिमपरेराजा
 नः श्लोकः देहेपातिनिकारक्षायशोरक्ष्यमया
 तवत् नरःपतितकायोपियशःकायेनजीवति पं
 डितेचैवमूरेर्वचबलवत्यपिदुर्बले ईश्वरेचदरिद्रे
 चमृत्योरस्सर्वत्रतुल्यता निमेषमात्रमपितेवयोगच्छ
 न्नातिष्ठति तस्माद्देहेष्वनित्येषुकीर्तिमेकासुपार्जये
 त् जीवितंतदपिजीवितमध्येगण्यतेस्कृतिभिः
 किमुपुंसां ज्ञानविक्रमकलाकुललज्जात्यागभो
 गरहितंविफलंयत् राजापितेनवाक्येनपीयूषपूरस्मा
 तइवपरब्रह्मणिलीनइवल्लोचनाभ्यांहर्षाश्रूणिमु-
 मोच प्राहचद्विजंविप्रवरशृणु. श्लोकः रक्तभाः
 पुरुषालोकेसततंप्रियवादिनः अप्रियस्यचपश्य
 स्यवक्ताश्रोताचदुर्लभाः मनीषिणःसंतिनतेहितै
 षिणोहितैषिणः संतिनतेमनीषिणः सुखञ्चविद्या
 नपिदुर्लभो नृणांयथौषधंस्वादुहितंचदुर्लभम्

इतिविप्रायलक्ष्मंदत्वा किंतेनामेत्याह विप्रः स्वना
मभूमोलिरवति गोविंदइति राजावाचयित्वाविप्र
प्रत्यहंराजभवनमागतव्यंनतेकश्चिन्निषेधःविद्वा
सः कवयश्चकोतुकात्सभामानेतव्याः कोपिविद्वा
नूनदुःखभागस्तुएनमधिकारंपरियालयेत्याह एवंग
च्छत्सुकयतिपयदिवसेषुराजाविद्वस्त्रियः दानवित्ते
श्वरइतिप्रथामगात् ततोराजानंदिदृक्षवः कव-
यो नानादिगम्यः समागताः एवंवित्तादिव्ययंकुर्वा
णंराजानंप्रतिकदाचित्सुरव्यमात्येनेत्यमभ्यधाधिदे
वराजानः कोशबलाएवविजयिनोनान्ये. श्लोकः
सजयीवरमातंगायस्यकस्यस्तिमेदिनी कोशोय
स्यसुदुर्धर्षोदुर्गयस्यसुदुर्जयः देवलोकंपश्य.
श्लोकः प्रायोधनवतामवधनेतृष्णागरीयसी॥
पश्यकोटिद्वयासक्तंलक्ष्मायप्रवणंधनुः इतिरा
जाचतमाह दानोपभोगवंध्यायासुहृद्भिर्यानसुज्यते,
पुंसांसमाहितालक्ष्मीरलक्ष्मीः क्रमशोभवेत् इत्युक्त्वा
राजातमंभिणानिजपदादूरीकृत्यतत्पदेन्यदिदेश-
आहचतं श्लोकः लक्ष्मिमहाकवेर्देयंतदर्थंविबुध
स्यच देयंग्रामैकमर्धस्यतस्याप्यर्धंतदर्थिनः यश्च
मेअमात्यादिषुवितरणनिषेधमनाः संहंतव्यः उक्तंच
श्लोकः यद्वदातिपदश्चातितदेवधनिनांधनं अन्ये
मृतस्यक्रीडंतिदारैरपिधनैरपि प्रियः प्रजानांदा

तैव न पुनर्द्रविणेश्वरः अगच्छन् कांस्यते लोके र्वा
 रिदो न तु वारिधिः संग्रहैकपरः प्रायः समुद्रोऽपिरसा
 तले दातारं जलदपश्य गर्जतं भुवनोपरि एवं वितर
 णशालिनं नो जराजं श्रुत्वा कश्चिक्कलिंगदेशात्क
 विरुपेत्य मासमात्रतस्थो रसचक्षोणीन्द्रदर्शनं भव
 ति आहारार्थे पाथेयमपि नास्ति ततः कदाचिद्राजाम्
 गयाभिलाषी बह्विर्निर्गतिः सकविर्दृष्ट्वा राजानमाह
 श्लोकः दृष्ट्वे श्रीभोजराजे द्रेगलं तित्री पितृक्षणा
 त् शत्रोः शस्त्रं कवेः कष्टं नीवी वंधो मृगी दृशां राजा
 लक्षंददौ ततस्तस्मिन्मृगयारसिके राजनिकश्च न पु
 लिंदपुत्रो गायति तेन गीतमाधुर्येण तुष्टो राजा तस्मै
 पुलिंदपुत्राय पंचलक्षंददौ तदा कविः तद्दानम
 त्युन्नंतं किरातपो तंच दृष्ट्वा नरेन्द्रपाणिकमलस्थपंक
 जमिषेण राजानं वदति एते गुणाः पंकजसंतोपि
 न ते प्रकाशमायांति यद्दृक्ष्मी वसते स्तवमधुपैरुप
 भुज्यते कोशः भोजस्तमभिप्रायं ज्ञात्वा पुनर्लक्षमे
 कंददौ ततो राजा ब्राह्मणमाह श्लोकः प्रभुभिः
 पूज्यते विप्रकलै च न कुलीनता कलावान्मान्य
 तं मूर्ध्नि सत्सु देवेषु शंभुना एवं वदति भोजे कुतो
 पि पंचषाः कवयः समागताः तान् दृष्ट्वा राजा विलक्षण
 इवासीत् अद्यैव मया एता बह्विज्जंदत्तमिति ततः क
 विरत्नमभिप्रायं ज्ञात्वा नृपं पद्ममिषेण पुनः प्राह

श्लोकः किकुप्यसिकस्मैवानवसौरभसारायहिनि-
जमधुने यस्यकृतेशतपत्रतेद्यप्रतिपत्रमृग्यतेभ्रमरैः
ततः प्रभुप्रसन्नवदनमवलोक्यप्रकाशेनग्राह्यः श्लोकः
नदातुनोपभोक्तुचशक्नोतिहपणःश्रियं कितुस्पृश-
तिहस्तेननपुंसकइवश्रियं आचिवोयःप्रदृष्येतद्रूता
चप्रीतिमान्भवेत् तंदृष्ट्वाप्यथवाश्रुत्वानरःस्वर्ग-
मवाप्नुयात् ततस्तुष्टोराजापुनरपिकलिंगदेशवा-
सिकवयेलक्ष्मंददौ ततःपूर्वकविःपुरास्थितानृषट्क-
वीद्वानृदृष्ट्वाह्रैकवयोत्रमहासरस्सेतुभूमिवासीरा-
जायदाभवनंगमिष्यति तदाकिमपिब्रूतेतैयेचसर्वम-
हाकवयोपिसर्वराजः प्रथमचेष्टितंज्ञात्वावर्ततेतत्पे-
कःसरोमिषेणानृपग्राह्यः श्लोकः आगतानामपू-
र्णानांपूर्णानामप्यगच्छतां यद्वध्वनिनसंघट्टोद्यता
नांतत्सारोवरमिति तस्यराजालक्ष्मंददौ ततो गोवि-
दपंडितस्तानृकवीद्वानृदृष्ट्वाचुकोप तस्यकोपा-
भिपायंज्ञात्वादितीयः कविराह श्लोकः कस्यतू-
षंनक्षिपयसिपिबतिनकस्तवपथः प्रविश्यांतः यद्वि-
सन्मार्गसरोवरनभोनभोहमधिवसति राजातस्यै-
लक्षद्वयंददौ तंचगोविदपंडित व्यापारपदाहरी
कृत्यत्वयापिसभायामागतव्यंपरंतुकेनापिदौ-
ष्ट्यंनकर्तव्यमित्युक्ताततस्तेभ्यः प्रत्येकंलक्षंदत्वा
स्वनगरमागतः तेचयथायथंगताः ततः कदाचि

द्राजासुख्यामात्यं प्राह विप्रोपियो भवेन्मूर्खः स
 पुराद्वाहिरस्तमे कुम्भकारोपियो विद्वान्सतिष्ठतु
 पुरे ममेति उतः कोपिनमूर्खो भूद्वारानगरेततः क्र
 मेण पञ्चशतानि विदुषां वररुचिवाणामयूररेफणह
 रिशकरकच्छिगकपूरविनायकमदनविद्याविनोद
 कोकिलतारेंद्रमुरवाः सर्वशास्त्रविचक्षणाः सर्वे स
 र्वज्ञाः श्रीभोजराजसभामलचक्रुः एवं स्थिते कदा
 चिद्दिदृदृद्वंदिते सिंहासनासीने कविशिरोमणौ
 कवित्वप्रिये विप्रप्रियबाधवे भोजेश्वरे द्वारपाल एत्य
 प्रणम्य व्यभिज्ञपत् देवकोपि विद्वान् द्वारितिष्ठती
 ति अथ राजा प्रवेशयतमिति आज्ञप्तसोपि दक्षि
 णेन पाणिना समुन्नतेन विराजमानो विप्रः प्राह

श्लोकः राजन्नभ्युदयोस्तु शंकरकवे किंपत्रिका
 यामिदं पद्यं कस्य तवैव भोजनृप ते तत्पठ्यतां प
 ठ्यते एतासामरविंदसुंदरदृशां द्राक्चामरां द्रोल
 नादुद्देलुद्भुजवल्लिककणझणत्कारः क्षणवायता
 यथा यथा भोजयशो विवर्धते सितं त्रिलोकीमि
 वकर्तुमुद्यतं तथा तथा मेहदयं विदूयते प्रियालका
 लीधवलत्वशंकया ततो राजा शंकरकवये द्वादश
 लक्षदं दौ सर्वे विद्वांसश्च विद्वायवदना बभूवुः प
 रं कोपि राजभयान्नावदत् राजा च कार्यवशात् गृह
 गतः ततो विभूपालां सभां दृष्ट्वा विबुधगणस्तनि

निंद अहो नृपतेर तता किमस्य सेवया वंदशाश्च
 विचक्षणोभ्यः स्वाश्रयकविभ्यः लक्ष्ममदान् किम
 नेन वितुष्टेनापि असौ च केवलं ग्राम्यः कविः शंकरः
 किमस्य प्रागल्भ्यमित्येवं कोलाहलरवे जाते क-
 श्चिदभ्यगात् कनकमणिकुण्डलशाली दिव्यांशु
 कप्रावरणो नृपकुमार इव मृगमदपंकं कितगा-
 त्रोनवकुसुमसमभ्यर्चिता शिराश्चंदनांगरागेण-
 विलोभयन् विलास इव मूर्तिमान् कवितेव तनुमा-
 श्रिता शृंगाररसस्य स्यंद इव सस्यदोमहेद्र इव मही-
 वलयं प्राप्नो विद्वान् तदृक्षासाविहत्यरिषत् भय-
 कौतुकयोः पात्रमासीत् सच सर्वान् प्रणिपत्य प्राह
 कुत्र भोजनृप इति तेन मृचुरिदानीमेव सौधांतरं
 गत इति ततो सौप्रत्येकं तेष्वस्तांबूलदत्त्वा गजें-
 द्रकुलगतः मृगेन्द्र इवासीत् ततः समहा पुरुषः
 शंकरकविप्रदानेन कुपितान् तान् बुद्ध्वा प्राह भव-
 द्भिः शंकरकवयेद्वादशलक्षाणि प्रदत्तानीति नमंत
 व्यं अभिप्रायस्तुराज्ञो नैव बुद्धः यतः शंकरपूजने
 प्रारब्धे शंकरकविस्त्वेकै नैवलक्षेण पूजितः किंतु त-
 त्रिष्ठान् तत्रास्माविष्वाजितानेकादशरुद्रान् शंकर-
 रानपरान् मूर्तीन् प्रत्यक्षान् ज्ञात्वा तेषां प्रत्येकमेकै
 कं लक्षं तस्मै शंकरकवये एव शंकरमूर्तये प्रदत्तमिति
 राज्ञो अभिप्राय इति सर्वेपि चमत्कृतास्तेन ततः कोपि

राजपुरुषः तद्विद्वत्स्वरूपं द्वाग्राज्ञे निवेदयामास रा-
 जाचस्वमभिप्रायं साक्षाद्विदितवन्तं तं महेशमिव म-
 हापुरुषं मन्यमानः सभामभ्यगात् सचस्वस्तीत्या-
 ह राजानं राजाचतुर्मासि गृह्यणिजकरकमले-
 तत्करकमलमवलंब्य सोढांतरंगत्वा प्रोचुंगगवाक्ष-
 उपविष्टः प्राह विप्रभवन्मास्नाकान्यक्षराणि सौभा-
 ग्यावलंबितानि कस्यवादेशस्य भवद्विरहः सजना-
 न्बोधत इति ततः कविर्विलिखति रासो हस्ते का-
 लिदास इति राजावाचयिन्वापादयोः पतति तत-
 स्तत्रासीनयोः कालिदासभोजराजयोरासीत्सं-
 ध्या राजा सरवे संध्यां वर्णयेत्यवादीत् श्लोकः
 व्यसनिन इव विद्याक्षीयते पंकजश्रीः गुणिन इव वि-
 देशे दैन्यमायांतिष्ठंगाः कुतूषति रिवलोकं पीडय-
 त्यंधकारो धनमिव कृपणस्य व्यर्थतामेति चक्षुः
 पुनश्च राजानं स्तौतिकविः श्लोकः उपचारः कर्त्त-
 व्यो यावदनुत्पन्नसौत्तदाः पुरुषाः उत्पन्नसौत्तदा-
 ना मुपचारः कैतवं भवति दत्तानेन कविभ्यः पृथ्वी-
 सकलापि कनकसंपूर्णा दित्यास्तु काव्यरचनाक्रमं
 कवीनां च यो विजानाति फकवेः शब्दसौभाग्यं
 सत्कविर्वेत्ति नापरः बुद्ध्या न हि विजानाति परां दौर्ह-
 दसंपदमिति ततः क्रमेण भोजकालिदासयोः प्री-
 तिरजायत ततः कालिदासवेश्यालुपटं ज्ञात्वा तस्मि-

नसर्वे द्वेषं चक्रुः नकोपितं स्पृशति अथ कदाचित्स
 भामध्ये कालिदासमालोक्य भोजनमनसा चिंतितं
 कथमस्य प्राज्ञस्यापि स्मरपीडा प्रमाद इति सोपित-
 दक्षिप्रायज्ञात्वा प्राह चेतो भुवश्चापलता प्रसंगे
 वा वाक्यमामनुषलाकभाजा यदा हशीलस्य पुरा
 विजेतुः स्तथा विधं पौरुषमर्थमासीत् ततस्तुष्ट्वा
 भोजराजः पत्यक्षरलक्षंददौ ततः कालिदासः भो
 जंस्तौति श्लोकः महाराजश्रीमन् जगतियशसा
 ते धवलिते पयःपारावारपंखपुरुषो यं मुगयते कप-
 दीकैलासं करिवरमभौ मं कुलिशभृत्कलानाथं राहुः
 कमलभवनो हंसमधुना नीरक्षीरं दृहीत्वा नि-
 खिलरवग ततिर्यातिर्नालीकजन्मा तक्रधृत्वा तु स
 र्वान्ततिजलनिधींश्चक्रपाणिमुकुन्दः सर्वानुचुं
 गशीलानुदहति पशुपतिः फालनेत्रेण पश्यन् व्या-
 तत्वत्कीर्तिकांतां त्रिजगतिनृपते भोजराजक्षि-
 तीन्द्र विहृद्राजशिखामणे तुल्यितुं धाता त्व-
 दीययशः कैलासं च निरीक्ष्य तत्र लघुतानि क्षि-
 तवान्पूर्तये उक्षाणंतदुपर्युमारसहचरंतन्मूढि-
 गंगाजलं तस्याग्रे फणिपुंगवतदुपरि स्फारं सधा-
 दीधितिं स्वर्गाद्वोपालकुत्र ब्रजसिंहरमुनेभूतले
 कामधेनोर्वत्सस्यानेतु कामस्तृणचयमधुना मुग्ध-
 दुग्धं न तस्याः श्रुत्वा श्रीभोजराजप्रचुरवितरणं

व्रीडशतकस्तनीसाव्यर्थोहि स्यात्प्रयासरत्तदपि
 तदरिभिश्चर्वितं सर्वमूर्त्या तुष्टो राजा प्रत्यक्षरल
 क्षंददौततः कदाचित्शुनिस्मृतिपरंगताः केचि
 द्राजानकवित्वाप्रियं ज्ञात्वा क्वचिन्नगरादहः षुव
 नेश्वरीप्रसादेन कवित्वं करिष्यामइत्युपविष्टाः ते
 ज्वेकेन पंडितं मन्येन एकश्चरणोपाविभोजनं देहि
 राजेन्द्रेति अन्येनापाठिघृतसूपसमन्वितमिति
 उत्तरार्द्धेन स्फुरति ततो देवताभवनं कालिदासः प्र-
 णामार्थमगान् तं वीक्ष्य द्विजाञ्जुः अस्माकं स-
 मग्रवेदविदामपि भोजः किमपि नार्पयति भवादृ-
 शां हि यथेष्टं दत्ते ततोस्माभिः कवित्वविधानधिया
 आगतं चिरं विचार्य पूर्वार्धमभ्यधापि उत्तरार्द्धं
 कृत्वा देहि ततोस्मभ्यं किमपि प्रयच्छतीत्युक्त्वा
 तत्पुरस्तादर्थमभाषि स च तच्छ्रुत्वा माहिषं च श-
 रच्चंद्रचंद्रिकाधवलं दधीत्याह ते च राजभवनं ग-
 त्वा दौवारिकान् नृजुः वयं कवनं कृत्वा समागताः रा-
 जानं दर्शयतेति ते च कौतुकात् हसन्तो गत्वा राजानं
 प्रणम्य प्राहुः श्लोकः राजमाषानि सैर्मित्रैः कटिवि-
 न्यस्तपाणयः द्वारि तिष्ठंति राजेन्द्र छांदसाः श्लोक
 शत्रव इति राजा प्रवेशितास्ते दृष्ट्वा राजसंसदो मि-
 रिताः सहैव कवित्वं पठंति स्म राजा तच्छ्रुत्वा उत्तरा-
 र्द्धं कालिदासेन कृतमिति ज्ञात्वा विप्रानाह येन-

पूर्वाह्निकारितं तन्मुरवात्कवित्वं कदाचिदपिन क
 रणीयं उत्तरार्द्धस्य किंचिद्दीयते न पूर्वाह्नस्येत्युक्ता
 प्रत्यक्षरलक्षददोतेषु च दक्षिणामादाय गतेषु का
 लिदासं वीक्ष्य राजा प्राह कवे उत्तरार्द्धं तया पठितमि
 तिकविराहः श्लोकः अधरस्य मधुरिमाणं कुचकाठि
 न्यदृशोऽश्वत्थेऽण्यं च कवितायां परिपाकेऽन्यनुभव
 सिको विजानाति राजा च स कवे सत्यं वदसि श्लोकः
 अपूर्वो भाति भारत्याः कात्यामृतफले रसः चर्वणो-
 सर्वसामान्येऽस्वादुवित्केवलं कविः संचिंत्य संचिंत्य
 जगत्समस्तं त्रयः पदार्थं हृदयं प्रविष्टाः इक्षोर्वि
 कारामतयः कवीनां मुग्धांगनापागतरंगितानि त-
 तः कदाचिद्द्वारपालकः प्रणम्य भोजं प्राह राजन्
 द्रविडदेशात् कोपिलक्ष्मीधरनामा कविर्द्वारम-
 ध्यास्त इति राजा प्रवेशयेत्याह प्रविष्टमिव सूर्य
 मिव विभ्राजमानं चिरादप्यविदितं वृत्तांतं प्रेक्ष्य
 राजा विचारयामास आह श्लोकः आकारमा
 नविज्ञानसंपादितमनोरथाः धन्यास्ते ये न शरणं
 तिदीनाः काव्यार्थिनो गिरः सचागत्य तत्र राजानं स्व
 स्तीत्युक्ता तदा जयोपविष्टः प्राह देव इयं तेषां डित
 मांडितासमात्वं च साक्षाद्दिष्णुरसिततः किं नाम पां
 डित्यं मम तथापि किंचिद्दक्षि श्लोकः भोजप्रता
 पंतु विधाय धात्रा शेषैर्निरस्तैः परमाणुभिः किं हरः

करेभूत्पविरंबरेचभानोः पयोधेरुदरेकृशानुः इ-
 तिततस्तेनपरिषच्चमत्कृताराजाचतस्यप्रत्यक्षर
 लक्षंददौ पुनः कविराह देवमयासकुटुंबेनात्रनि
 वासाशयासमागतं श्लोकः क्षमीदातागुणाग्राही
 स्वामीपुण्येनलभ्यते अनुकूलः शक्तिर्दक्षः कवि-
 विद्वान्कुटुलभः इति तताराजामुख्यामात्यंप्राहा
 स्मैगृहदीयतामिति ततोनिखिलमपिनगरं विलो-
 क्य कमपिमूर्खममात्यो नापश्यत् यन्निरस्यविदुषे
 गृहदीयते तत्र सर्वत्र भ्रमन् करयचित्कुविंदस्य
 गृहवीक्ष्य कुविंदप्राह कुविंदगृहान्भिः सरतवगृ-
 हं विद्वानेष्यतीति ततः कुविंदो राजभवनमासाद्य
 राजानंप्रणम्यप्राह देवभवत्तमात्यो मां मूर्खं कृ-
 त्वा गृहान्भिः सारयतीति त्वंतु पश्य मूर्खः पांडितो
 वेति काव्यं करोमि न हि चारुतरं करोमि यत्नात्करो-
 मियदि चारुतरं करोमि भूपा लमौलिमणिमंडित-
 पादपीठ हेसाह सांककवयामिवयामियामि ततो
 राजा त्वं कारवादेन वदतं कुविंदप्राह ललि-
 तातेपदपंक्तिः कवितामाधूर्यं च शोभन परतु कवित्वं
 विचार्य वक्तव्यमिति ततः कुपितः कुविंदः प्राह दे-
 वअन्नांतरप्स्यति किंतु न वदामि राजधर्मः पृथग्
 विद्वद्गोदिति राजाप्राह अस्ति चेदुत्तरं ब्रूहीति
 देवकालिदासादनेन्यं कविं न मन्ये कोस्मिन्ने सभायां

कालिदासादृते कवितातत्त्वविद्भिर्द्वान् श्लोकः यत्सा
रस्वतवैभवं गुरुकृपापीयूषपाकोद्भवं तत्सुभ्यं कवि
नैव नैव ह उतः पाठप्रतिष्ठाज्जुषां कासारैदिव संवसन्न
पिपयः पूरं पूरं पंकिलं कुवाणः कमलाकरस्य लभते-
किं सौरभं सौरिभः अयमेवागुणो विशदपदवेद-
गध्यमधुरः स्फुरद्बोधो बंध्यः परत्वादिकृतार्थः कवित्वादिक
कटाक्षो वामाक्ष्यादरदलितनेत्रातगलितः कुमारैर्नि-
सारः स तु किमपि यूयः स्फुरयतीति विद्वज्जनवं
दितासीता प्राह श्लोकः विपुलत्वादयाभियोग्ये-
विद्यतिकाव्ये जडो न मौर्व्ये स्वे निंदतिकंचुकमेव प्रा-
यः शृङ्गकर्त्तनी नारी ततः कुविंदः प्राह श्लोकः बा-
ल्ये स्तनानां स्फुरते गनानां स्तनौ कवीनां समरे भटानां
त्वं कारयुक्ता हि गिरः प्रशस्ताः कस्ते प्रभो मोहतरः स्म-
रत्वम् ततो राजा साधुभो कुविंदे त्युक्ता तस्याक्षर-
लक्षं ददौ मा भैष रिति पुनः कुविंदमाह एवं क्रमेणा-
तिक्रांते किंचित्पि काले बाणः पंडितवरः परराजा
मान्यमानोऽपि प्राक्तनकर्मतो दारिद्र्यमनुभवति एव
स्थिते नृपतिः कदाचिद्रात्रावेकाकी प्रच्छन्नवेषः स्व-
पुरे चरन् बाणगृहमेत्यातिष्ठत् तदा निशीथे बाणो
दारिद्र्याद्ब्याकुलतया कांतां वक्ति देविराजा कि-
यद्वारमममनोरथमापूरयत् अद्यापि पुनः प्रार्थि-
तो ददात्येव परं निरतर प्रार्थनारसमूर्वस्यापि जि

लाजडीभवतीत्युक्तामुहूर्तार्धमौनेनस्थितः पुनः प
 ठति श्लोकः हरहरपुरहर पुरुषं कहालाहलफल्गु
 याचनावचसोः एकैवतवरसज्ञातदुभयसतारत
 म्यज्ञादेविदारिद्र्यस्यापरामूर्तिर्याज्वानद्रविणात्य
 त अपिकौपीनवान्शंभुस्तथापि परमेश्वरः
 सेवास्करवानां व्यसनंधनानां याज्वागुररूपा कु
 नृपः प्रजानां प्रणष्टशीलस्यक्तः कुलानामूला
 वधातः कठिनः कुठारः तत्सत्यपिदारिद्र्येराज्ञोव
 क्तुं मयास्वयमशक्यं गच्छन्क्षणमपि जलदोवह्य
 ज्ञतामेतिसर्वलोकस्य नित्यप्रसारितकरः करोति
 सूर्योपिसंतापं किंच देवि वैश्वदेवावसरे प्राप्ताः क्षु
 धार्ताः पश्चाद्यंतीति न देवमेतद्दयं धुनोति दारि-
 द्यानलसंतापः शान्तः संतोषवारिणा याचकाशा-
 विधातांतदाहः केनोपशाम्यते राजा चैतत्सर्वं श्रुत्वा
 नेदानीं किमपि दातुं योग्यः प्रातरेव बाणं पूर्णमनोर
 थं करिष्यामीति निष्क्रान्तो राजा श्लोकः कृतोयैर्न
 च वाग्मी च व्यसनी तं नयैः पदं चैरात्मसदृशो नार्थी
 किंतैः काव्यैर्बलैर्धनैः एवं पुरे परिभ्रममाणो राजनि-
 चर्तमिति चोरद्वयगच्छति तयोरेकः प्राह शकुंतकः
 सरवेस्फाराधकारविततेपि जगत्यं जनवशात्सर्वं प
 रमाणुप्रायमपि वस्तु सर्वत्र पश्यामि परंतु सभा
 रसुहानीतकनकजातमपि न मे स्फुरवायेति द्वितीयो

मरालनामाचोरआह आहतं संभारगृहात्कनक
जातमपिनहितमिति कस्माद्धेतोरुच्यत इति ततः श
कुंतकः प्राह सर्वतो नगररक्षकाः परिभ्रमंतिसर्वापि
जागरिष्यत्येषां भेरीपटहादीनां निनादेन तस्मादाहृतं
विभज्य स्वस्वभागागतं धनमादाय शीघ्रमेव गंतव्यमि
ति मरालः प्राह सरवे त्वमनेन कोटिद्वयपरिमितमणि
कनकजातेन किं करिष्यसीति शकुंतः एतद्धनं कस्मै
चिद्दिजन्मने दास्यामि यथायं वेद वेदांगपारगो अन्य
न्नप्रार्थयति मरालः सरवे चारु श्लोकः ददतो युध्य-
मानस्य पठतः पुलको यचेत् आत्मनश्च परेषां च तद्दा-
नं पौरुषं स्मृतं मरालः अनेन दानेन तव कथं पुण्य
फलं भविष्यतीति अस्माकं पितृपैतामहोयं धर्मः
यच्चौर्येण वित्तमानीयते मरालः शिश्छेदमंगीकृत्या-
र्जितं द्रव्यं निखिलमपि कथं दीयते शकुंतः श्लोकः मू-
खेन हि ददात्यर्थेन रोदारिध्यशंकया प्राज्ञस्तु वितर-
त्यर्थेन रोदारिध्यशंकया किंचिद्देवमयं पात्रं किंचित्पात्रं
तपोभयं पात्राणामुत्तमपात्रं शूद्राभयस्य नोदरे शकु-
ंतः अनेन वित्तेन किं करिष्यति भवान् मरालः सरवे का-
शीवासी कोपि विप्रबहुरभागात् तेनास्मद्वपितुः पुरः
काशीवासफलव्यावर्णितं ततोऽस्मात्तातः बाल्यादार-
भ्यचौर्यं कुर्वाणो देवकशात् स्वपापान्निवृत्तो वैराग्यात्
सकुटुंबः काशीमेष्यति तदर्थमिदं द्रविणं जातं शकु-

तः सह द्वाग्यंतवपितु तथाहि श्लोकः वाराणसीपु-
 रीवासवासनावासितात्मना किशुनासंमतांयातिवरा-
 कःपाकशासनः ऊषरंकर्मसस्यानांक्षेत्रं वाराणसी-
 पुरी यत्रसंलभ्यतेमोक्षःसमचंडालपंडितैः मरणं
 मंगलयत्रविभूतिश्चविभूषणकौपीनयत्रकौशेयसा
 काशीकेनमीयते एवमुभयोःसंवादंश्रुत्वा राजातुतो
 ष अचिंतयच्चमनसिकर्मणांगतिः सर्वथैव विचि-
 त्वाउभयोरपि पवित्रामतिरितिततो राजाविनिवृत्य
 भवनांतरेपितृपुत्रावपश्यत् तत्रपितापुत्रंप्राह
 इदानींपरिज्ञातशास्त्रतत्त्वोपिनृपतिः कार्पण्येन-
 किमपिनप्रयच्छति किंतु श्लोकः अर्थिनिकवय-
 तिकवयतिपठतिचपठतिस्तवोन्मुखेस्मौति पश्चा-
 द्यामीत्युक्तेमौनीदृष्टिनिमीलयति राजाष्वेतच्छ्रु-
 त्वा तत्समीपंप्राप्यमैवंवदेति स्वगात्रात्सर्वाभरणा
 न्युत्तार्यदत्त्वा तस्मैततोऽगृहमासाद्यकालांतरेसभा
 मुपविष्टः कालिदासंप्राह सरवे श्लोकः कवीनां
 मानसंनोमि तरति प्रतिभांभसा ततःकविगृहं य-
 त्योत्तेनपयांसीवपुवनानिचतुर्दश ततोराजाप्रत्य-
 क्षरमुक्ताफलद्वंद्वौ ततःप्रविशतिद्वारपालः देवको-
 पिकौपीनावशेषो विद्वान्द्वारितिष्ठतीति राजाप्र-
 वेशय ततःप्रवेशितः कविरागत्यस्वरत्नीत्युक्त्वा-
 नुक्तएवोपविष्टः प्राह श्लोकः इहनिवसतिमेरुः

शेखरोष्णधराणामिहहिनिहितभाराःरागराःसप्त
चैव इदमतुलमनंतंभूतलभूरिभूतोद्भवधरणसमर्थं
स्थानमस्माद्धिधानो राजा महाकवेकिंतेनामअभि
धत्स्वकविः नामग्रहणंनोचितंपंडितानांतथापि व
दामोयद्विजानासि श्लोकः नहिस्तनंधयीबुद्धिर्ग-
भीरंगाहतेवचः तलंतोयनिधेर्द्रष्टुंयष्टिरस्तिनवैण
वी देवाकर्णय श्लोकः च्युताभिंदोर्लेखारति
कलहभयंचवलयंसमंचक्रीकृत्यप्रहसितसुखी
शैलतनया अवोचद्यंपश्येत्यवतुमिरिशःसाचगि
रिजासचक्रीडाचंद्रोदशनकिरणापूरिततनुः कालि
दासः सरवेकीडाचंद्रचिराद्दृष्टोसि कथमीदृशीते
दशामंडलेमंडलेविराजत्यापिराजनिबहुधनवतिक्री
डाचंद्रः श्लोकः धनिनोप्यदानविभवागणयतेधुरि-
महादरिद्राणां हंतिनयतःपिपासामतःसमुद्रोपि
मरुरेव किंच उपभोगकालराणां पुरुषाणामर्थस
चयपराणां कन्यामणिरिवसदनेतिष्ठत्यर्थःपरस्या
र्थं सुवर्णमणिकेयूराडंबरैरन्यभूभृतः कलयैवप
दंभोजतेषामाप्नोतिसारवित् सुधामयानीवसुधां
गलतिविदग्धसंयोजनमंतरेण काव्यानिनिव्याजि
मनीहराणि वारांगनानामिवयौवनानि ज्ञायतेजा-
तुनामापिनराजः कवितांविना कवेस्तद्व्यतिरेके
पानकीर्तिस्फुरतिक्षितौ मयूरः त्वं धारस्तेमहात्मा

नग्नेषां लोके स्थिरं यशः यैर्निबद्धानिका व्यानियेच
 काव्यप्रकीर्तिताः वररुचिः पदव्यक्तव्यकीकृतसह
 द्याबन्धललिते कवीनां मार्गे स्थिनुस्फुरति बुधमात्र
 स्यधिषणा नचक्रीडालेशव्यसनपिशनोयकुलव-
 धू कटाक्षणां पंथाः सरवलुगणिकानामविषयः राजा
 क्रीडाचन्द्राय विंशतिगजेन्द्रान् ग्रामपंचकंचददौ नतो
 राजानं कविः स्तौति कंकणं नयनद्वंद्वे तिलकं करपद्म-
 वे अहो भूषणवैचित्र्यं भोजप्रत्यर्थियोषितो तुष्टो
 राजा पुनरक्षरलक्ष्मंददौ ततः कदाचित्कोपि जराजी-
 र्णसर्वांगसंधिः पंडितो रामेश्वरनामा स भामभ्यगा-
 त् सचाह श्लोकः पंचाननस्य सकवेर्गजमांसैर्नृप-
 श्रिया पारणाजायते क्वापि सर्वत्रैवोपवासिनः बाहा-
 नां पंडितानां च परेषामपरोजनः कवीन्द्राणां गजेन्द्रा-
 णां ग्राहको नृपतिः परः एव हि स्वर्णैः पट्टचैलैश्च
 शोभा स्याद्धारयोषितां पराक्रमेण दानेन राजते रा-
 जनंदनाः इत्याकर्ण्य राजारामेश्वरपंडिताय सर्वा-
 भरणान्युत्तार्य लक्ष्मद्वयं प्रायच्छत् ततस्तौतिकविः
 श्लोकः भोजतत्कीर्तिकांतायानभो भालस्थितं
 महत् करतूरीतिलकं राजनृगुणाकरविराजते बु-
 धाग्नेन गुणान्ब्रूयात् साधुर्वैत्तियतः स्वयं मूर्खा-
 ग्रेपि च न ब्रूयात् बुधप्रोक्तान्भवेत्तिसः तेन च मत्सृ-
 ताः सर्वे रामेश्वरकविः श्लोकख्यातिं गमयति स्त

जनः सकविर्विदधाति केवलं कार्यं पुष्पातिकमल
मंभोलक्ष्म्यातुरविनिर्योजयति ततस्तुष्टोराजाप्र
त्यक्षरं लक्ष्मंददौ राजेन्द्रकविः प्राह श्लोकः कवि
त्वं नश्यतोत्येव कृपणः कीर्तिवर्जितः न पुंसकुः किं
कुरुते पुरस्थितमृगीदृशा सीताप्राह हतादेवेन
कवयो वराकास्ते गजा अपि शोभान जायते तेषां
मंडलेन्द्रगृहं विना कालिदासः अदात्मानसंका
पिनस्पृशति कवेर्गिरः दुःखायैवातिबुद्धस्य विला-
सास्तरुणीकृताः राजा प्रतिपदितलक्ष्मलक्ष्मंदत्तवा
नू ततः कदाचिद्वाजा समस्तादपि कविमंडलादधि
कं कालिदासमवलोक्य आयातं परं वेश्यालोलत्वेन
चेतसि रवेदलवचके तदा सीता विह्वलं वदति तात
दभिप्रायं ज्ञात्वा प्राह देव श्लोकः दोषमपि गुणव
तिजने दृष्ट्वा गुणरागिणो न खिद्यंते प्रीत्यैव शशि
निपतितं पश्यति लोकः कलंकमपि तुष्टो राजा सी
तायै लक्ष्मंददौ तथापि कालिदासं यथा पूर्वमनय
ति यदा तदा सच कालिदासो राज्ञोभिप्रायं विदि-
त्वा तुलामिषेण प्राह श्लोकः प्राप्य प्रमाणपदवीं
कोनामास्ते तुलं वलेपस्ते नयसि गिरिष्ठमधस्तात्त-
दितरमुच्चैस्त राकुरुषे पुनराह यस्यास्ति सर्वत्र ग-
तिः सकस्मात्स्वदेशरागेण हि याति रवेदं तातस्य
कृपो यमिति ब्रुवाणाः क्षारं जलं के पुरुषाः पिबन्ति

ततो राज्ञा कृतभावज्ञां मनसि विदित्वा कालिदासो
 दुर्मनाः निजवेश्मययौ श्लोकः अवज्ञास्फुरितं-
 प्रमसमीकर्तुं क ईश्वरः संधिनयानि स्फुरितं ला-
 क्षालेपेन मौक्तिकं ततो राज्ञापि खिन्नः स्थितः ततो
 लीलावतीरि खिन्नं दृष्ट्वा राजानं विषादकारणमपृच्छत्
 राजा च राहसि सर्वं तस्यै प्राह सा च राजमुखेन का-
 लिदासावज्ञां ज्ञात्वा पुनः प्राह देवप्राणनाथ सर्वज्ञो-
 सि श्लोकः स्नेहो हि वरम घटितो न वरं संजातः वि-
 घटितस्नेहः तदनघनो हि विषादी न विषादी भव-
 तिसखलु जात्यंधः परंतु कालिदासः कोपि भारत्याः
 पुरुषावतारः तत्सर्वभावेन संमानयै न विहस्यः प-
 श्य श्लोकः दोषाकरोपि कुटिलोपि कलंकितोपि
 मित्रावसानसमये विहितो दयोपि चंद्रस्तथापि ह-
 रवत्प्रभतामुपैति नैवाश्रितेषु गुणदोषविचारणा स्या-
 त् राजा प्रियं सर्वमेतत् सत्यमेवेत्यंगीकृत्य श्वः का-
 लिदासं प्रातरेव संतोषयिष्यामीत्यवोचत् अन्येद्य-
 राजादंतधावनादिविधिं विधाय निर्वर्तितनित्यकृ-
 त्यः सभां प्राप पण्डिताः कवयश्च गायका अन्त्याः प्रकृ-
 तयश्च सर्वे समाजग्युः कालिदासमेकमनागतं वीक्ष्य
 राजा स्वसेवकमेकं तदाकारणाय वेश्यामृहं प्रेषया-
 मास स च गत्वा कालिदासं नत्वा प्राह कवींद्रत्वा मा-
 कारयति भोजनं रेदु इति ततः कविर्व्यचिंतयत् ग-

तेन्हिनृपेणावमानितोहमद्य प्रातरेवाकारणेकिंका
रणमिति श्लोकः यंचनृपेणरागेणसंभ्रानयतिसं
सदि तस्यतस्योत्सारणाययतंतैराजवल्लभाः किंतु
विशेषतो राज्ञाअन्वहं मान्यमानेमयिमायाविनोम
त्सराद्वैरंबोधयति श्लोकः अविवेकमतिर्नृपति
मंत्रिषुगुणवत्समंत्रितग्रीवः यत्ररवलाभ्यप्रबला
स्तत्रकथंसज्जनावसरः इतिविचारयन्सभामाग
च्छत् ततोदूरेसमायांतवीक्ष्यसानंदमासनादुत्थाय
रुक्मवेमत्प्रियतमाद्यकथविलंबःक्रियतइति पाष
माणः पंचषट्पदानिसन्सुरवोगच्छति ततोनिशि
लापिसभास्वासनादुत्थिता सर्वेसभासदश्चचमत्क
ताः वैरिणाश्चास्यविच्छाद्यवदनावभूवुः ततोराजा
निजकरकमलेन अस्यकरकमलमवलम्ब्य स्वासन
देशंप्राप्यतंचसिंहासनेउपवेश्य स्वयंचतदाज्ञया
तत्रैवोपविष्टः ततोराराज्ञासिंहासनारूढे कालिदा
सेचाणकविर्दक्षिणंबाहुमुद्धृत्यप्राह श्लोकः भो
जःकलाविद्वद्भव कालिदासस्यमाननात् विबुधेषुक
तोराराजायेनदोषाकरोप्यसौ ततोस्यविशेषेणाविह
द्भिःसहवैरानलःप्रदीप्तः ततःकैश्चिद्विद्विमाद्भिःमंत्र
यित्वासर्वैरपिविद्वद्भिः भोजस्यतांबूलवाहिनीदा
सीधनकनकादिनासमानिता तेचतांप्रत्युपाय
मूचुः सुभगेअस्मत्कीर्तिमसौ कालिदारोगलयति

अस्माककोपिनैतेनकलासाम्यंप्रवहते वत्सेयथैनं
राजादेशांतरंनिःसारयति तद्रूपवत्या कर्तव्यमिति
दासीप्राह भवन्द्योहारंप्राप्य मयासुष्यत्कार्यंक्रिय
तेतन्ममप्रथमंहारोदातव्यइति ततःसातांबूलवाहि
नीतैर्दत्तंहारमादायव्यचिंतयत् तथाहिबुधैरसाध्यं
किंवास्ति ततःसमतिक्रामत्सुकतिपयवासरेषु देवा
देकाकिनिप्रसक्ते राजनिचरणसंवाहनादिसेवामस्य
विधायतत्रैवकपटेननेत्रेनिमील्यसुप्ता ततश्चरणच
लनेनराजानमीषज्जागरूकंसम्यग्ज्ञात्वाप्राहसखि
मदनमालिनिस्सदुरात्माकालिदासः दासीवेषेणांतः
पुरंप्राप्य लीलादेव्यासहरमयति राजातच्छ्रुत्वा उत्था
यप्राह तसंगयतिकिंजागर्षीति साचनिद्रायांकुलेच
नशरणोति राजाचतस्याअपध्वनिंश्रुत्वा व्यचिंतय
त् इयंतरंगयति निद्रायांस्वप्नवशंगता वासनावशा
देव्यादुश्चरितंप्राह सचरन्नीवेषेणांतःपुरमागच्छ
तीत्येतदपिसंभाष्यते कोनामरन्नीचरितंवेदेतित
तश्चेत्यंविचार्यराजापरेद्यः प्रातरात्मनिकृत्रिमज्व
रंविधायशयानः कालिदासंदासीसुरवेन आनाय्य
तदागमनानंतरंतथैव लीलादेवींचानाय्यदेवींप्रत्य
वदत् प्रियेइदानीमेवमयापथ्यंभोक्तव्यमिति इत्यु
क्तेसापितथैवेति पथ्यंगृहीत्वा राज्ञो रजतपात्रेद
त्वात्तत्रमुद्गदालीप्रत्यवेषयत् ततःराजापितयोर

भिषायंजिज्ञासमानः श्लोकार्थे प्राह मुद्रालीग
 दव्यालीकवीन्द्रवितुषाकथमिति ततः कालिदासः
 देव्यांसमीपवर्तिन्यामपि उत्तरार्धे प्राह अंधोवल्लभ
 संयोगे जाता विगतकंचुकी देवीतच्छ्रुत्वा परिज्ञाता
 र्थस्वरूपारसरस्वतीवतदर्थं विदित्वा स्मेरसुरवीमना
 गिव बभूव राजाप्येतदृष्ट्वा विचारयामास इयं पुरा
 कालिदासे स्मिद्वति अनेन एतस्यांसमीपवर्ति
 न्यामपि इत्यमभ्यधाधि इयंच स्मेरसुरवी बभूव
 स्त्रीणांच रित्रं को वेद श्लोकः अश्वपुतं वासवगर्जि
 तंच स्त्रीणांच चित्तपुरुषस्य भाग्यं अवर्षणंचाप्य
 तिवर्षणंच देवो न जानाति कुतो मनुष्यः किं त्वयं ब्रा
 ह्मणः दारुणापराधित्वेन हंतव्य इति विशेषेण स
 रस्वत्याः पुरुषावतार इति विचार्य कालिदासं प्राह
 कवे सर्वथा अस्मद्देशेन स्थातव्यं किं बहुनोक्तेन प्रति
 वाक्ये किमपि न वक्तव्यं ततः कालिदासोऽपि वेगेनो
 त्थाय वेश्यागृहमेत्यतां प्रत्याह प्रिये अनुज्ञां देहि
 मयि भोजः कुपितः स्वदेशेन स्थातव्यमित्युवाच अ
 हं श्लोकः अघटितघटितानि घटयति घटित
 घटितानि दुर्धरीकुरुते धिधरेव तानि घटयति या
 नि पुमान्नैव चिंतयति किं किमपि विद्वद्दं दचेष्टि
 तमेवेति प्रतिभाति तथाहि श्लोकः बहूनामत्यसा
 राणां समवायो दुरत्ययः तेषां विधीयते रज्जुबन्धः

तेतेनदंतिनः ततोविलासवतीनामवेश्यातंप्राह
 श्लोकः तदेवास्यपरंमित्रंयत्रसंक्रामतिद्वयं दृष्टेसु
 रवंचदुरवंच प्रतिच्छायेचदर्पणे दयितमपिविद्यमा
 नायाकिंतेराज्ञा किंवाराजदत्तेनचित्तेनकार्येसुखेन
 निःशंकंतिष्ठमद्गृहांतःकुहरइति ततःकालिदासःत
 त्रैववसन कतिपयदिनानिगमयामास ततःकालि
 दासेगृहान्निर्गतेराजानं लीलादेवीप्राह देवकालि
 दासकविनासाकंनितातंनिषिद्धतमामैत्री तदिदा
 नीमनुचितंकस्मात्कृतं यस्यदेशेप्यवस्थानंनिषिद्धं
 श्लोकः इक्षोरग्रान्क्रमशःपर्वण्यपर्वण्यथारसवि
 शेषः तद्वत्सज्जनमैत्रीविपरीतानांचविपरीताशोका
 रातिपरित्राणंप्रीतिविस्त्रंभभाजनं केनरत्नमिदंसू
 षंमित्रमित्यक्षरद्वयं राजाप्येतलीलादेवीवचनमा
 कर्ण्यप्राह देवीकेनापिममेत्यभिधायि तत्कालि
 दासो दासीवेषेणभ्रंतःपुरमासाद्य देव्यासहरमत
 इति मयाचैतद्ध्यापारजिज्ञासया कपटज्वरेणायंभ
 वतीचर्चाक्षितो ततःसमीपवर्तिन्यामपित्वप्युत्तरा
 र्धमित्यंप्राह तच्चाकर्ण्यत्वयापिहृतोहासः ततश्च
 सर्वमेतदृष्ट्वाब्राह्मणहननभीरुणामयादेशान्निः
 सारितः त्वान्वनदाक्षिण्येनहन्मीति ततःहासपरादे
 वीचमत्कृताप्राह निःशंकंदेवअहमेवधन्यायस्या
 त्वंपातिरीदृशः यत्तयाभुक्तशीलायाः मममनःकथ

मन्यन्नगच्छति यतः सर्वकामिनीभिरपिकांतोपभो
गेस्मर्तव्योसि अहह देवत्वं यदि मांसती मसती वा
अकृत्वा गमिष्यसि तर्ह्यहं सर्वथा मरिष्य इति ततो
राजापि प्रिये सत्यं वदसीति ततः सन्नृपतिः पुरुषैरहि
मानयामास तसंलोहगोलकं कारयामास धनुश्च
सज्जंचक्रे ततो देवीस्मातानि जपातिघ्नत्यानले नदै
दीप्यमाना सुकुमारगा त्रीसूर्यमवलोक्य प्राह जग
च्चक्षस्त्वं सर्वसाक्षी सर्ववेत्सि श्लोकः जायति स्व
प्रकाले चरत् पुंसो यदि मे पतिः भोजएव परं नान्यो म
च्चिते भाषितो सिन इत्युक्त्वा ततो दिव्यत्रयंचक्रे ततः
शुद्धायामतः पुरेलीलावत्या लज्जानत शिराः नृपतिः
पश्चात्तापात्पुरो देवि क्षमस्व पापिष्टं मां किं वदामी
तिकथयामास राजा च तदा प्रभृतिन निद्रातिन च
भुंक्तेन केनचिद्वक्ति केवलमुद्विग्नमनाः स्थित्वा
दिवा निशं प्रविलपति किं नाम मम लज्जा किं नाम दा
क्षिण्यं कगांभीर्यं हाहा कवे कविकोटि सुकुटमणोका
लिदा सहामम प्रपन्नः प्रपन्नः इत्येन किमभ्राव्यं भ्रावि
तोसि अवाच्यमुक्तोसीति प्रसुप्त इव ग्रहग्रस्त इव
मायाविध्वस्त इव पपात ततः प्रियाकर कमलसिक्त
जलसंजात संज्ञः कथमपि तामेव प्रियां वीक्ष्य स्वा
त्मनि दापरः परमतिष्ठत् ततो निशानाश्वहीने वदि
न करहीने वदि नश्रीर्वियोगिनी वयोषित् शक्ररहि

तेचस्तधर्मानभाति भोज भूपात्सभारहिताकालि
 दासेन तदाप्रभृतिनकस्यचिन्मुरवेकाव्यंनकोपि-
 विनोदसंदरं वचोवक्ति ततो गतेषु केषुचिदिनेषुक
 दानिद्राका पूर्णेंदु मंडलं पश्यन् पुरश्चलीलादेवी
 मुरवेदुं वीक्ष्य प्राह तुलणं अणु अणु सर इग्लौ सो
 मुहचदं सरवु एदाये कुत्रच पूर्णं पिचंद्रमसिने त्र
 विल्वासाः कदावाचो विलसितं प्रातश्चोत्थितः प्रा
 तर्विधीं विधाय सभां प्राप्य राजा विद्वद्वरान् प्राह अ
 हो कवयः इयं समस्या पूर्यतां ततः पठति तुलणं अ
 णु अणु सर इग्लौ सो मुहचदं सरवु एदाये पुनराह
 इयं चेत्समस्या न पूर्यते भवद्भिः मद्वशेन स्थातव्य
 मिति ततो भीतास्ते कवयः स्वानि गृहाणि जग्मुः
 चिरं विचारिते प्यर्थे कस्यापि नार्थसंगतिः स्फुरति
 ततः सर्वैर्मिलित्वा बाणः प्रेषितः ततः सभां प्राप्या
 ह राजानं देवसर्वैर्विद्वद्भिरहं प्रेषितः अष्टवासरां
 वधिमाभिधोहि नवमेहि पूरयिष्यंति ते न चेद्देशा
 निर्गच्छंति ते राजा अस्त्यित्याह ततो बाणः तेषां
 विज्ञाप्य राजसंदेशं स्वगृहमगात् ततो षौ दिवसाः
 अतीताः अष्टमदिनरात्रौ मिलितेषु कविषु बाणः
 प्राह अहो तारुण्यमदेन राजसन्मानमदेन किंचि
 द्विद्यामदेन कालिदासानिःसारितो भवत् समेभ
 वतः सर्वे एव कवयः विषमस्थाने तु स एक एव कविः

तं निःसार्य इदानीं किं नाम महत्त्वमासीत् स्थितौ त
 स्मिन् कथमियमवस्था स्यादिति भवेत् तन्निःसारे स्या
 यावु द्विः कृता सा भवद्भिरेव अनुभूयते श्लोकः
 सामान्यविप्रद्वेषे च कुलनाशो भवेत् किल उमा रूप
 स्य विद्वेषे नाशः कविकुलस्य हि ततः सर्वगाढं कल
 हायते स्म मयूरादयश्च ततस्तत्सर्वान् कलहान्नि
 वार्य सद्यः प्राहुः अद्यैवावधिः पूर्णः कालिदासमं
 तरेण न कस्यचित्सा मर्थ्यमस्ति समस्या पूरणे श्लो
 कः संग्रामेषु भेदे द्वाणां कवीनां कविमंडले दीप्तिर्वा
 दीप्तिहानिर्वाप्नुहते नैव जायते यदि रोचते ततो
 द्यैव मध्यरात्रे प्रसुदितचंद्रमसि निगूढमेव गच्छामः
 संपत्तिं संभारमादाय यदि न गम्यते श्वौराजसेवका
 अस्मान्बलान्निःसारयन्ति तदा देहमात्रेणैवास्मा
 भिर्गतं व्यं तदाद्य मध्यरात्रे गमिष्याम इति सर्वे नि
 श्रित्य गृहमागत्य बलीवर्द व्यूढेषु शकटेषु संपद्ना
 रमारोप्य रात्रावेव निष्क्रान्ताः ततः कालिदासः तत्र
 वरात्रौ विलासवती सदनोद्याने वसन् पथि गच्छतां
 तेषां गिरंश्चुत्वा वेश्या चेटीं प्रेषितवान् प्रिये पश्य
 क एते गच्छन्ति ब्राह्मणा इव ततः सा समीपे सर्वान्
 पश्यत् उपेत्य च कालिदासं प्राह श्लोकः एकेन
 राजहंसेन याशोभा सरसो भवत् न सा बकसहस्रे
 ण परितस्तीरवासिना सर्वे च बाणमयूरप्रसुरवाः

पलायंते नान्नसंशयइति कालिदासः प्रिये वेगेन
 वासांसि भवनादानययथापलायमानान् विप्रान्
 रक्षामि श्लोकः किंपौरुषं रक्षतियो न वा तन्त्रि किं
 बाधनं नार्थिजनाय यत्स्यात् सा किं क्रियायान हि
 ताचुचद्वा किं जीवितं साधु विरोधियद्वै ततः सकालि
 दासश्चारवेषं विधाय खड्गमुद्गहन् क्रोशाद्धमुत्तरंग
 त्वा तेषामभिसुरवमागत्य सर्वान् निरुह्य जयेत्याशी
 र्वचनमुदीर्य पप्रच्छ चारणभाषया अहो विद्यावा
 रिधयो भोजसमायां संप्राप्तं मत्तृत्वातिशयाः बृह
 स्पतय इव संभूय कुत्र जिगमिष्वो भवतः कश्चित्कु
 शलं चो राजान् च कुशली अस्माभिः काशी देशादा
 गम्यते भोजवृशनाय धित्तस्पृहया ततः परिहासं कु
 र्वतः सर्वे निष्क्राताः ततस्तेषु कश्चित् तद्गिरमाकर्ण्य
 तं च चारणं मन्यमानः कुतूहलेन विपश्चित्साह अ
 हो चारणशृणु त्वया पश्चादपि श्रोष्यत एव अतो मया
 अद्यैवोच्यते राज्ञा किलैष्यो विद्वद्भ्यः पूरणाय समस्यो
 क्ता तत्पूरणाशक्ताः कुपिताराज्ञा देशान्तरे क्वचिजिग
 मिष्व एते निश्चक्रमुः चारणाः राज्ञा कावासमस्या प्रो
 क्ता ततः पठति स विपश्चित् तुलणं अणुअणु सरइ
 ग्लौ सो मुह चंदः सरत्तु एदायै चारणा एतत्साध्वै व गूढा
 र्थं एतत्पूर्णे दुमंडलं चोक्ष्य राज्ञा पाठि एतस्योत्तराद्
 भिदं भवितुमर्हति अणुइदिवंणयदि कह अणुकिदि

तस्यपडिपदिचंद्रस सर्वेश्वरत्वाच्चमत्कृताः ततः चारणः
सर्वान्प्रणियत्यनिर्घयौ ततः सर्वेविचारयन्तिस्म अ
होइयंसाक्षात्सरस्वती पुंरूपेणसर्वेषां अरम्भाकंप
रित्राणायागता नायंभवितुमर्हति मनुष्यः अद्या
पिकिमपिकेनापिन ज्ञायते ततः शीघ्रमेवगृहमा
गत्य शकतेष्यो भारमुत्तार्य प्रातःसर्वैरपि राजभ
वनमागतव्यं नचेच्चारण एवनिवेदयिष्यतिततः
झटिति गच्छामइतियोजयित्वातथाचक्रुः ततोराज
सभांगत्वा राजानमालोक्य स्वस्तीत्युक्त्वा विविशः
ततोबाणाः प्राह देवसर्वज्ञेन यत्त्वयापठ्यते तदीश्व
राववेदकेमीवरराकाउदरंभरयः द्विजाः तथाप्यु
च्यते तुलणंअणुअणुसरइग्लौसोसुहृचंद्रःसरसु
एदाये अणुइदिवंणयदिकहअणुकिदितंसपडि
पदिचंद्रस तुलनामन्वनुसरतिग्लौसः मुरवचंद्रस्य
स्वत्वेतस्याः अनितिवर्ण्यते कथमनुकृतिस्तस्यप्र
तिपदिचंद्रस्य राजायथाव्यवसितस्याभिप्रायंवि
दित्वा सर्वथाकालिदासः दिवस प्राप्यस्थानेनिवस
ति उपायैश्च सर्वसाध्यं ततोबाणायरुक्माणांपंच
दशलक्षाणिप्रादात् संतोषमिषेणैवविह्वहृदस्वस्वं
सदनं प्रतिप्रेषितं गतैचविह्वन्मंडले भूजैः
दिष्टं राजायदिकेचित् द्विजन्मान आयास्यति तदा
गृहमध्यमानेतव्याः ततः सर्वमपिविन्नमादायस्वगृ

हंगतेवाणेकेचित्पंडिता आहुः अहोवाणेनानुचितं
 व्यवधायि यदसावपि अस्माभिः सहनगरान्निष्कां
 तोपि सर्वमेव धनं गृहीतवान् सर्वथा भोजस्य बाणस्य
 रूपं ज्ञायिष्यामः यथा कोपि नान्यायं विधत्ते विद्व
 त्सु ततस्ते राजानमासाद्य ददृशुः राजा तान् आहूय एत
 त्स्वरूपं ज्ञातमेव भवद्विर्यथार्थतया वाच्यं ततस्तेः स
 र्वमेव निवेदितं ततः राजा विचारितवान् सर्वथा कालि
 दासश्चरणवेषेण मद्भयान्महीयनगरप्रध्यास्ते तत
 श्चांगरक्षकानादिदेश अहो पलाय्यं तां तुरंगाः ततः
 क्रीडोद्यानप्रयाणे पटहध्वनिरभवत् अहो इदानीं
 राजा देवपूजाव्यग्र इति श्रुत्वा पुनरिदानीं क्रीडो
 द्यानंगमिष्यतीति व्याकुलाः सर्वे भद्राः संभूय पश्चा
 द्यांति ततो राजा तैर्विद्वद्भिः सह अश्वमारुत्थ रात्रौ य
 त्रचारणप्रसंगः समजनि तत्प्रदेशं प्राप्तः ततो राजा
 चरतां चौराणां पदज्ञाननिपुणानाहूय ग्राह्यं अनेन
 वर्त्मनायः कोपिरात्रौ निर्गतः तस्य पदानि अद्यापि दृ
 श्यंते तानि पश्यंत्यिति ततो राजा प्रतिपंडितं लक्ष्मं द
 त्वा तान् प्रेषयित्वा च स्वभवनमगात् ते च पदज्ञा रा
 जा ज्ञाया सर्वतश्चरंतो पितमनवेक्षमाणा विमूढा
 इवा सन् ततश्च लब्धमाने सधितुरि कामपि दासी
 मैकं पदत्राणं नृदितमादाय चर्मकारवेश्मगच्छु
 तौ दृष्ट्वा तुष्टा इवा सन् ततस्तत्पदत्राणं तथा चर्म

कारकरेन्यस्तंवीक्ष्यतेऽथतस्याः करान्निषेणादाय
रेणुपूर्णेपथिसुक्तांतदेवपदंतस्येतिज्ञात्वा तांचदा
सींक्रमेणवेश्याभवनंविशंतीवीक्ष्य तस्याःमंदिरं
परितोवेष्यामासुः ततश्चैतैःक्षणेनभोजश्रवण
पथविषयंअभिज्ञानवार्ताप्रापिता ततोराजासपौ
रःसामात्यःयन्ध्यामेवविलासवतीभवनमगात्
ततस्तच्छ्रुत्वाविलासवतींग्राह कालिदासःप्रिये
मत्कृते किंकर्षतेपश्य विलासवतीसकवे श्लो
कः उपास्थितेविपुवरवपुंसांसमस्तभावःपरिमी-
यतेतःअवातिवाथोनहितूलराशेगिरैश्चकश्चित्
तिभातिभेदः मित्रस्वजनबंधूनांबुद्धेर्वित्तस्यचात्म
नःआपन्निकषपाषाणोजनैर्जानातिसारतां अ
प्रार्थितानिदुःखानियथैवायांतिदेहिनः स्फुरानि
चतथामन्येदन्यमत्रातिरिच्यते सकवेराज्ञात्व
धिमनाङ्घ्रिः राकृतेवचसापिमयासहेदंदासीहृदं
प्रदीप्तवन्होपतिष्यति कालिदासःप्रियेनैवंमंत
व्यमादृष्ट्याविकासीकृतास्योभोजःपादयोःपति
ष्यतीति ततोवेश्यागृहंप्रविश्य भोजःकालिदास
दृष्ट्वा ससंभ्रममाश्लिष्य पदयोःपतति सराजाप
ठतिच श्लोकः गच्छतस्तिष्ठतोवापिजाग्रतःस्वप
तोपिवा माभून्मनःकलाचिन्मेत्वयाविरहितंकवे
कालिदासस्तच्छ्रुत्वावीडावनताननस्तिष्ठतिरा

जाचकालिदासकलावासदासवच्चालितोयदिरा
 जमार्गेविजन्नत्रपरेषांतत्रकात्रपा धन्यांविलासिनीं
 मन्येकालिदासोयदेतया निबद्धः स्वगुणैरेषःशकुं
 तद्वपंजरे राजानेत्रयोः हर्षाश्रुमार्जयति कराभ्यां
 कालिदासस्यततः तस्यातिप्रसन्नो राजाब्राह्मणे
 ष्यः प्रत्येकं लक्षं ददौ निजतुरगे च कालिदासमारो
 प्य सपरिवारः निजगृहं ययौ कियत्यपि काले तिकां
 ते राजा कदाचित्संध्यामालोक्य प्राह श्लोकः परि
 प्रतति पयोनिधौ पतंगः ततो बाणः प्राह सरसिरुहा
 मुदरेषु मत्तहंगः ततो महेश्वरकविः उपवनतरुकोट
 रे विहंगः ततः कालिदासः प्राह सुवतिजनेषु शनैः श
 नैरनंगः तुष्टो राजा लक्षं लक्षं ददौ चतुर्थचरणस्य
 लक्षद्वयं ददौ कदाचिद्राजा बहिरुद्यानमध्ये मार्गं
 प्रत्यागच्छं तं कमपि विप्रं ददर्श तस्य करे चर्ममयं
 कमंडलुं वीक्ष्य तं चातिदरिद्रं ज्ञात्वा मुरवश्रियावि
 राजमानं चावलोक्य तुरंगंतदग्रे निधायाह विप्रच
 र्मपात्रं किमर्थं प्राणौ बहसीति स च विप्रः नूनं सु
 खशोभयामृदूत्तया च भोज इति विचार्याह देवव
 दान्यशिरोमणौ भोजे पृथ्वीं शासति लोहताम्रा
 भावः समजनितेन चर्ममयं पात्रं ब्रह्मीति राजा
 भोजे शासति लोहताम्राभावे को हतुः तदा विप्रः
 पठति अस्य श्रीभोजराजस्य ह्ययमेव सुदुर्लभं-

शत्रूणां शरं च लैलौ हंताम्भं शासनपत्रकैः ततस्तुष्टो
 राजा प्रत्यक्षरं लक्ष्मंददौ कदाचिद्द्वारपालः प्राह धारं
 द्रदुरदेशादागतः कश्चिद्विद्वान् द्वाररिति श्रुतिं तत्प-
 त्नीचितं पुत्रः सपत्नीकः अतः अतिपवित्रं विद्वत्कुटुं-
 बं द्वाररिति श्रुतीति राजा अहो गरीयसी शारदा प्रसा-
 दपद्धतिः तस्मिन्नवसरे गजेन्द्रपाल आगत्य राजानं
 प्रणम्य प्राह भोजेन्द्रसिंहलदेशाधीश्वरेण सपाद-
 शतं गजेन्द्राः प्रेषिताः षोडशमहामपायश्च ततो वा-
 णः प्राह श्लोकः स्थितिः कवीनामिव कुंजराणां स्व-
 मंदिरेवान्नयमं दिरेवा गृहे गृहे किंमशका इवैते भवं-
 ति भूपालविभूषितांगाः ततो राजा गजावलोकना-
 य बहिरगात् ततस्तं विद्वत्कुटुंबं वीक्ष्य चोलपंडि-
 तो राज्ञः प्रियो हमिति गर्वं दधार यन्मयाराजभवन-
 मध्यंगम्यते विद्वत्कुटुंबं तु द्वारपालज्ञापितमपि बहि-
 रास्ते तदाराजा तच्च तसि गर्वं विदित्वा चोलपंडितं
 सौधांगणानि स्सारितवान् काशीदेशवासी कोपि-
 तंडुलनामा राज्ञे स्वस्तीत्युत्क्रातिष्ठत् राजा च तं प-
 प्रच्छ समते कुत्र निवासः वर्तते यत्र सायाणी कृपा-
 णी रिक्तशारिवनः श्रीमन्मालवभूपालस्तत्र देशो-
 वसाम्यहं तुष्टो राजा तस्मै गजेन्द्रसप्तकंददौ ततः
 कापि विद्वानागत्य प्राह तपसः संपदः प्राप्यास्तत्त-
 पोसिनविद्यते येन त्वं भोजकत्पद्भुः हृग्गोचरसुपे-

ध्यसि तस्मै राजा दशगजेन्द्रान् ददौ ततः कश्चिद्ब्राह्म
 णपुत्रः भूम्भारवंकुर्वाणोभ्येति ततः सर्वेसंभ्राताः
 कथंभूम्भारवंकरोषीति राजो स्वदृग्गोचरमानीतः पृष्ठः
 ग्राह देवत्वदानपाथो धौदारिद्रस्य निमज्जतः नको
 पिहिकरालंबदने मत्तेभलायकः ततस्तुष्टो राजा तस्मै
 त्रिंशत् गजेन्द्रान्प्रादात् ततः प्रविशति पत्नी सहितः को
 पिपिलोन्वनो विद्वान्चस्तीत्युक्त्वा ग्राह श्लोकः निजा
 नपि गजान् भोजददानं प्रेष्य पार्वती गजेन्द्रवदनं पुत्रं र
 क्षत्यद्यपुनः पुनः ततो राजा सप्तगजान् तस्मै ददौ त
 तो राजा विद्वत्कुटुंबं तदैव पुरतः स्थितं वीक्ष्य ब्राह्मणं
 ग्राह श्लोकः क्रियासिद्धिः सत्त्वे भवति महतां नोपकर
 णे दृढद्विजः ग्राह श्लोकः यदोजन्मस्थानं मृगपरिज
 नो भूर्जं वसनं वनेवासः कंदादिकमशनमेवंविधगुणः
 अगस्त्यः पाथो धिं यदकृतकरां भोजकुहरे क्रियासिद्धिः
 सत्त्वे भवति महतां नोपकरणे ततो राजा बहुभूत्यान
 पिषोड्दशमणीन् तस्मिन्ददौ ततस्तत्पत्नी ग्राह राजा
 अंबत्वमपि पठ देवी रथस्यैकं चक्रं भुजगनमिताः
 सप्ततुरगानिरालंबो मार्गश्चरणविकलः सारथिर
 पिरधिर्यात्येवांतं प्रतिदिनं मयारस्य नभसः क्रिया-
 सिद्धिः सत्त्वे भवति महतां नोपकरणे राजा तुष्टः सप्त
 दशगजान् सप्तरथांश्च तस्मै ददौ ततो विप्रपुत्रं ग्रा
 ह राजा विप्रस्कृतत्वमपि पठ विप्रसुतः श्लोकः

विजेतज्यालंकाचरणतरणीयोजलनिधिर्विषयः पौ
लस्त्योरणासुविसहायाश्चकपयः पदातिर्मर्त्योसौ
सकलमवधीद्राक्षसकुलं क्रियासिद्धिः सत्वेभवति
महतांनोपकरणे तुष्टोराजाविप्रस्कताय अष्टादश
गजैर्द्रान्प्रादात् ततः सकुमारमनोजनिखिलांगाव
यवालंकृतांशंगाररसोपजातमूर्तिमिवचंपकलता
मिवलावण्यगात्रयष्टिविप्रस्तुषावीक्ष्यनूनंभारत्याः
कापिलीलाकृतिरियमिति चेतसिनमस्कृत्यराजाप्रा
ह मातस्त्वमध्याशिषंवद विप्रस्तुषा देवशृणु श्लोकः
धनुःपौष्पंमोर्वीमधुकरमयीचंचलदृशादृशांकोणो
बाणः सुहृदपिजडात्साहिमकरः स्वयंचैकोनंगः स
कलभुवनंव्याकुलयतिक्रियासिद्धिः सत्वेभवतिमह
तांनोपकरणे चमत्कृतोराजालीलादेवीभूषणानि
सर्वाण्यादायतस्यैतदौ अनर्घ्याश्चस्त्वर्णमौक्तिक
चैड्यप्रवालांश्चप्रददौ ततः कदाचित्सीमंतनामाकविः
प्राहे श्लोकः पंथाः संहरदीर्घतांत्यजनिजंतेजःकठो
रंरवेः श्रीमन्विंध्यगिरेप्रसीदसदयंसद्यः समीपेभव
इत्थंदूरपलायनश्चभवतीहृत्स्वानिजप्रेयसीं श्रीमन्भो
जनविद्विषः प्रतिदिनं जल्पन्ति सूक्ष्मंति च तस्मिन्नेव
क्षणोक्तश्चित्स्त्वर्णकारः प्रांतेशुपद्वारागमणिसिद्धिं
स्त्वर्णभाजनमादायराज्ञः पुरोसुमोच ततोराजा-
सीमंतकविं प्राह स्तुतये इदं भाजनं कामपि श्रियं द

शयति ततः कविराह श्लोकः धारेशत्वत्प्रतापेनपरा
 भूतरित्विषांपतिः सुवर्णपात्रव्याजेनदेवत्वामेवसेव
 ते तत्तस्तुष्टो राजातदेवपात्रं सुक्ताफलैरापूर्यमादात्
 कदाचिद्राजाभृगयारसनपुरः यलायमानं वराहं दृष्ट्वा
 स्वयमेकाकी तदादूरं वनांतमासादितवान् तत्र कंच
 न द्विजवरमवलोक्य प्राह द्विजकुत्र गतां सि द्विजः या
 रानगरं भोजः किमर्थं द्विजः भोजं दृष्टुं द्रविणे छया सपं
 डिताय दत्ते अहमपि मूर्खं नयाचे भोजः विप्रतर्हित्यं वि
 द्वांस् कविर्वा द्विजः महाभाग कविरहं भोजः तर्हि किमपि
 पठ द्विजः भोजं विना मत्पदसरणिं न कोपि जानाति रा
 जाममाप्य सरयाणीं परिज्ञानमस्ति राजानमयिस्मि
 त्द्यति त्वद्गुणं च श्रावयिष्यामि किमपि कलाकौशलं द
 र्शय विप्रः किं वर्णयसि राजा कलमाने तान्वर्णय वि
 प्रः श्लोकः कलसाः पाकविनम्राः मूलतलाप्राणसु
 रभिकल्हाराः पवनाकंपितशिरसः प्रायं कुर्वन्ति परि
 मलशलाघां राजा तस्मै सर्वाभरणान्युत्तार्य ददौ त
 तः कदाचित् कुंभकार वधूः राजशुभमेत्यद्धारपालं प्रा
 ह द्वारपाल राजा द्रष्टव्यः स आह किं ते राजा कार्यं
 साच्चाह न ते भियास्यामि नृपाग्र एव कथयामि स
 सभायामागत्य प्राह देवकुंभकार प्रिया काचिद्राजो
 दर्शनाकांक्षिणी न वक्ति मत्पुरः कार्यं त्वत्पुरतः कथ
 यिष्यति राजा प्रवेशय मासा च गत्य नमस्कृत्य वक्ति

देवमृत्तवननादृष्टं निधानं बलमेनमे सपश्यन् एव त
 त्रास्तेत्याज्ञापयितुमभ्यगां राजा स च मत्कृतो निधान
 कलशयानयामास तद्द्वारमुद्घाट्य यावत्पश्यति राजा
 तावत्तदंतर्वर्तिद्रव्यं सणिप्रभाभंडलमालोक्य कुम्भका
 रंपृच्छति किमेतत्कुम्भकारसच्चाह राजचंद्रसमालोक्य
 त्यांतुभूतलमागतं रत्नश्रेणिमिषाच्चान्येनक्षत्राण्यभ्यु
 पागमत् राजा कुम्भकारसुरवाङ्मूकं लोकोत्तरमाकर्ण्य
 चमत्कृतः तस्मै सर्वददौ ततः कदाचिद्राजारात्रावेका
 की सर्वतो नगरचेष्टितं पश्यन् पौरगिरमाकर्णयन् चचा
 र तदा क्वचिद्वैश्यगृहे वैश्यः स्वप्रियां प्राह प्रिये राजारब्ध
 ल्यदानरतोऽपि उज्जयनीनगराधिपते विक्रमार्कस्य दान
 प्रतिष्ठां कांक्षते सा किं भोजेन प्राप्यते कैश्चि तां च पराय
 णैर्मयूरादिकविभिर्महिमानं प्रापितो भोजः परंतु भोजो
 भोज एव प्रियेश्वर श्लोकः आवद्धकृत्रिमसटाजटि
 लांसभित्तिरारोपितो यदि पदं मृगवैरिणः श्वामत्तेभकुं
 भतटपाटनलंपटस्य नादं करिष्यति कथं हरिणाधिप
 स्य राजा श्रुत्या विचारितवान् असौ सत्यमेव वदति ततः
 पुनः पुनर्वदंतं शृणोति श्लोकः आपन्न एव पात्रं देही-
 ल्युच्चारणं वैदुष्यं उपपन्नमेव देयं त्यागस्ते विक्रमार्क
 किमु वर्ण्यः विक्रमार्कलयादत्तं श्रीमन्ग्रामशताष्टकं
 अर्थिने द्विजपुत्राय भोजे त्वन्महिमाकुतः प्राप्नोति कुम्भ
 कारोऽपि महिमानं प्रजापतेः यदि भोजोऽप्यवाप्नोति प्रति

घातवविक्रम राजा लोकेसर्वोपिजनःस्वगृहेनिःशंकं
 सत्यंपदति मयावा अन्येनवासर्वथाविक्रमार्कप्रतिष्ठा
 नशक्याप्राप्तुं ततः कदाचित्कश्चित्कविः राजद्वारं समा-
 गत्याह राजाद्रष्टव्य इति ततः प्रवेशितो राजानं स्वस्ती
 त्युक्त्वा तदाज्ञयोपविष्टः पठति श्लोकः कविषु वारिषु
 भोगिषु देहिषु द्रविणवत्कसनासु पकारिषु धनिषु ध-
 निषु धर्मधनेषु पिक्षितितलेन हि भोजसमो नृपः राजा
 तस्मै लक्ष्मिप्रदात् ततः कदाचिद्राजा क्रीडोद्यानं प्रस्थि-
 तो मध्ये मार्गं किमपि मलिनां शक्यसनां तीक्ष्णकरतपन-
 करविदग्धसुरवारविंदां सुलोचनां लोचनाभ्यां आलो-
 क्य पप्रच्छ कात्वं पुत्रि सा च तं श्रीभोजभूपालं मुखं श्रि-
 या विदित्वा तुष्टा प्राह नरेन्द्र लब्धकवधूः हर्षसंप्रभृतो रा-
 जा तस्याः पटुप्रबंधानुबंधेनाह हस्ते किमेतत् सा चाह
 पलं राजाह क्षामं किं सा चाह सहजं ब्रवीमियद्यादरा-
 च्छ्रूयते गायंतित्वदरिप्रिया श्रुतटिनी तीरेषु सिद्धांगना-
 गीतंगानतृणंचरंति हरिणा स्तेनामिषंदुर्लभं राजा त-
 स्यै प्रत्यक्षं रत्नप्रदात् सर्वाभरणान्युत्तार्य तंचतुरंगं
 ददौ ततो गृहमागत्य गवाक्षे उपविष्टः तत्र चासीनं
 भोजं दृष्ट्वा राजवर्त्मनि स्थित्वा कश्चिदाह देवसकल
 महीपाल आकर्णय श्लोकः इतश्चेतश्चाद्विर्विघटि-
 ततदः सुतुरुदरे धरित्री दुर्लभं बहूलहिमपंकोगिरि-
 रयं इदानीं निर्वृत्ते करितुरगनी राजन विधौ न जाने-

यातारःस्तवचरिपयःकेनचपथा तुष्टोभोजःवर्त्म-
निस्थितस्यैवतस्यवंश्यान् पंचगजान्ददौ कदाचि
द्राजामृगयारसपराधीनो ह्यमास्तुत्यप्रतरस्यै.
श्लोकः ततो नदीसमुत्तीर्णं शिरस्यारोपितं धनम्
वेषेण ब्राह्मणं ज्ञात्वा राजापप्रच्छ सत्वरं कियन्मा
नं जलं विप्र स आह जानुदध्नं नराधिप स च मत्कृ-
तोरजाह ईदृशी किमवस्थाते स आह न हि सर्वं भवा
दृशाः राजा प्राह कुतूहलात् विदन् याचस्व कोशा
धिकारिणं लक्षं दास्यति मद्ध च सा ततो विद्वान्का
ष्ठं भूमौ निक्षिप्य कोशाधिकारिणं गत्वा प्राह महा
राजेन प्रेषितो हं लक्षं मे दीयतां ततस्स ह सन् आह
विप्र भवन्मूर्तिः लक्षं नार्हति ततो विषादी स राजान
मेत्याह स पुनर्हसति देव नार्पयति राजा कुतूहलादाह
लक्षद्वयं प्रार्थय दास्यति पुनरागत्य विप्रः लक्षद्वयं
देयमिति राजोक्तमित्याह पुनर्हसति पुनरपि भोजं
प्राप्याह स पापिष्ठो मां हसति नार्पयति ततः कोतूह
ली लीलानिधिर्महीशा सन् श्रीभोजः प्राह विप्र त्व-
क्षत्रयं याचस्व अवश्यं स दास्यति पुनरेत्यप्राह राजा
मेतलक्षत्रयं दापयति स पुनर्हसति ततः क्रुद्धो विप्रः
पुनरेत्याह देव स नार्पयत्येव श्लोकः राजन्कनक
धाराभिस्त्वयि सर्वत्र वर्षति अभाग्यं छत्रसंछन्ने
मयि नायाति बिंदवः त्वयि वर्षति पर्जन्ये सर्वे यल्लु

विताद्रुमाः अस्माकमर्कवृक्षाणां पूर्वपत्रेषु संशयः
 एकमस्य परमेकमुद्यमं निस्त्रपत्वमपरस्य वस्तुनः
 निर्यमुष्णमहसानिरस्यते नित्यमंधतमसं प्रधाव
 ति ततो राजा प्राह श्लोकः क्रोधमाकुरु मद्वाक्या
 द्भृत्वा कोशाधिकारणं लक्षत्रयंगजेद्राश्वदशग्रा
 त्यास्त्वया द्विज ततस्त्वांगिरक्षकं प्रेषयति ततः को
 शाधिकारी धर्मपत्रे लिखति श्लोकः लक्षं लक्षं पु
 नर्लक्षं मत्ताश्च दशदन्तिनः दत्ताभोजेन तुष्टेन जानु
 दघ्नप्रभाषणात् ततः सिंहासनमलंकुर्वाण श्रीभो
 जनृपतौ द्वारपाल आगत्य प्राह राजन् कोपि शुकदे
 वनामा कविर्दारिद्र्यविडंबितो द्वारिचर्तते राजा बाणं
 प्राह पंडितवरस्कवे तत्त्वं विजानासि बाणः देव
 शुकदेवपरिज्ञानसामर्थ्याभिज्ञः कालिदास एव
 नान्यः राजा स्कवे सरवे कालिदास किं विजानासि
 शुकदेवकविं आह कालिदासः देव श्लोकः सुक-
 विद्वितयं जाने निखिलेपि महीतले भवभूतिः शुक
 श्चायं वात्मीकिस्त्रितयोनयोः ततो विद्वद्ददंदि
 तासीता प्राह काकाः किं किं न कुर्वन्ति क्रोकारं यत्र य
 त्रया शुक एव परं वक्ति नृपहस्तोपलालितः ततो
 मयूरः प्राह अपृष्टस्तु नरः किंचित् यो ब्रूते राजसंस
 दि न केवलमसन्मानं लभते च विडंबनां देवतथा-
 प्युच्यते श्लोकः कासभा किं कविज्ञानं रसिकाः क

ययश्चक्रे भोजकिं नाम ते दानं शुकस्तु व्यति येन सः
 तथापि भवनद्वारमागतं शुकदेवः सभायामानेत
 व्यएव तद्वाराजाविचारयति शुकदेवसामर्थ्य-
 श्रुत्वा हर्षविषादयोः यात्रमासीत् महाकविस्व-
 लोकि त इति हर्षः अस्मै सत्कविकौटिसुकुटमण
 ये किं नाम देयमिति च विषादः भवतु द्वारपालप्रवे-
 शाय तत आयातं शुकदेवद्वाराजासिंहासनादु-
 दतिष्ठत् सर्वे पंडितास्तं शुकदेवं प्रणम्य सविनय
 उपवेशयन्ति सचराजातं सिंहासने उपवेशयस्वयं
 तदा जयोपविष्टः ततः शुकदेवः प्राह देवधाराना-
 थश्रीविक्रमनरेन्द्रस्य यादानलक्ष्मीः त्वामेव सेवते
 देवमालवेन्द्र एव धन्यो नान्येषु भूजः यस्य ते कालि-
 दासादयो महाकवयः सूत्रबद्धाः पक्षिणा इव निवसं-
 ति ततः पठति श्लोकः प्रतापभीत्या भोजस्यातप-
 नो मित्रतामगात् और्वो वा इव तां धत्ते तदित्क्षणि-
 कतांगता राजा तिष्ठ सकवेनापरः श्लोकः पठनी-
 यः श्लोकः स्वर्णकलशंप्रादात् दिव्यभाणिक्यसं-
 भृतं भोजः शुककायसंतुष्टो दन्ति नश्च चतुःशतं इ-
 ति पुण्यपत्रे लिखित्वा सर्वं दत्त्वा कोशाधिकारी शुकं
 प्रस्थापयामास राजा स्वदेशं प्रतिगतं शुकं ज्ञा-
 त्वा तु तोष साच परिषत्संतुष्टा अन्यदा वर्षाकाले
 वासुदेवो नाम कविः कश्चिदागत्य राजानं दृष्टवान्

राजा सुकवे पजन्यं पठततः कविराह श्लोकः नोचिं
 तामणिभिर्न कल्पतरुभिर्नोकामधेन्यादिभिर्नोदेवै
 श्वपरोपकारनिरतैः स्खलैर्न सूक्ष्मैरपि अंभोधेन नि
 रंतरं जलभरैः स्नासुर्वरासिंचताधौरेयेणाधुरं त्वया
 द्यवहतामन्ये जगज्जीवति राजालक्ष्मंददौ कदाचि
 द्राजानं निरंतरं दीयमानमालोक्य मुख्यामात्यो व
 कुमशक्तो राज्ञः शयनभवनभित्तौ व्यक्तान्यक्षराणि
 लिखितवान् श्लोकः आपदर्थं धनं रक्षेत् राजा श
 यनादुत्थितो गच्छन् भित्तौ तान्यक्षराणि वीक्ष्य स्वयं
 द्वितीयचरणौ लिलेख श्रीमतामापदः कुतः अपरे
 द्युः अमात्यं द्वितीयं लिखितं दृष्ट्वा स्वयं तृतीयं लिखे
 ख साचेदपगता लक्ष्मीः परेद्युः राजा चतुर्थं लिख
 तिसंचितार्थो दिनश्यति ततः मुख्यामात्यः राज्ञः
 पादयोः पतति देवक्षतव्यो यममापराधः अन्यथा
 धाराधीनस्तु परिसौधभूमौ शयनं मत्वा कश्चिद्दि
 नचौरस्पातपातपूर्वराज्ञः कोशगृहं प्रविश्य बहूनि
 विविधरत्नानि वैडूर्यादीनि लुप्तवान् तानि तानि परलो
 कन्नृणानि मत्वा तत्रैव वैराग्यमापन्नो विचारयामा
 स श्लोकः यच्चंगाः कुष्ठिचश्चाधाः पंगवश्च दरि
 द्रिणाः पूर्वोपार्जितपापस्य फलमश्नति देहिनः त
 ताराजानि द्राक्ष्ये दिव्यशयनस्थितो विविधमणि
 कंकणालंकृतं दधितवर्गं दर्शनीयमालोक्य गजतु

रगरथपदातिसामग्रींचंचितयन् राज्यस्तरवसंतुष्टः
 प्रमोदभरादाह श्लोकः चेतोहरायुवतयः सुहृदो
 नुकूलाः सद्वांधवाः प्रणयगर्भगिरश्चभृत्याः वल्गा
 तिदंति निवहास्तरलास्तुरंगाः इतिचरणत्रयंराजो
 क्तं चतुर्थचरणंराजोमुखान्ननिःस्सरतिसतदाचा
 रेणश्रुत्वापूरितं संमीलनेनयनयोर्नहिकिंचिदस्ति
 ततःप्रथितोग्रंथः राजान्चोरंवीक्ष्य तस्मैवीरवल्लय
 मदात् ततस्तस्करोवीरवल्लयमादाय ब्राह्मणं गृ
 हंगत्वा शयनंब्राह्मणमुत्थाप्य तस्मैदत्त्वाप्राह वि
 प्रएतद्राज्ञः पाणिवलयं बहुमूल्यं अत्यमूल्येनन
 विक्रेयं ततोब्राह्मणः पण्यवीश्यां तद्विक्रीयदिव्य
 भूषणानि पट्टदुकूलानि च जग्राह ततो राजकीयाः
 केचन एनंचोरं मन्यमानाः राज्ञो निवेदयन्ति ततो रा
 जनि कटे नीतः राजापृच्छति विप्रधार्य पटमपि ना
 स्ति अद्य प्रातरे च दिव्यकुंडलाभरणं पट्टदुकूलानि
 कुतः विप्रः प्राह श्लोकः भैकैः कोटरशाधिभिर्मृत
 भिवश्मांतर्गतं कच्छपैः पाठीनैः पृथुपंकपीठलुठना
 द्वास्मिन् सुहृर्मूर्छितं तस्मिन् शक्यसरस्य कालज
 लदेनागत्य तच्चैषितं यत्राकुंभनिमग्नचन्य करिणां
 यूथैः पयःपीयते तुष्टो राजा तस्मैवीरवल्लयंचोरप्रद
 त्तं निश्चित्य स्वयंच लक्षददौ अन्यदा कोपिकवीश्वरः
 विष्णवारव्यः राजद्वारिसमागत्य तैः प्रवेशितो राजानं

दृष्ट्वा स्वस्तिपूर्वकं प्राह श्लोकः धाराधीशधरामहे
 द्रगणान्ताकोतूहलीयानयंवेधास्त्यङ्गणानांचकारय
 ठिकारवंदेनरेखादिवि सैवेयं त्रिदशापगासमभव
 त्सत्तुल्यभूमीधराभावात्तत्पजतिस्मसोयमवनी
 पीठेतुषाराचलः राजा लोकोत्तरं श्लोकमाकर्ण्य किं
 देयमिति व्यञ्चितयत् तस्मिन्क्षणे तदीयकवित्वमप्र
 तिद्वंद्वमाकर्ण्य सोमनाथारव्यकवे सुखं विच्छायम
 वत् ततस्सदोष्टयाद्राजानं प्राह देवार्सौ सुकविर्भव
 ति परमनेन कदापि वीक्षितास्ति राजसभा यतो दा
 रिद्र्यवारिधिरयं अस्य च जीर्णमपि कोपीनं नास्ति
 ततो राजा सोमनाथं प्राह निरवद्यानिपद्यानियद्य
 नाथस्य कादसतिः भिक्षुणा कक्षनिक्षिप्तः किमिषु
 र्नारिसो भवत् ततः सर्वभ्यो तां ब्रूतं दत्त्वा राजा सभाया
 उदनिष्ठत् ततः सर्वैरेष्यन्त्योन्यमित्यभिधायि अद्य
 विष्णुकवेः कवित्वमाकर्ण्य सोमनाथेन सम्यग्दोष्य
 मकारि ततः समुत्थिता विद्वत्परिषत् ततो विष्णुकवि
 रेकं त्थ पत्रेलिरिषत्वा सोमनाथकविहस्ते दत्त्वा प्रण
 म्य गंतुमारभत् अत्र सभायां त्वमेव चिरं नंद ततो वा
 चयति सोमनाथकविः श्लोकः एतेषु हातरुणमा
 रुतधूयमानदावानलैः कवलितेषु महीरुहेषु अंभो
 न चैज्जलदं मुचसिमा विमुचवज्रं पुनः क्षिपसि निर्द
 यकस्य हेतोः ततः सोमनाथकविः निखिलमपि पट

दुकूलवित्तहिरण्यमयितुरंगमादिसंपत्तिकलत्रवस्त्रा
वशेषंदत्तवान् ततो राजा मृगयारसप्रवृत्तोगच्छन्तं-
विष्णुकविमालोक्य व्यचिंतयत् मया अस्मै भोजनम-
पिनप्रदत्तं मामनाहत्य अयं संपत्तिपूर्णस्वदेशं प्रति या-
स्यति पृच्छामि विष्णुकवे कुतः संपत्तिः प्राप्ता कविरा-
ह सोमनाथेन राजेन्द्रदेवत्वद्ब्रह्मभिक्षणं अद्य शौच्य-
तमे पूर्णं मयि कल्पद्रुमायतं राजा पूर्वसभायां श्रुत-
स्य श्लोकस्य अक्षरलक्षंददौ सोमनाथेन च यावद्दत्तं
तावदपि सोमनाथाय दत्तवान् सोमनाथः प्राह कि-
सलया नि कुतः कुसुमानि वाक्च फलानि तथा वन-
वीरुधां अयमकारण कारुणिको अदानतरतीह प-
यांसि ययो धरः ततः विष्णुकविः सोमनाथदत्तेन राजा
दत्तेन चतुष्टवान् तदा सीमतकविः प्राह श्लोकः ब्रूहि
शुवनश्रेणीशेषः फलाफलकस्थितां कनठपतिनाम-
ध्ये पृष्ठं सदा सच धार्यते तमपि कुरुते क्रोडाधीनं पयो-
निधिरादरात् अहह महतां निस्सीमानश्चरित्रविभूत-
यः कदाचित्सो धतले राजानमेत्यमृत्यः प्राह देव अस्मि
लेशपिकोशेषु यद्विज्ञातमस्ति तत्सर्वं देवेन कविभ्यो
दत्तं परंतु कोशगृहे धनलेशोऽपि नास्ति कोपिकविः प्र-
त्यहं हारि तिष्ठति इतः परं कविर्विद्वान्वाकोपिराजेन
प्राप्यत इति मुरव्यामात्येन देवसन्निधौ विज्ञापनीय-
मित्युक्तं राजा कोशस्थं सर्वंदत्तमिति जानन्नपि प्राह

अद्यद्वारस्थं कविं प्रवेशय ततो विद्वानागत्य स्वस्तीति वदन् प्राह श्लोकः न भ्रासि निखिलं वेसीदता दीर्घकालं त्वदभिमुखं विसृष्टोत्तानचंचूषुटेन जलधरजलसाला दूरतस्तावदास्तां ध्वनिरपि मधुरस्तेन श्रुता चातकेन राजा तदा कर्ण्य धिग्जीवितं यदि द्वांसः कवयश्च द्वास्मा गत्य सीदंतीति तस्मै विप्राय सर्वाण्याभरणान्युत्तार्य ददौ ततो राजा कोशाधिकारिण माहूयाह भांडारिक मुंजराजस्य तथा मे पूर्वेषां च ये कोशास्संति तेषां मध्ये रत्नपूर्णान्कलशानाह ततः काश्मीरदेशान्मुचुकुंदक विरागत्य स्वस्तीत्युक्त्वा प्राह श्लोकः त्वद्यशोजलयौ भोजनं निमज्जनभयादिव सूर्ये दुर्बिंबमिव तोयते कुं भद्रयं न भ्राः राजा तस्मै प्रत्यक्षरं लक्षं ददौ पुनः कवि राह श्लोकः आसन्क्षणानि यावन्ति चातकाश्चूणि तेषु दे तावन्तो पितृव्योदार न मुक्ता जलविंदवः ततस्स राजा तस्मै शततुरगानपि ददौ ततः भांडारिको लिखति श्लोकः मुचुकुंदाय कवये जात्या नश्वान्शतं ददौ भोजः प्रदत्तलक्षोपितेनासौ याचितः पुनः ततो राजा सर्वानपि वेश्मप्रेषयित्वा तर्गच्छति ततो राज्ञश्चामरग्राहिणी प्राह श्लोकः राजमुंजकुलप्रदीपसकलक्ष्मापालचूडामणिसुक्तसंचरणं तवाद्भुतमणिच्छत्रेण रात्रावपि मा भूत्तद्वदनापलोकनवशाद्दीडाभिनम्रः शशीमा भूच्चंयमरुंधती भगवती दुःशीलता भाजनं राजा त

स्यैप्रत्यक्षरंलक्षंददौ अन्यदाकुंडिननगराद्गोपालो
नामकविरागत्य स्वस्तिपूर्वकंप्राह त्वच्चित्तेभोजनिर्या
तंद्वयंतृणकणायते क्रोधेविरोधिनांसैन्यंप्रसादेकन
कोच्चयः राजाश्रुत्वा पितृष्टेनदस्यति राजपुरुषैः सह
चर्चाकुर्वाणस्तिष्ठति ततः कविः व्यचिंतयत् किमु रा
ज्ञोनाश्राविततः क्षणेन समुन्नतमेवावलोक्य राजानं
कविराह श्लोकः हेपाथोदयथोन्नतं हि भवता दिग्वा
हृता सर्वतो मन्ये धीरतथा करिष्यसि रवतु क्षीराब्धितु
ल्यंसरः किं त्वेष क्षमते न हि क्षणमपि ग्रीष्मोष्णाल्या
कुलः पाठीनादिगणस्त्वदेकशरणस्तद्वर्षतावत्क्रिय
त् राजा कवित्वदयं विज्ञाय गोपालकवेदारिद्र्याग्निना
नितांतं दग्धोसीति वदन् षोडशमणीन नर्घ्यान् षोडश
दंतीद्रांश्च ददौ एकदाराजाधारानगरे विचरन् क्वचिच्छि
वालये प्रसुप्तं पुरुषद्वयमपश्यत् तयोरेको विगतनिद्रो
वक्ति अहो त्वं ममास्तरासन्न एव कस्त्वं प्रसुप्तोसि जा
गर्षि नो वा ततस्त्वपर आह विप्रप्रणतोस्मि अहमपि
ब्राह्मणपुत्रः त्वमत्र प्रथमरात्रौ शयानं वीक्ष्य प्रदीपे
कमंडलूपवितादिभिर्ब्राह्मणं ज्ञात्वा भूवदास्तरास
न्न एवाह प्रसुप्तः इदानीं त्वद्विरमाकर्ण्य प्रबुद्धोस्मि
प्रथमः प्राह वत्स यदि त्वं प्रणतोसि ततो दीर्घायुर्भव
वद कुत आगम्यते किं तेनाम अत्र च किं कार्यं द्वितीयः
प्राह विप्रभास्कर इति नाम पश्चिमसमुद्रतीरे प्रभास

तीर्थसमीपेवसतिर्ममतत्रभोजस्यधितरणंबहुभिः व्या
वर्णितंततोयाचितुमहमागतः त्वंममवृद्धत्वात्पितृक
ल्योसि त्वमपिवद स आह वत्सशाकल्यइति मेनामम
या एकशिल्लानगर्या आगम्यते भोजं प्रतिद्रविणाश
यावत्सत्वयानुक्तमपिदुःखंत्वयिज्ञायते कीदृशंतद्व
दततोभास्करः प्राह तातकिं ब्रवीमिदुःखं श्लोकः सु
त्सामाः शिशवः शवा इव भृशं मंदाशया बांधवा लिप्ता
जर्जरधर्धरीजतुल्यैर्नो मांतथा बाधते गेहिन्यानुदिता
शकं च दधितुं कृत्वा सकाकुस्मितं कुप्यंती प्रतिवेशमलो
कगृहिणी रूचिं यथायाचिता राजा म्रुत्वा सर्वाभरणा
न्युत्तार्य तस्मै दत्त्वा प्राह भास्करसीदं त्यतीव ते बालाः
इति निदेशं याहि तातः शाकल्यः प्राह अत्युद्धता वस
मती दलितो लिवर्गः क्रोडीकृता बलवता बलिराज ल
क्ष्मीः एकत्र जन्म निवृत्तं यदनेन यूना जन्मत्रये तदक
रोत्पुरुषः पुराणः ततो राजा शाकल्या यत्तदक्षत्रयं दत्त
वान् अन्यदा राजा मृगया रसेन विचरन् तत्र पुरस्स-
मागत हरिण्यां वाणेन विद्धायामपि वित्ताशया कोपि
कविराह श्रीभोजे मृगयांगते पिसहसा चापे समारो
पिते व्याकुणांतगते पिसुष्टिगलिते वाणंगलमेपि च
स्थानान्नैव पलायितं न चलितं नोत्कंपितं नोत्पुतं मृग
यामदृशकं करोति दधितं कामोयमित्याशया राजा
तस्मै लक्षत्रयं प्रयच्छति अन्यदा सिंहासनमलंकु

वागे श्रीभोजनृपतौ द्वारपाल आगत्य आह देवजा
 न्द्वीतीरवासिनी काचन वृद्ध ब्राह्मणी विदुषी द्वारि
 तिष्ठति राजा प्रवेशय तत्त आगच्छतीं राजा प्रणम
 ति सातं चिरं जीवेत्युक्त्वा ह स्लोकः भोजप्रतापा
 मिरपूर्वगण जागति भूभृत्कटकस्थलीषु यस्मिन् प्र
 विष्टे रिपुपार्थिवानां तुणानि रोहन्ति गृहांगणेषु राजा
 तस्यैरत्नपूर्णं कलशं प्रयच्छति ततो लिखति भांडा
 रिकः भोजेन कलशो दत्तस्सुवर्णमणिसंभृतः प्रताप
 स्तुति तुष्टेन वृद्धायै राजसंसदि अन्यदा दूरदेशा दा
 गतः कश्चिच्चौरा राजानं प्राह देवसिंहल देशमथा
 काचन चा मुंडाल ये राजकन्या वृष्टा सा च मां वृष्टा
 मालव देश देवस्य महिमानं बहुधा श्रुतं त्वमपि व
 देति प्रच्छ मया च तस्या देवगुणा व्यावर्णिताः सा
 चात्यंततोषा च्चंदनतरो निरूपमगर्भस्वडुंदत्वा य
 थास्थानं प्रपेदे देवगुणा भिवर्णनं प्राप्तं तदेतद्गृहाण
 एतत् प्रसृत परिमलभरणे ष्टगाभुजंगाश्च समाया
 ति राजा तद्गृहीत्वा तुष्टस्तस्मै लक्ष्मं दत्तवान् ततो
 दामोदरकविस्तम्भिषेण राजानं स्तौति स्लोकः श्री
 मच्चंदनवृक्षसति बहवस्ते शाखिनः कानने येषां सो
 रभमात्रकनिवसति प्रायेण पुष्पं श्रिया प्रत्यगं मुक्त
 तेन तेन शक्तिनारव्यातः प्रसिद्धात्मना योसौ गंधगु
 णस्त्वया प्रकटितः क्लासाविह प्रेक्ष्यते राजा स्वस्त

तिबुध्यालक्ष्मंददौ ततोद्वारपालआगत्यग्राह देवकी
 चित्सूत्रधारीस्त्री द्वारिवर्तते राजाप्रवेशाय ततस्मा
 गत्यराजानंप्रणिपत्याह श्लोकः बलिःपातालनिल
 योधःकृतश्चित्रमन्त्रकिं अधःकृतोदिवस्थोपिचि
 त्रंकल्पद्रुमस्त्वया राजातरस्यै प्रत्यक्षरंलक्ष्मंददौ
 ततःकदाचिन्मृगयापरिश्रान्तःराजाक्वचित्सहकार
 तरोरधस्तातिष्ठति स्म तत्रमल्लिनाथारव्यकविराग
 त्यग्राह श्लोकः शारवाशतशतविततास्संतिकि-
 यंतोनकाननेतरवः परिमलभरमिलदलिकुलदलि
 तदलाःशाखिनोविरलाःततोराजातरस्यैहस्तवल्यं
 ददौ तत्रैवआसीनेराज्ञिकोपि विद्वानागत्यस्वस्ती
 ल्युक्त्वाग्राह राजन्काशीदेशमारम्य तीर्थयात्रया
 परिभ्रामते स्त्रीणदेशवासिनामया राजात्वादृशां
 तीर्थवासिनांदर्शनात्कृतार्थोस्मि स आह वयंमां
 भिकाश्च राजाविप्रेषु सर्वेसंभाव्यते राजापुनःग्राह
 विप्रमंत्रविद्ययायथापरलोके फलप्राप्तिः तथाकि
 मिह लोकेऽप्यस्तिविप्रः राजन्सरस्वतीचरणारा
 धनाद्विद्यावाप्तिर्विश्वविदिता परंधनावाप्तिर्भा-
 ग्याधीना श्लोकः गुणाःखलुगुणाएव नगुणाभू
 तिहेतवः धनसंचयकर्तृणिभाग्यानि पृथगेवाहि दे
 वविद्यागुणाएव लोकानांप्रतिष्ठायै भवंति नतुके
 वलंसंपदः श्लोकः देव आत्मायत्ते गुणग्रामे नैर्गु

एवंवचनीयता देवायत्तेषु विज्ञेषु पुंसां कानामवा-
च्यता देवमंत्राराधनेनाप्रतिहताशक्तिः स्यात् देव
एवंकुतूहलं यस्य मया यस्य शिरसि करो निधीयते
स सरस्वती प्रसादेन अस्वलितविद्याप्रसारस्त्या
त् राजा प्राह समतेमहती देवताशक्तिः ततो राजा
कामपि दासीमाकार्यविप्रं प्राह द्विजवर अस्यावे-
श्यायाः शिरसि करं निधे हि विप्रस्तस्याः शिरसि क
रं निधाय तां प्राह देवियद्राजाज्ञापयति तद्दत्ततोदा
सी प्राह देवाहमद्य समस्तवाङ्मयजातं हस्तामलक
वत्पश्यामि देवादिश किं वर्णयामि ततो राजा पुरः
स्वर्द्धुर्वीक्ष्य प्राह स्वर्द्धुमेव्यावर्णयेति दासी प्राह
श्लोकः धाराधरस्त्वदसिरेष नरेन्द्रचित्रं वर्षति वै रव
निताजनलोचनानि कोशेन संततमसंगतिराहवे
स्यदारिद्र्यमप्युदयति प्रतिपार्थिवानां राजा तस्यै
रत्नकलशाननय्यन्ति पंचददौ ततस्तस्मिन्क्षणे कु
तश्चित्पंचकवयः समाजग्मुः तानवलोक्य ईषाद्वि
च्छायमुखं राजानं हृष्टामहे श्वरकविः वृक्षमिवेणा
ह श्लोकः किं जातोसि चतुष्पथे घनतरच्छायोसि
किं छाया छात्नश्चेत्फलितोसि किं फलभरैः पू
र्णोसि किं सन्तः हे स हृष्टसहस्वसंप्रतिचिरं शारवा
शिरवाकर्षणक्षोभामोदनमजना निजनतरस्वैरे
वदुश्चेष्टितैः ततो राजा तस्मै लक्षददौ ततस्तद्विज

वराः पृथक्पृथक् गाशीर्वचनमुदीर्य यथाक्रमं राजाज
 याकं बलउपविश्य मंगलं चक्रुः ततः एकः पठति.
 श्लोकः कूर्मः पातालगंगापयसि विहरतां तत्तदीरू
 दसुस्तामादत्तामादिपोत्री शिथिलयतु फणामंड
 लं कुंडलीद्रुः दिङ्मातंगासृणाली कवलनकलनां
 कुर्वतां पर्वतद्राः सर्वस्वैरचरंतु त्वयिवह निविभोभो
 जदेवीं धरित्रीं राजा चमत्कृतः तस्मै शताश्वान् ददौ
 ततो भांडारिको लिखति क्रीडोद्याने नरेन्द्रेण शतम
 श्वामनोजवाः प्रदत्ताः कामदेवाय सहकारतरोरधः
 ततः कदाचिद्भोजो विचारयति स्म मस्स दृशो वदान्यः
 कोपि नास्तीति तद्गर्वं विदित्वा सुरव्यामात्यो विक्र-
 मार्कस्य पुण्यपत्रं भोजाय प्रदर्शयामास भोजस्त
 त्रपत्रे किंचित् प्रस्तावमपश्यत् तथा हि विक्रमार्कः
 पिपासया प्राह स्वच्छं सज्जनचित्तवल्लुघुतरं दीना
 र्तिवच्छीतलं पुत्रालिंगनवत्तथैव मधुरं तद्वात्यसं
 जल्यवत् एलौशीरलवंगचंदनलसत् कर्पूरकस्तूरि
 काजातीपाठलिकेतकैः स्फुरभितं पानीयमानीयतां
 ततो मागधः प्राह बल्कां भोजं सरस्वत्यभिवसति
 सदा शोण एवाधरस्ते बाहुः काकुत्स्थवीर्यस्मृतिक
 रणपटुर्दक्षिणास्ते स सुद्रः बाहिन्यः पार्श्वमेताः क
 थमपि भवतो नैव मुंचत्वभीक्ष्णं स्वच्छेचित्ते कुतो
 भूत्कथय नरपते तेषु पानाभिलाषः ततो विक्रमा-

कः प्राह तथाहि अष्टौ हाटककोटयस्त्रिनवतिमुक्ता
 फलानां तुलाः पंचाशन्मधुगंधमत्तमधुपाः क्रोघोद्धताः सिं
 धुराः अश्वात्तामधुतं प्रपंचचतुरवारंगनानां शतं दत्तं पांड्य
 नृपेण यौतकमिदं वैतालिकाद्याप्यतां ततो भोजः प्र
 दत्तमन एव अद्भुतं विक्रमार्कचरितं दृष्ट्वा निजगर्वतत्याज
 ततः कदाचिद्वासावगरेण गोपिचरनराजा कंचन देवालये
 शीतालुब्राह्मणमिस्यं पदं तमवलोक्य स्थितः शीतेनाधु
 पितस्थमाधजलवर्जितां विमज्जतश्शांताग्नेः त्कुटि
 ताधरस्य धमतः सुस्वायकुक्षेर्मम निद्राकाप्यवमानि
 तेव दयिता संत्यज्य दूरं गता सत्यात्र प्रतियादितेव क
 मलानोद्दीयते शर्वरी इति श्रुत्वा राजा प्रातस्तमाह्वय
 यप्रच्छ विप्रपूर्वेद्युः रात्रौ त्वया दारुणाः शीतभारः कथं
 सोढः विप्र आह रात्रौ जानुर्दिवान् जानुः कृशानुः संध्य
 योर्द्वयोः एवं शीतं मयानीतं जानुभानुकृशानुभिः
 राज्ञा तस्मै रक्तवर्णकलशत्रयं प्रादात् ततः कविः स
 जानंस्तौति धारयित्वा त्वयात्मानं महात्यागधनाधु
 ना मोचिता बलकर्णाद्याः स्वयं शोगुप्तकर्मणः राज्ञा त
 स्मै लक्षदं दौ एकदा क्रीडोद्यानपाल आगत्य एकमिदं
 दंडं राज्ञः पुरोमुमोच तं राज्ञा करे गृहीतवान् त
 तौ मयूरकविः नितांतं परिचयवशात् आत्मनि
 राज्ञा हं नाम वज्ञां मनसि निधाय इह मृषेणाहा
 कांतो सिनित्यमधुरोसिस्साकुलो रिक्त्वा सिवच्च शर

कार्यकर्मद्वितीयं इक्षोतवास्तिसकलं परमेकमूनं
 यत्सेवितो भजसिनीरसतांक्रमेण ॥ राजा कविरुदयं
 ज्ञात्वा मयूरं समानितवान् ततः कदाचिद्रात्रौ सौ
 धोपरि क्रीडापरो राजा शशांकमालोक्य प्राह श्लो
 कः यदेतच्चंद्रांतर्जलदलपलीलां धितनुते तदा चष्टे-
 लोकः शशांक इति नो मां प्रति तथा ततश्चाधो भूमौ
 सौधांतरं प्रविष्टः कश्चिच्चोर आह श्लोकः अहं
 त्विदं मन्ये त्वदरिपिरह्नाक्रांततरुणी कदाक्षोल्कापा
 तव्रणकणकलंकांकिततनुं राजा तत् श्रुत्वा प्राह
 अहो महाभागस्त्वमर्धरात्रे कोशगृहमध्ये तिष्ठसी
 तिस आह देव अभयं नो देहीति राजा तथेति ततो रा
 जानं सचोरः प्रणम्य स्ववृत्तांतं मक्रथयत् तुष्टो रा
 जा चोराय दशकोटः सुवर्णस्याष्टौ मत्ताचजेद्रा
 श्वददौ ततः कोशाधिकारी धर्मपत्रे लिखति श्लोकः
 तदस्यै चोराय प्रतिनिहतमृत्युप्रतिभिये प्रभुः प्रीतः
 प्रादात्तु परितनपादह्यकृते स्वर्णानां कोटीर्दशद
 शनकोटि क्षतगिरीन् गजेद्रानप्यष्टौ मदमुदितपूज
 न्मधुलिहः तत् कदाचित् द्वारपाल आगत्य प्राह
 देव कौपीनावशेषो विह्वान् द्वारि वर्तत इति राजा प्र
 वेशयेति ततः प्रविष्टस्सकविभोजमालोक्य
 अद्य मे दारिद्र्यनाशो भविष्यतीति मत्वा तुष्टो हर्षाश्रूणि
 मुमोच राजा तमालोक्य प्राह कवे किं रोदिषीति ततः

कविराहाराजन् आकर्णयमद्गृहस्थितिं श्लोकः
 अयेलाजाउच्चैः पथिवचनमाकर्णयगृहिणीशिषोः
 कर्णोयत्नात्सपिहितवतीदीनवदना मयिक्षी-
 णोपायेयदुक्तदृशावश्रुवद्गुलेतदंतःशल्यमेत्वम
 सिपुनरु द्रुतुमुचितः राजाशिवशिवकृष्ण कृष्णोत्पु
 दीरयन् प्रत्यक्षरलक्षंदत्वा प्राह सकवेत्तरितंगच्छ
 गेहं त्वद्गृहिणीरिवन्नाभूदिति ततः कदाचिन्मृग
 यापरिश्रान्तो राजाकस्यचिन्मृगा वृक्षस्यछायाया
 श्रित्यतिष्ठतिस्म तत्रशाभवदेवेनामकविः कश्चिदा
 गत्यराजानंवृक्षमिवेषणाह श्लोकः आमादेर्मरु
 तोमृगाः किसलयोल्लासेस्त्वचातापसाः पुष्पैः वटच-
 रणाः फलैः शकुनयोधमार्दिताश्छायया स्कंधेर्गंध
 गजारुच्यैवविहिताः सर्वेकृतार्थास्ततस्त्वंविश्वोप
 कृतिक्षमोसिभवतामभापदोन्येद्रुमाः किंचश्लो
 कः अविदितगुणापिसत्कविभिर्णिताः कर्णेस्त्वम
 तिमध्दधारां अनधिगतपरिमत्तापिचहरतिदृशं
 मालतीमालाताभ्यां श्लोकाभ्यांचमत्कृतोराजा
 प्रत्यक्षरलक्षंददौ अन्यदाश्रीभोजः श्रीमहेश्वरं
 नतुं शिवालक्षमभ्यगात् तदाकोपिनाहृणो राजा
 नंशिवसन्निधौप्राह देव श्लोकः अर्धदानववै-
 रिणागिरिजयाप्यर्धशिवस्यात्हतं देवेत्यंजगतीत
 लेपुरहराभावेसमुन्मीलति गंगासागरमंबरांशशि

कलानागाधिपः क्षमातलंसर्वजत्वमदीश्वरत्वमगम
 त्वांमांतमिक्षादनं राजा अक्षरलक्षंददौ ततः क-
 दाचिद्धारपाल आगत्य प्राह देवकोपिविद्वान्द्वारि
 तिष्ठतीति राजा प्रवेशयेति ततः प्रविष्टो विद्वान् प-
 टति श्लोकः क्षणमप्यनुगृह्णाति यंदृष्टिस्तेजुरा
 गिगी ईर्ष्ययेवत्यजत्याशक्तं नरेन्द्रदरिद्रता राजाल
 क्षंददौ पुनरपि पटति कविः केचिन्मूलाकुलाशाः क-
 तिचिदपि पुनरकंधसं बंधभाजश्छायां केचित्प्रपन्नाः
 प्रपदमपि परे पल्लुवास्तुन्नयंति अन्येषुष्पाणि पाणौ
 दधति तदपरे गंधमात्रस्य पापं चागवल्याः किंतु मूढाः
 फलमहं हनहि द्विष्टुमप्युत्सहंते एतदाकर्ण्य बा-
 णः प्राह परिच्छिन्नस्वादो मृतगुडमधुसौद्रपथ
 सां कदाचित्साभ्यासाद्भजति न तु वैरस्यमधिकं प्रिया
 विंदोष्टेयारुचिरकविवाक्येभ्य न वधिर्नवानंदः कोपि
 स्फुरति तुरसो सौ निरुपमः ततो राजालक्षंदत्तवान्
 ततः कदाचित् सिंहासनमलंकुर्वाणे श्रीभोजे द्वार-
 पान्द आगत्य प्राह देव चाराणसी देशादागतः कोपि
 भवभूतिर्नाम कविः द्वारितिष्ठतीति राजा प्राह प्रवेश
 येति ततः प्रविष्टः सोपि सभामगात् ततः सभ्याः
 संप्रति दागमनं न तुष्टा अभवन् राजा च भवभूतिं प्रे-
 द्य जगामासितस्य सच्चस्वस्तीत्युक्त्वा तदा जयौप-
 विष्टः भवभूतिः प्राह देव नानीयंते मधुनि मधुपाः

पारिजातप्रसूनैर्नाभ्यर्थ्यंते तुहिनरुचिनाचंद्रिका
 यांचकोराः अस्मद्वाङ्माधुरिमधुरमापद्यपूर्वविता
 राःसोल्लासाःस्युःस्वयमिह बुधाःकिंसुधाभ्यर्थ्यना-
 भिःनास्माकंशिविकानकापिकटकाद्यालंक्रिया
 सन्निक्रियानोत्तुंगस्तुरगोनकश्चिदनुगोनेवांबरसंदरं
 किंतुस्मात्तलवत्यंशेषविदुषांसाहित्यविद्याजुषां
 चेतस्तौषकरीशिरोनतिकरीविद्यानवद्यास्तिनःइत्या
 कर्ण्यबाणःपंडितपुत्रःप्राह आःपापधराधीशस
 भायामहंकारमाकृथाः श्लोकाः निःश्वासोपिन
 निर्यातिबाणो लहदयवर्त्मनि किंपुनःप्रकटाटोपप
 दबद्धासरस्वती ततोभवभूतिःपराभवमसहमानः
 प्राह हटादाकृष्टानांकतिपयपदानांरचयिताजन
 स्यर्धातुश्चेदहहकविनावश्यवचसा भवेदद्युश्वो
 वाकिमिहबहुनापापिनिकलो घटानांनिर्मातुस्त्रि-
 भुवनविधातुश्चकलहः पुनराह कालिदासकवेर्वा
 णीकदाचिन्मद्गिरासह कलयत्यर्थसाम्ब्यंचेद्गीता
 भीतापटपटं ततःकालिदासःप्राह सरवेषभवभूते
 महाकविरसि अत्रकिमुवक्तव्यं श्लोकः एषाधारं
 द्रपरिषन्महापंडितपंडिता आवचोरंतरंचेतिरा
 जायाशिवसन्निभः तच्छ्रुत्वा राजाप्राह युवापया
 रत्यंतो वर्णनीयइति भवे भूतिःमुक्ताभूषणमिंदु
 बिंबमजनिव्याकीर्णतारंनभःस्मारंचापमपेतचापलम्भ

दिदीपेरमुद्रिते व्यालीनंकलकंठसंदरशितंमदनिलै
 मंदितंनिष्यंदस्तवकाचचंपकलता जातंनजानेततः
 ततःकालिदासःप्राह स्थिन्नसंदुलमैदवंविलुलितंस्व
 ग्गारनद्धंतमःप्रागेवप्रथमानकैतकशिरवालीलायितं
 स्रस्मितं शांतकुंडलतांडवकुवलंचदूदंतिरोमीलितं
 पीतंविद्रुमसीत्कृतंनहिततोजानेकिमासीदिति रा
 जाकालिदासंप्राह सकृदे भवभूतिनासहसाम्यंत
 वनवक्तव्यं भवभूतिराह देवकिमिति वारयसिराजा
 सर्वप्रकारेण कविरसि ततोबाणःप्राह राजन् भवभू
 तिकविश्चैत्कालिदासो वक्तव्योवा राजा बाणकचेका
 लिदासाकविर्न किंतु पार्वत्याः कश्चिद्वचनोपुरुषावता
 राह ततोभवभूतिराह देवकिमत्र प्राशस्त्यंभाति रा
 जाप्राह भवभूतै किमुवक्तव्यं प्राशस्त्यं कालिदास
 श्लोकैयतः कैतकशिरवालीलायितं स्रस्मितमिति
 पठितं ततोभवभूतिराह देवपक्षपातेन वदसीति
 ततःकालिदासःप्राह देव अयख्यातिर्माभूत् भुवनेश्व
 रीदेवताल्लयंगत्वा तत्सन्निधौ तांपुरस्कृत्य धरायांशो
 धर्नायंलप्याततोभोजः सर्वकविचंदचंदितस्सन्भुव
 नेश्वरीदेवालयं प्राप्य तत्रतत्सन्निधौ भवभूतिहस्ते
 धरांलप्या श्लोकान्प्रचतुस्त्य पत्रद्वयेलिखित्वातुला
 यांभुमानं ततोभवभूतिमागलयत्वाद्भुतांइषदुन्नतिंजा
 यादेवीमक्तयसर्धानासहसितत्परिभवोमाभूदिति

स्वावतंस कल्हारमकरदं वामकरनखाग्रेण गृहीत्वा
भवभूतिपत्रे चिक्षेप ततः कालिदासः ग्राह्यं अहो मे सो
भाग्यं मम च भवभूते अभिहितं धरायामारोप्य प्रति
फलतितस्यां लघिमनि गिरां देवी सद्यः अतिकलि
तकल्हारकलिकामधुलीमाधुर्यं क्षिपति परिपूर्य मग
वती ततः कालिदासपादयोः पतति भवभूतिः राज्ञोत्तं च
विशेषज्ञं मनुते स्म ततो राजा भवभूतिकवये शतमत्तग
जां ददौ अन्यदाराजाधारानगरे रात्रौ केकाकी विचरन्
कांचनस्यैरिणीं संकेतं गच्छतीं दृष्ट्वा प्रच्छदे विफल
मेकाकिनीमध्यरात्रौ गच्छसीति ततश्चतुरास्यैरि
णी सा तं रात्रौ विचरन्तं श्रीभोजं निश्चित्य ग्राह्यं श्लोकः
त्वत्तोपि विषमो राजन् विषमेषु क्षमापते शासनं यस्य रु
द्राद्यादासवन्मूर्ध्नि कुर्वते ततस्तुष्टो राजा दोर्दंडो दादा
य अंगदं वलयं च तस्यैव दत्तवान् सा च यथास्थानं प्राप
ततो च तस्मिन्निगच्छन् क्वचिद्गृहे एकाकिनीं रुदन्तीं नारीं दृ
ष्ट्वा किमर्थं मर्धरात्रौ रोदिति किंदुःखमेतस्या इति विचा
रयितुमेकमंगरक्षकं प्राहिणोत् ततो गंगरक्षकः पुनराग
त्य ग्राह्यं देवमया पृष्टः यदा ह तच्छृणुत् तद्धोमत्पतिरेष
मेव चकगतः स्थूणा पशेषं गृहं कालो यं जलदागमः कुश
लिनी वत्सस्य वार्तापिनो यत्नात्संचितं तैलं बिंदुधटका
भग्नेति पार्थाकुलादृष्ट्वा गर्भभरालसां निजवधूं स्वश्वश्रु
र्रोदिति ततः कृपावारिधिः क्षोणिपालः तस्यैव लक्ष्मिं ददौ

दौ अन्यदा कौंकणदेशवासीविप्रः राज्ञे स्वस्तीत्युक्त्वा
 प्राह श्लोकः शक्तिद्वयमुदेभोजयशोब्धौ तवरोदसी
 मन्येत दुह्वं मुक्ताफलं शीतांशुमंडलं राजा तस्मै ल
 क्षंददौ अन्यदा काश्मीरदेशात्कौपीनाघशपो राज नि
 कटस्थ कवी नृकनकमाणिक्यपट्टदुकूलालं कृतान्
 आलोक्य राजानं प्राह नोपाणीवरकंकणैश्च गायुतौ
 नोकर्णयोः कुंडले क्षुभ्यत क्षीरधिदुग्धमुग्धमहसीनो
 वाससीभूषणं दंतस्तं भविकासिकानशिषिकानाशयो
 पिविश्योन्नतो राजानुराजसभासभाषितकलाकौश
 ल्यमेवास्ति नः ततस्तस्मै राजालक्षंददौ अन्यदाराजारा
 त्रौ चंद्रमंडलं दृष्ट्वा तदंतस्थकलंकं वर्णयति स्म अंकके
 पिशाशाकिरेजलनिधेः पंकपरे मे निरेसारंगं कतिचिच्चसंज
 गदिरेषूच्छायमैच्छुन्यरे इति राजा पूर्वार्धं लिखित्वा का
 लिदासहस्तं ददौ ततरस्तस्मिन्नेव क्षणे उत्तरार्धं लिख
 तिकविः इंदौ यद्दलितेन्द्रनीलशकलश्यामंदरीदृश्यते
 तत्सांद्रं निशिपीतसंधतमसंकुक्षिप्तमाचक्ष्महे
 राजा प्रत्यक्षरत्नक्षं मुत्तरार्धस्य दत्तवान् ततः राजा का
 लिदासकवितापद्धतिं वीक्ष्य चमत्कृतः पुनराह सरवे
 अकलंकं चंद्रमसं ज्या वर्णयति ततः कविः पठति ल
 क्ष्मीं क्रीडातडागोतिधवलगृहं दर्पणोदिवधूनां पुष्पं
 श्यामालतायास्त्रिभुवनजयिनीमन्मथस्यातपत्रं पि
 षोऽपुनरस्य स्मितममरधुनीपुंडरीकं मृगां कोज्योत्स्नापी

युष्वापीजयति सितवृषस्तारकागोलकस्थ राजा
नः प्रत्यक्षरत्नसंदर्भे एकदा कश्चिद्दूरदेशाद्गतः वीर
कविग्राह तर्कव्याकरणाध्वनीनपिषणो नाहं न साहित्य
विन्नोजानामिविचित्रवाक्यरचनाचातुर्धर्मसत्यद्वुत
वीकापिधिरिचिवल्लुभस्ततापाणिस्थवीणाकलह्मण
भिन्नरवंतथापि किमपि ब्रूते सुरवरस्थामस राजानस्यैल्ल
द्वौ बाणाः तस्य सुखलितप्रबंधं मुखाग्राह देवमातंगीमि
माधुरीध्वनिविदो नैव स्पृशंत्युत्तमां व्युत्सर्जितं कुलकन्य
कामिवरसोन्नतानपश्यंत्यमी कस्तूरीघनसारसौरभस
लब्धुत्पत्तिमाधुर्यद्योद्योगः कर्णरसायनं सुकृतिनः क
स्यापि संपद्यते अन्यदाराजासीतां प्रातः प्राह देवि प्र
तं व्यावर्णयेति सीताप्राह विरलधिरल्लास्युल्लास्ताराः क
लाधिवसज्जनाः मन इव मुनेस्सर्वत्रैव प्रसन्नमभून्
भः अपसरति च ध्यातं चित्तात्सतामिव दुर्जनः प्रजतिचि
शाक्षिप्रलक्ष्मीर्निरुद्धमना इव राजालक्ष्मंदत्वा कालित
संप्राह सरवे सकवे त्वमपि प्रभातं व्यावर्णयेति क
लिदासः अभूत्सिंगा प्राचीरसपतिरिव प्राश्य कनकं ग
तिच्छायश्चंद्रो बुधजन इव ग्राम्यसदसि क्षणात्क्षीण
स्तारानृपतय इवानुद्यमपरानदी पाराजंते विनयरा
तानामिव गुणाः राजा तस्मै प्रत्यक्षरत्नसंदर्भे अन्यदा ह
पाल आगत्य प्राह देवकापि मालाकारपत्नी द्वारि तिष्ठती
ति राजा प्रवेशयेति ततः प्रवेशिता सा च नमस्कृत्य पट

ति समुन्नतधनस्तनस्तबकचुंबितुंबीफलक्षणामधुरवी
 ण्यापितुधल्लोकल्लफुवा त्वदीयमुपगीयतेहरकिरीट
 कोटिस्फुरत्तुषारकरकंदलीकिरणपूरगौरंयशः रा
 जा अहो महती पदपद्धतिरितितस्याः प्रत्यक्षरलक्षं
 ददौ अन्यदारात्रौ राजा धारानगरे विचरन् कस्यचि
 द्दृष्टे कामपिकाशिनी सुतूरवल पराद्यणां ददर्श रा
 जा तांतरुणीं पूर्णचंद्राननां सुकुमारांगीं विलोक्य
 तत्करस्थं सुसलं ग्राह हे सुसल एतस्याः करपल्लव
 स्पर्शेनापित्वयि कसलयं नासीत् तर्हि सर्वथा का
 ष्ठमेवत्वमिति ततो राजा एकं चरणं पठतिस्म श्लोकः
 सुसल कसलं ध्येते तत्क्षणाद्यन्नजातं ततो राजा प्रा
 तस्म जगत्समागतं कालिदासं वीक्ष्य सुसल कस
 लं ध्येते तत्क्षणाद्यन्नजातं इति पठित्वा सकवेत्वं च
 रणत्रयं पठेत्पुनश्च ततः कालिदासः ग्राह जगति
 विदितमेतत्काष्ठमेवासि नूनं तदपि च किल सत्यं-
 कानने वर्धितोसि नवकुवलयनेत्रीयाणिसंगो
 त्सवेस्मिन् सुसल कसलं ध्येते तत्क्षणाद्यन्नजातं त
 तः राजा चरणत्रयस्य प्रत्यक्षरं लक्षंददौ अन्यदारा
 जा दीर्घकालं जलकेलीधिधाय परिभ्रांतस्तत्तीरस्थ
 चरविटपिच्छाया निषण्णः तत्र कश्चित्कविरागत्य
 ग्राह श्लोकः छन्नं सैन्यरजोभरेण भवतुः श्रीभोजदे
 वक्षमारक्षादक्षिणादक्षिणाक्षितिपतिः प्रेक्ष्यांतरिक्षं

क्षणात् निःशंकोनिरपन्नपोनिरनुगोनिर्बाधयोनिः
 सल्लान्निस्त्रीकोनिरपत्यकोनिरनुजोनिर्हातकोनिर्ग
 तः किंच श्लोकः अकांडधृतमानसज्यवसितोत्त
 वैस्सारसैरकांडधृततांडवैरपिशिरवंडिनामंडलेः
 दिशस्समवलोकिताः सरसनिर्भरप्रोल्लसद्भव
 तृथुवस्त्वथिनीरजनिभूरजश्यामलाः ततो राजा लक्ष
 द्रुयंददौ तदानीमेव तस्य शारवायामेकं काकरंदंतं
 प्रेक्ष्य कोकिलं चान्यशारवायां कूजंतं वीक्ष्य देवजय
 नामाकविराह श्लोकः नोचास्त्वरणौ न चापि चतुरा
 चंचूर्नवाच्यं वचो नोलीलाचतुरागतिर्न च शतसिः प
 क्षोग्रहो घतव कूरक्रे कृतिनिर्भरा गिरमिह स्थाने वृ
 थैवोद्गिरन्मूरवध्वां क्षनलज्जमेव्यसदृशं पांडि
 त्यमुन्नाटयन् ततः एनां देवजयकविना काकमिषे
 ण विरचितं स्वगर्दृणां मन्यमानस्तत्स्य धालुः हरिश्
 र्मानामकविः कोपेनेष्य पूर्वप्राह श्लोकः तुल्यवर्ण
 च्छदैः कृष्णः कोकिलैस्सहसंगतः केन वारव्यायते
 काकः स्वयं यदि न भ्रावते ततो राजा तयोः हरि
 शर्मदेवजययोः अन्योन्यवैरं ज्ञात्वामिथ आलिंगना
 दिवस्त्रालंकारादिदानेन च मित्रत्वं व्यधात् अन्यत्र
 राजायानमारुह्य गच्छन् वर्त्मनिकंचित्तपोनिधिं
 दृष्ट्वा तं प्राह भवाद्दृशानां दर्शनिं भाग्याय तं भवता
 त्कस्थितिः भोजनार्थं केवाप्रार्थन्त इति ततः सराज

वचनमाकर्ण्य तपोनिधिः आह श्लोकः फलं स्वे
 च्छालभ्यं प्रतिवनसरवेदक्षितिरुहापयः स्थाने स्थाने
 शिशिरमधुरं पुण्यसरितां मृदुस्य शशिय्या सुललि
 तलतायल्लवमयी सहते सतापं तदपि धनिनां द्वारिक्
 पणाः राजन्वयं कमपि चाभ्यर्थयामः नगृण्हीमश्चेति रा
 जा तुष्टो नमति तत उत्तरदेशादागत्य कश्चिद्राजानं स्व
 स्तीत्याह तं च राजा पृच्छति विद्वन् कुत्र ते स्थिति रिति वि
 द्वा नाह श्लोकः यत्रां बुनिं द्यत्यमृतं अंत्यजाश्च सुरेश
 राः चितामणिश्च पाषाणास्तत्र नो वसतिः प्रभो त
 दा राजा लक्ष्मंदत्वा आह काशीदेशे का विशेषवार्तेति
 स आह देवइदानीं काचिदद्भुतवार्ता तत्र लोकं सु
 रवेन श्रुता देवादुःखेन दीना इति राजा देवानां कु
 तो दुःखं विद्वन् सचाह निवासः क्वाद्यनोदत्तो भा
 जेन कनकाचलः इति ज्यप्रधियो देवा भोजवार्ते
 ति श्रुतना ततो राजा कुतूहलोक्या तुष्टरस्मत् तस्मै
 पुनः लक्ष्मंददौ ततो द्वारपालः प्राह देवश्रीशैलादा
 गतः कश्चिद्विद्वान् ब्रह्मचर्यनिष्ठः द्वारिवर्तत इति राजा
 प्रवेशयेत्याह तत आगत्य ब्रह्मचारी चिरं जीवेति व
 दति राजा तं पृच्छति ब्रह्मन् बाल्य एव कस्मिं का
 लाननुत्सृपं किं नाम व्रतं अन्वह सुयशांसेन कृ
 शोसि करयचित् ब्राह्मणस्य कन्यां तुभ्यं दापयि
 ष्यामि त्वंचेद्ब्रह्मस्थधर्ममंगी करिष्यसीति ब्रह्मचा

राधाह देवत्वमीश्वरस्त्वया किमसाध्यं श्लोकः
 सारंगाः सुहृदो गृहं गिरिगुहाशातिः प्रिया गेहिनी
 वृत्तिर्वन्यलताफलैर्निवसनं श्रेष्ठं तस्मात्त्वचः त्व-
 ल्यानामृतपूरमग्रमनसांघेषामियं निर्वृति स्तेषा
 मिंदुकलावतसयमिनां मोक्षोपिनो न स्पृहा राजा उ-
 त्थाय पादयोः पतति आह च ब्रह्मन्मया किं कर्त-
 व्यमिति स आह देववयं काशीं जिगमिषवः तत ए-
 कं विधेहि ये त्वत्सदने पंडितवराः तां च सर्वां नपि स-
 पत्नीकान् काशीम् प्रति प्रेषय ततो हं गोष्ठीतुसः काशीं
 गमिष्यामीति राजा तथा चक्रे ततस्सर्वे पंडितवरा
 स्तदाज्ञया प्रस्थिताः कालिदास एको नृगच्छति स्म
 तदारजा कालिदासं प्राह सकवेत्सुकुतो न गतो सी-
 ति ततः कालिदासो राजानं प्राह देव सर्वज्ञो सितेषां
 तितीर्थेषु बुधायेशं भोर्बुधवर्तिनः यस्य गौरीश्वरश्चि-
 ते तीर्थं भोजपरं हि सः ततो विद्वत्सु काशीं गतेषु राजा
 कदाचित्सभायां कालिदासं पृच्छति स्म कालिदा-
 स अद्य किमपि श्रुतं किं त्वये तिस आह मेरो मंदर
 कंदरा सहिमवत्सानौ महेंद्राचले कैलासस्य शिला
 तलेषु मलयप्राग्भारभागेष्वपि सत्याद्रावपितेषु त-
 शुबहुशो भोजश्रुतं ते मया लोकलोकविचारचार-
 णा गौरी रुद्गीयमानं यशः ततश्च मत्कृतो राजा प्र-
 त्यक्षरलक्षंददौ ततः कदाचिद्राजानिरुद्धतं निर्गतं

कालिदासं च अनवरतवेष्ट्या लंपटं ज्ञात्वा व्यचिंतय
 त् अहह बाणस्यूरप्रभृतयो मदीयामाज्ञां व्यदधुः
 अयं च वेश्या लंपटतया ममाज्ञां नाद्रियते किं कुर्म
 इति ततो राजा सावज्ञं कालिदासमपश्यत् तत आ
 त्मनि राज्ञो वज्ञां ज्ञात्वा कालिदासः अल्लालदेशंग-
 त्या तद्देशाधिनाथं प्राप्य प्राह देवमालवेंद्रस्य भो
 जरया वज्रया त्वद्देशं प्राप्नोहं कालिदासनामा कविरि-
 तिततो राजा तमासने उपवेश्य प्राह सकवे भोजस-
 भा आह हा गतेः पंडितैस्समुदितैः शतशस्ते महिमा
 सकवे त्वां सरस्वतीं वदंति ततः किमपि पठति ततः का
 लिदास आह श्लोकः अल्लालक्षोणिपालत्वदहितन
 गरे संचरंती किरती कीर्णान्यादाय रत्नान्युरुतररवदि
 रांगारशं काकुलांगी क्षिप्त्वा श्रीरवंडरवडंतदुपरि सु
 कुलीक्षूतनेत्राधमंती श्वासामोदानुपातैर्मधुकरनि
 कर्णैर्धूमशंकां बिभर्ति ततस्तस्मै प्रत्यक्षरलक्षंददौ
 ततः कदाचिदल्लालराजा कालिदासं यमच्छ सकवे
 एकशिलानगरीं व्यावर्णयेति ततः कविराह श्लोकः
 अपांगपातैरपदेशपूर्वैरेणीदृशामेकशिलानगर्या
 वीथीषु वीथीषु विनापराधं पदपदेशरवलितायुवा
 नः पुनश्च प्रत्यक्षरलक्षंददौ पुनश्च पठति कविः
 अं भोजपत्राय तलोचनानां यं भोधिदीर्घास्विहृदी
 र्धिकास्त समागतानां कुटिलैरयांगैरनंगबाणैः प्रह

तायुवानः पुनश्च अल्लालनृपः प्रत्यक्षरत्नद्वंद्वोः
 वंतत्रैवस्थितः कालिदासः अत्रांतरे धारानगर्यां भोज
 व्यद्वारपालः प्राह देवगुर्जरदेशात् माधनाभायं छित्
 वर आगत्य नगराद्दहिरास्तेन च स्वयत्नीराजद्वारि
 षिताराजातां प्रवेशयेत्याह ततो माधपत्नी प्रवेशित
 साराजहस्ते पत्रं प्रायच्छत् राजा तदादाय वाचर्या
 श्लोकः कुमुदवनमपश्चि श्रीमदं भोजस्वंदं त्यजति सुत
 मुलूकः प्रीतिमांश्चक्रवाकः उदयमहिमरश्मिर्याति
 शीताशहरस्तह तविधिनिहृतानां हाविचित्रो विपाव
 इति राजा तदद्भुतं प्रभातवर्णनमाकर्ण्य लक्षत्रयं
 त्वामाधपत्नीमाह मातरिदं भोजनाय दीयते प्रात
 हं माधपंडितं आगत्य नमस्कृत्य पूर्णमनोरथं करिष्यामि
 तिततः सा तदादाय गच्छंती याचकानां मुखे वात्सवभर्तु
 शारदचंद्रकिरणगौरान् गुणान् श्रुत्वा तेभ्य एव धनम
 खिलं भोजदत्तं दत्तवती माधपंडितस्वभर्तारमासाद्य
 प्राह नाथ राजा भोजेनाहं बहुमानिता धनं सर्वं याचके
 भ्यस्त्वद्गुणानां कर्ण्य दत्तवती माधः प्राह देवि साध
 कृतं परमं ते याचकाः समायांति किल तेभ्यः किंदेय
 मिति ततो माधपंडितं वस्त्रावशेषं ज्ञात्वा कोप्यर्थी
 प्राह श्लोकः आशवास्यपर्वतकुलंतपनो व्यातप्तसु
 दामदावविधुराणि च काननानि नानानदीनदशतानि
 च पूरयित्वा रिक्तोसि यज्जलदं सेवतवोत्तमश्रीः इत्ये

तदाकर्ण्यमाद्यः स्वपत्नीमाह देवि श्लोकः अर्थान
संतिनचसुचतिमांदुराशात्यागेरतिवहतिदुर्ललितंम
नोमे याञ्चाचलाघवकरीस्ववधेचपापप्राणाः स्वयं
व्रजतिकिंपरिदेष्टेन दारिद्र्यानलसंतापश्शांतस्मि
तोषवारिणा याचकाशाविधातांतर्दाहः केनो
पशाभ्यतीति ततस्तदामाद्यपंडितस्यतामवस्थां
विलोक्यसर्वयाचकाः यथास्थानंजग्मुः एवंतेषु
याचकेषु यथायथंगच्छत्समाद्यः प्राह श्लोकः व्रज-
तव्रजतप्राणा अर्थिभिर्वर्धितांगतैः पश्चादपिचंगत
व्यंकसोर्थः पुनरीदृशः इतिविलपन्माद्यपंडितः प
रलोकमगात् ततोमाद्यपत्नीस्यामिनिपरलोकंगते
सतिप्राह श्लोकः सेवतेस्मगृहंयस्यदासवदुमुज-
रसदा सस्वभायसिहायोयंम्रियतेमाद्यपंडितः त
तोराजामाद्यविपन्नंज्ञात्वा निजभगराद्विप्रशतारुतःमौ
नीरात्रावेवतत्रागात् ततोमाद्यपत्नीराजानवीक्ष्य
प्राह राजन्यतः पंडितवरस्त्वद्देशं प्राप्सः परलोकम
गात् ततोस्य कृत्यशेषं सम्यगाराधनीयंभवतेतित
तोराजामाद्यविपन्नंनर्मदातीरं नीत्वा यथोक्तेनविधि
नासंस्कारमकरोत् तत्रचमाद्यपत्नीबन्धौ प्रविष्टात
योश्चपुनरवत् सर्वचक्रभोजः ततोमाद्येदिवंगतेराजा
शोकाकुलो विशेषेण कालिदासविद्योगेनचपं
डितानां प्रवासेन क्लेशोभूदिनेदिने बहुलपक्षश-

शिवततोमात्यैर्मिलित्वाचिंतितं अल्लालदेशे कालि
दासो वसति तस्मिन्नागते राजा सुरवीभविष्यतीति ए
वं विचार्य मात्यैः पात्रे किमपि लिखित्वा तत् पञ्चवै
कस्या मात्यस्य हस्ते दत्वा प्रेषितं सकालक्रमेण का
लिदासमासाद्य राज्ञो मात्यैः प्रेषितो स्मीतिनत्वा त
त्पत्रं दत्तवान् ततस्तत्कालिदासो वाचयति श्लोकः
न भवति स भवति न चिरं भवति चिरं चेत्फलं विसं
वादी कोपः सत्पुरुषाणां तुल्यः स्नेहेन नीचानां
सहकारे चिरं स्थित्वा स लीलं बालको किला तं हि
त्वा धान्यवृक्षेषु विचरन् न विलज्जसे कलकठयथा शो
भा सहकारे भवद्भिरः खदिरे वापलाशे वा कितथा
स्याद्विचारयेति ततः कालिदासः प्रभाते तभूपालभा
पृच्छ्य मालवदेशमागत्य राज्ञः क्रीडोद्याने तस्थौ ततो रा
जा च तत्रागतं ज्ञात्वा स्वयंगत्वा सहता परिवारेण त
मानीय संमानितवान् ततः क्रमेण विद्वन्मण्डले च
सभायां ते सभाभोजपरिवत् प्रागिवरेजे ततः सिंहासन
मल्लकुर्वाणं भोजं द्वारपाल आगत्य प्रणम्याह देव-
कोपि विद्वान् जालंधरदेशादागत्य द्वार्यास्त इति राजा
प्रवेशयत्याह स च विद्वानागत्य सभायां तथा विधं
राजानं जगन्मान्यान् कालिदासादीन् कविपुंगवा
न्वीक्ष्य बह्वजिष्ठा इवाजायत सभायां किमपि त
स्य सुरवान्ननिस्सारति तदाराजोक्तं विद्वान् किम

पिपठेति स आह आरनालगलदह शंकयामचुरवा
 दपगतासरस्वती तेन वैरिकमला कचग्रहज्यग्रहस्त
 नकवित्त्वमस्ति मे राजा तस्मै महिषी शतंददौ अन्य
 दाराजा कौतुकाकुलस्सीतां प्राह देवस्तरजं पठेति
 सीता प्राह श्लोकः स्तरताय नमस्तस्मै जगदानंद
 हेतवे आनुषंगिकफलं यस्य भोजराज भवादृशां त
 तस्तुष्टो राजा तस्यै हारंददौ ततो राजा चामरग्राहि
 णीं वेश्यामवलोक्य कालिदासं प्राह सकवे वेश्या
 मेनां वर्णयेति तामवलोक्य कालिदासः प्राह श्लो
 कः कचभारात्कुचभारः कुचभाराद्भीतिमेतिकच
 भारः कचकुचभाराज्जघनं कोयं च द्रानने चम-
 त्कारः भोजस्तुष्टस्स नृस्वयं मपि पठति वदना
 त्यदयुगलीयं वचनादधरश्च दंतपंक्तिश्च कचतः
 कुचयुगलीयं लोचनयुगलं च मध्यतस्त्रसति अ
 न्यदा भोजो राजा धारानगरे एकाकी विचरन् कस्य
 चिद्विप्रवरस्य गृहं गत्वा तत्र कांचनपतिव्रतांस्वांके
 शयानां भर्तारमुद्दहंतीं पश्यन् ततः तस्याः शिशु
 रसुप्तोत्थितः ज्वालायास्सुमीपमगच्छत् इयं च
 पतिधर्मपरायणा स्वपतिं नोत्थयामास ततः शि
 शुचवद्भौपतंतं नागृणहत् राजा चाश्चर्यमालोक्य
 तिष्ठत् ततस्सा पतिधर्मपरायणा वैश्वानरमप्रा
 र्थयत् यज्ञेश्वरत्वं सर्वकर्मसाक्षी सर्वधर्मान् जा

नासि मांपतिधर्मपराधीनां शिशुमगृह्णन्तीं च जा
नासि ततोमदीय शिशुमनुगृह्यत्वं दक्षः त्वं माद
हेति ततः शिशुः यज्ञेश्वरं प्रविश्य ते च हस्तेन गृही-
त्वार्धघटिकापर्यंतं तत्रैवातिष्ठत् ततो वारोदीनं प्र
सन्नसुरवश्च शिशुः सा च ध्यानात्कृतातिष्ठत् ततो
यदृच्छया समुत्थिते भर्तारिसाक्षरिति शिशुं जग्रा
ह तंच परमधर्ममालोक्य विस्मयाविष्टो नृपतिरा
ह अहो मम भाग्यं कस्यास्ति यदीदृश्यः पुण्यस्त्रि
योपि मन्त्रगरे च संतीति ततः प्रातः सञ्जायामाग
त्य सिंहासने उपविष्टः राजा कालिदासं प्राह सुक
वेमहदाश्चर्यं मया पूर्वे धुरात्रौ दृष्टमस्तीत्युक्त्वा रा
जा पठति श्लोकः हुताशनश्चंदनपंकशीतल इति
कालिदासरत्नतश्चरणत्रयं झरिति पठति श्लोकः
रुतं पतंतं प्रसमीक्ष्य पावके न बोधयामास पतिं प
तिव्रता तदा भवत्तत्पतिभक्तिगौरवात् हुताशन-
श्चंदनपंकशीतलः राजा च स्वाभिप्रायमालोक्य
विस्मितः तमालिङ्ग्य पादयोः पतति स्म एकदा गी
ष्पकाले राजा अंतःपुरे विचरन् धर्मतापतसः आ
लिङ्गनादिकमकुर्वन् ताभिः सह सरससल्लापार्थं
पचारमनुभूय तत्रैव ससः ततः मातरुत्थाय रा
जा सभां प्रविष्टः कुतूहलात् पठति श्लोकः मरुदा
गमवार्तयापिशून्यसमये जाग्रतिसंप्रवृद्ध एव भव

भूतिराह श्लोकः उरगीशिशवेबुधुक्षवेस्वामदि
 शत्युत्कृतिमाननानिलेनराजाप्राभवभूतेलोकौक्ति
 रसस्यगुक्तेति ततोपांगेनराजाकालिदासंपश्यति
 ततस्सआह श्लोकः अबलासुविलासिनोन्वभूव
 न्नयनैरेवनवोपगूहनानितदाराजास्वाभिप्रायंला
 लातुष्टःकालिदासंविशेषेणसम्मानितवान् अन्य
 दासुगयापरवशोराजाअत्यंतमार्तःकस्यचित्सरो
 वरस्यतीरेनिबिडच्छायस्यजंबूवृक्षस्यमूलमुपा
 विशत् तत्रशयानेराजिजंबोरुपरिवहुभिःकपि-
 षिःजंबूफलानिसर्वाण्यपिचालितानितानिसश
 ब्दंपतितानिपश्यन् धरिकामात्रंस्थित्वाश्रमंपरित्ततः
 उत्थायतुरंगमवरमारुह्यगतःततस्सभायांराजापू
 र्वानुभूतकपिचलितफलपतनरवमनुकुर्वन्समस्या
 माह श्लोकः गुलुगुगुलुगुगुलु ततआह कालि
 दासः श्लोकः जंबूफलानिपक्वानिपतंतिविमले
 जले कपिकंपितशारवारव्योगुलुगुगुलुगुगुलुराजातु
 ष्ठाह सुकवे अहृष्टमपि परतद्दयं कथंजानासिसा
 क्षाच्छारदासीतिमुहुर्मुहुः पादयोःपततिस्म एकदा
 धारानगरेप्रच्छन्नवधःविचरन्कस्यचिद्वृद्धब्राह्मण
 स्यगृहंराजा सध्यान्हसमये गच्छन्तत्रतिष्ठति
 स्म तदावृद्धविप्रो वैश्वदेवंकृत्वा काकबलिं गणहन्
 गृहान्निगत्य श्रूमोजलशुद्धायां निक्षिप्यकाकमावृ

यतिस्मात्तत्र हस्तविस्फालनेन दाहेति शब्देन च का-
काः समायाताः तत्र कश्चित्काकस्तारंगारदीति-
स्म तच्छ्रुत्वा तत्पत्नी तरुणी भीते बहूनि जोरसिनिधा-
य अये मात इति चक्रंद ततो ब्राह्मणः प्राह प्रिये सा-
धुशीले किमर्थं विभेषीति सा प्राह नाथ मादृशीनां
पतिव्रतास्त्रीणां कूरध्वनिं श्रवणं सत्त्वं वा साधुशीले
तथा भवेदेवेति विप्र आह ततो राजा तच्चरितं सर्वदृष्ट्वा
व्यचिंतयत् अहो इयं तरुणी दुःशीलानूनं यतो नि-
व्याजं विभेषेति स्वपातिव्रत्यं स्वयमेव कीर्तयति च नू-
नमियं निभिन्नासती अत्यंतदारुणं कर्म रात्रौ करो-
त्येव एवं निश्चित्य राजा तत्रैव रात्रा पतंहति एवातिष्ठत्
अथ निशीथे भर्तरि सुप्तसायां सपेटिकां वेश्या करे-
ण बाहयित्वा नर्मदातीरमगच्छत् राजा ज्यात्मानं
गोपयित्वा नुगच्छति स्म ततस्मान् नर्मदां प्राप्य तत्र
समागतानां ग्राहाणां सांसदत्वा नदीतीर्त्वा अपर-
तीरस्थेन शूलाग्रारोपितेन स्वमनोरमेण सह समते-
स्म तच्चरित्रं दृष्ट्वा राजा गृहं समागत्य प्रातस्सभायां
कालिदासमा लोक्य प्राह सुकवेश्मिणि श्लोकः दिवा
काकरुताङ्गीता ततः कालिदास आह श्लोकः रात्रौ
तरति नर्मदां ततः तुष्टो राजा पुनः प्राहः श्लोकः त-
व सन्ति जले ग्राहाः ततः कविराह मर्मज्ञां सेवसुंदरी त-
तो राजा कालिदासस्य पादयोः पतति एकदा धारा-

मगरेविचरन् वेश्यावीथ्यां राजा कंदुकलीला तत्परां
 तद्भ्रमणवेगेन पादयोः पतितास्तवत्साकांचनसुंदरीं
 दृष्ट्वा सभायामाह कंदुकं वर्णयंतु कवय इति तदाभव
 म्भूतिराह श्लोकः विदितं ननु कंदुकते हृतयं प्रमदाय
 रसंगमलुब्ध इव वनिता करतामरसाभिहतः पतितः
 पतितः पुनरुत्पतसि ततो वररुचिः ग्राह्यः श्लोकः ए
 कोपि त्रय इव भाति कुंदुको यं कांतायाः करतलभाग
 रक्त रक्तः भूमौ तच्चरणनखांशु गौरगौरः स्वस्थः स्त
 न्नपन्नमरीचिनीलनीलः ततः कालिदास आह
 श्लोकः यद्यो धराकारधरो हि कुंदुकः करणरोषादभि
 हन्यते सुहुः इति वनेत्राकृतिभीतिमुत्पलं स्त्रियः
 प्रसादाय पपात पादयोः तदा राजा तुष्टः त्रयाणाम
 क्षरलक्षंददौ विशेषेण च कालिदासमदृष्ट्वा तं स
 कुसुमपतस बोद्धारसंमानितवान् ततः कदाचि-
 च्चित्रकर्मावलोकनतत्पराः राजा चित्रलिखितं महा
 शेषं दृष्ट्वा सम्यग्लिखितमित्यवदत् तदा कश्चिच्छि
 वशमीनाम कथिः शेषमि शेषेण राजानं स्तौति
 श्लोकः अनेकफणिनस्सन्ति मे कर्मक्षणात् तत्पराः
 एक एव हि शेषो यं धरणीधरणक्षमः तदानीं राजा
 तदभिप्रायं ज्ञात्वा तस्मै लक्षंददौ कदाचिद्धर्मंतं
 काले समागते ज्वलतीह संती संसेवयन् राजा का
 लिदासं ग्राह्यः सकवेह संतीं वर्णयेति ततः सकवि

राह कविमतिरिव बहुलोद्भासघटितचक्राप्रभातवे
 लेपहरमूर्तिरिव हसंती भातिविधूमानलोपेता राजा
 अक्षरलक्षंददौ एकदाभोजराजो नर्गहे भोगाहोस्तु
 ल्यगुणाश्च तस्मिन्निजांगना अपश्यत् तासु च कुत-
 लेश्वरपुन्या पद्मावत्यां कृतुस्नानं अंगराजस्य पु-
 न्या चंद्रमुख्यां कमप्राप्तिं कमलनाभ्यां च द्यूतं पण-
 जयलब्धप्राप्तिं अग्रमहिष्यां च लीलादेव्यो दूतीप्र-
 षण मुखेनाह्वानं च एवं चतुरोगुणान् दृष्ट्वा तेषु गुणे-
 षु न्यूनाधिकभावराजाप्यचिंतयत् तत्र सर्वत्र दा-
 क्षिण्यनिधिः राजराजः श्रीभोजः तुल्यभावेन द्वित्रि-
 घटिकापर्यंतं विचिंत्य विशेषानवधारणेन निद्रांगतः
 प्रातश्चोत्थाय कृतान्हिकसभासगात् तत्र च सिंहा-
 सनमलंकुर्वाणः श्रीभोजः सकलविद्वत्कविमंडल-
 मंडनकालिदासमालोक्य सकवे इमां व्यक्षरोन-
 तुरीयचरणांसमस्यां शृणु इत्युक्त्वा पठति श्लोकः
 अप्रतिपत्तिमूढमनसा द्वित्राः स्थितानाडिकाः इति
 पठित्वाराजा कालिदासमाह सकवे एतत्समस्या
 पूरणं कुर्वितिततः कालिदासः तस्य हृदयं करत-
 लामलकवत् प्रपश्यन् व्यक्षराधिकचरणात्रयवि-
 शिष्टां तांसमास्यां पठति देव स्तातातिष्ठति कुंतले
 श्वरसुतावारोगराजः स्वसुर्द्युते रात्रिरियं कृता कम-
 लया देवी प्रसाद्या धुना इत्येतः पुरस्कृती जनगुणे

न्यायाधिकं व्यायतादेवेनाप्रतिपत्तिमुत्तमनसा हि
 गस्थितानाडिकाः तदा राजा स्वहृदयमिव शतवतः
 कालिदासस्य पादयोः पतति स्म कविमंडलचचम
 रक्तमजायत एकदाराजाधारानगरे विचरन्कुचि
 त्पूर्णकुम्भधृत्वासमायांति पूर्णचंद्राननाकां चिह्न
 ष्वातकुम्भजलेशब्दचकंचनश्रुत्वा नूनमेव तस्याः कं
 ठग्रहयंघटः रतिकूजितमिव कूजतीति मन्यमानः स
 भायां कालिदासमाह श्लोकः कूजितरतिकूजि
 तमिति कविराह श्लोकः विदग्धसुसुखे रक्तेनितं
 बोपरि संस्थिते कामिन्याश्चिह्नसुमलं कूजितरति
 कूजितं तदा तु क्षीराजाम्रस्य क्षारलक्ष्मंददौ ननामच
 एकदानमदायां स हान् हृदे जालकैरेकः शिलाखंडं ईष
 द्दुशिताक्षरः कश्चित् हृष्टः तैश्च परिचिंतितं हृदमत्र लि
 खितमिव किंचिज्जातिनूनमिदं राजचिह्नं नैयमिति
 बुद्ध्या भोजसदसि समानीतं तदा कर्ण्य भोजः प्रा
 ह पूर्वं भगवता हनुमता श्रीमद्रामायणं कृतं त
 दन्न हृदचूतनैः प्रक्षेपितमिति श्रुतमस्ति ततः कि
 मिदं लिखितमित्यवश्यं विचार्यमिति लिपिज्ञानं का
 र्जं जतु परीक्षया भरणी परिज्ञाय पठति तन्न चरण
 द्वयमाक्षुर्पूर्य लब्धं श्लोकः अयिरवलुविषमः
 पुराकृतानां भवति हि जंतुषु कर्मणां विपाकः ततो भो
 जः प्राह गतस्य पूर्वार्थं कथ्यतामिति तदा भवभूति

राह श्लोकः कनुकुलमकलंकमायताद्व्याः कनु
 रजनीचरसंगमापवादः ततोभोजस्तत्रध्वनिदो
 षमन्वानस्तदेवपूर्वार्धमन्यथापठतिस्म श्लोकः कज्ज
 नकतनयाकरामजायाकचदशकंधरमंदिरेनिवासः
 अयिरबलुवियाकः ततःभोजः कालिदासप्राहसुक
 वेत्वमपि कवित्वदयंपठेति स आह शिवशिरसि-
 शिरांसियानिरेजुःशिवशिवतानिलुठतिगृध्रपादैः अ
 अयिरबलुवियाकः ततस्तस्यशिलारवंडस्यपूर्वपुटे
 जतुशोधनेनकालिदासः पठतितमेवदृष्ट्वा राजाभू
 शंतुतोष कदाचिद्भोजेनविलासार्थंनूतनगृहांतरनि
 र्मितंतत्रगृहांतरेगृहप्रवेशात्पूर्वमेव कश्चिद्ब्रह्मरा
 क्षसःप्रविष्टःसचरात्रौतत्रयेवसंतितान् भक्षयति
 ततोमांत्रिकान् समाहूय तदुच्चाटनायराजायतते
 स्मसच आगच्छन्नेवमांत्रिकानेवभक्षयति किंचस्व
 यंकवित्वादिकंपूर्वाभ्यस्तमेवपठन्तिष्ठति एवंस्थि
 तेतत्रैवरक्षसिराजा कथमस्य निवृत्तिरितिव्यचितं
 यत् तदाकालिदासःप्राह देवनूनमयंराक्षसः सक
 लशस्त्रप्रवीणस्सुकविश्चभाति अतस्तमेवतोष-
 यित्वा कार्यंसाधयामि मांत्रिकास्तिष्ठंतु मममंत्रं प
 श्येत्पुत्का स्वयंतत्ररात्रौगत्वाशेतेस्मत्ततःप्रथमया
 मे ब्रह्मराक्षसः समागतः सचपूर्वपुरुषदृष्ट्वा प्र
 तियाममेकैकांसमस्यापाणिनिसूत्रमेवपठति ये

येनोत्तरंतद्दृढयंगतंनोक्तमयंनब्राह्मणोतोहंतव्यमि
ति निश्चित्यहंति तदानीमपिपूर्ववदयमपूर्वःपुरुषःअ
तःमयासमस्यापठनीयानचेद्वक्तिसदृशमुत्तरंतस्याः
तदाहंतव्यइतिबुद्ध्यापठति सर्वस्यदेइति तदाकाली
दासःप्राह रुमतिकुमतीसंपदापत्तिहेतू इतिततस्स
गतःपुनरपिद्वितीयामेसमागत्यपठति वृद्धोयूना इति
तदाकविराह सहपरिचयात्यज्यतेकामिनीभिः इति
तृतीययामेसराक्षसःपुनस्समागत्यपठति एकोगोत्रे
इति ततःकविराह प्रभवतिपुमान्त्रयःकुटुंबंविभर्तित
तश्चतुर्थयामेआगत्यसराक्षसःपठति स्त्रीषुवच्चइति
ततःकविराह प्रभवतियदातद्विगेहंविनष्टंइति ततस्स
राक्षसोयामचतुष्टयेपिस्वाभिप्रायमेवज्ञात्वातुष्टःप्र
भातसमयेसमागत्य तमाश्लिष्यप्राह रुमतेतुष्टो
स्मि किंतवाभीष्टमिति कालिदासःप्राह भगवन्ने
तद्गृहंविहायान्यत्रगंतव्यमिति सोपि तथैतिगतःअ
नंतरंतुष्टोभोजःकविंबहुमानितवान् एकदासिंहास
नमलंकुर्याणो श्रीभोजे सकलभूषाल शिरोमणौ ह्य
रपाल आगत्यप्राह देवदक्षिणदेशाल्कोपिमहिनाथ
नामाकविः कौपीनावशेषोद्धारिवर्तते राजाप्रवेशये
त्याह ततःकविरागत्यस्वस्तीत्युक्त्वा तदाज्ञयाचो
षविष्टःपठति श्लोकः नागोभातिमदेनखंजलधरैः
पूर्णेदुनाशर्वरीशीलेनप्रमदाजवेनतुरगोनित्योत्स-

चैर्मंदिरं वाणीव्याकरणेन हंसमिथुनैर्नद्यः सभापं-
 दितैः सत्युत्रेण कुलं त्वया वसुमती लोकत्रयं भानुना
 ततो राजा प्राह विद्वन् तवोद्देश्यं किमिति ततः कविः
 ह श्लोकः अंबाकुप्यति नमयानस्तुषया सापिनां व-
 यानमया अहमपि न तया वदराजन् कस्य दोषो यः
 इति राजा च दारिद्र्यदोषं ज्ञात्वा कविं पूर्णं मनोरथं च
 के एकदा द्वारपाल आगत्य राजानं प्राह देवकविशे-
 स्वरो नाम महाकविः द्वारि वर्तते राजा प्रवेशयेत्याह
 ततः कविः आगत्य स्वस्तीत्युक्त्वा पठति श्लोकः रा-
 जन् दौ चारिका देवप्राप्तवानस्मि वारणं मदवारण-
 मिच्छामि त्वत्तोहं जगती पते तदा प्राङ्मुखः तिष्ठन्
 राजाति संतुष्टः तं प्राग्देशं सर्वं कवये दत्तं सत्त्वा दक्षि-
 णाभिमुखो भूत् ततः कविश्चित्तयति किमिदं राजा
 पुरं परावृत्य मानं पश्यतीति ततो दक्षिणदेशं स-
 गत्याभिमुखः कविः पठति श्लोकः अपूर्वेयं ध-
 र्विद्या भवता शिक्षिता कथं मार्गणौघरसमाया-
 तगुणोयाति दिगंतरं ततो राजा दक्षिणदेशमपि-
 नसा कवये दत्त्वा स्वयं प्रमुखो भूत् कविस्त-
 गगत्य प्राह श्लोकः सर्वज्ञ इति लोकोयं भवतं
 गपते मृषा पदमेकं न जानीषे वक्तुं नास्तीति या-
 के ततो राजा तमपि देशं कवे दत्तं सत्त्वा उदङ्मु-
 खो भूत् कविस्तत्रापि आगत्य प्राह श्लोकः सर्व

दासर्वदोसीतिमिथ्यात्वंकथ्यतेबुधैः नारयोले-
 भिरेपृष्ठंनवक्षः परयोषितः ततोराजास्वांभूमिक-
 वेदत्तोमत्वाउत्तिष्ठतिस्म कविश्चतदभिप्रायमज्ञा-
 त्वापुनराह श्लोकः राजन्कनकधाराभिःत्वयि-
 सर्वत्रवर्षति अभाग्यच्छत्रसंछन्नेमयिनायांति
 बिंदवः तदाराजाचांतःपुरंगत्वालीलादेवींप्राहदेवि
 सर्वराज्यंकवयेदत्तंततस्तपोवनंमयासहागच्छेतिअ-
 स्मिन्नवसरेविद्वान्द्वारिनिर्गतः बुद्धिसागरेणबुद्ध्या
 मात्येनपृष्ठःविद्वन्राजाकिंदत्तमितिसआह्नकि-
 मपीति तदाअमात्यः प्राह तत्रोक्तं श्लोकंपठततः
 कविश्लोकचतुष्टयंपठति अमात्यस्ततः प्राह स-
 कवेतवकोटिद्रव्यं दीयते परं राज्ञायदन्नतवदत्तंम-
 वतितत्पुनर्विक्रयितामितिकविस्तथाकरोति त-
 तः कोटिद्रव्यंदत्वा कविंप्रेषयित्वा अमात्योराज-
 निकदमागत्य तिष्ठतिस्म तदाराजान्वतमाह बु-
 द्धिसागरराज्यमिदंसर्वंदत्तं कवयेपत्नीभिः सहत-
 पोवनंगच्छामितन्नतपोवनेतवापेक्षायदिमया
 सहागच्छेति ततो अमात्यः प्राह देवतेन कविना
 कोटिद्रव्यमूल्येन राजमिदं विक्रीतं कोटिद्रव्यंच
 विदुषेदत्तं अतोराज्यं भवदीयमेव सुंक्ष्वेति तदा
 राजान्वबुद्धिसागरंचविशेषेणसंमानितवान्अ-
 न्यदाराजामृगयारसेनादवीमदन्तुल्लाहतपेतपने

धनदेहः पिपासापर्याकुलस्तुरगमारुत्युदकार्यी
 निकटतदभुवपटन्तदलब्ध्या परिश्रान्तः कस्याचि
 चहातरोः अधस्तादुपविष्टः तत्रकाचिद्गोपकन्या
 सुकुमारमनोज्ञसर्वांगायहच्छयाधारानगरं
 प्रति तत्रं विभीतुकामा तत्र भांडं चोद्धृती समा
 गच्छति तामागच्छतीं दृष्ट्वा राजापिपासावशा
 देतद्भांडस्थं पेयं चेत् पिबामीति बुध्या पृच्छत् तरु
 णिकिमावहसीति सा च तन्मुखश्रिया भोजं मत्वा
 तपिपासां च ज्ञात्वा तन्मुखावलोकनवशाच्छब्दो
 रूपेणाह श्लोकः हिमकुदशशिप्रभशंखनिषं परिप
 ककपित्थसुगंधरससुवतीकरनिर्मथितं पिबहे नृप
 स्वरुजापहूरं इति राजा तच्च तत्रं तुष्टः पीत्वा तां शा
 हसुश्रु कितवाभीष्टमिति सा च किंचिदाविष्कृत्यौ
 वनामदपरवशामोहाकुलनयना प्राह देवमां क
 न्यामेवावेहि सा पुनराह इंदुकैरिविणीवकोकपद
 लीवां भोजनीवल्लभं मेघं चातकमंडलीवमधुपश्रेणीव
 पुष्पजं माकुंदपिकुंदरीवरमणीयामेश्वरं प्रोपि
 तं चेत्तद्वृत्तिरियं सदानृपवरत्वाद्द्रष्टुमुत्कण्ठते राजा च म
 ल्लतः प्राह सुकुमारित्वां लीलादेव्या अनुमत्या स्वी
 कूर्मः इति धारानगरं नीत्वा तां तथैव स्वीकृतवान्
 कदाचिद्राजाभिवेके मदनशरपीडितायाः मदिरा
 क्ष्याः करतलगलितो हेमकलशस्सोपानपंक्तिषु

रत्नेष्वपपात ततो राजा सभायामागत्य कालिदासं
 ग्राह्यं सूक्तये एनां समस्थां पूरय दंतदंतदंतदंतदंतदंत त
 दा कालिदासः ग्राह्यं राजा भिवेके मदविह्वलाया ह
 स्ताच्च्युतो ह मघटा युवत्याः सोपानमार्गेषु कृतोति
 शब्दं दंतदंतदंतदंतदंतदंत तदा राजा स्वाभिप्रायं ज्ञात्वा
 क्षरत्क्षंददौ अन्यदा सिंहासनमलं कुर्वाणे श्रीभो-
 जैकश्चिचोरः आरक्षकै राजनिकटनीतः राजा तद्
 द्वाकोयमित्यपृच्छत् तदा आरक्षकाः ग्राह्यः अनेन
 नैनकुभिलुकेन कस्मिंश्चिद्देश्याग्रहे धातपातमार्गे
 ण द्रव्याणि अपल्लतानीति तदा राजा ग्राह्यं अयं दं
 दुनीय इति ततः कुकुंडो नाम चोरः ग्राह्यं श्लोकः भ
 दिर्नष्टोभारवीयोपिनष्टोभिस्कर्नष्टोभीमसेनोपिन
 ष्टः शुकुंडो ह भूपतिस्त्वं हिराजन्मत्वापत्तावंत
 कः सन्निविष्टः तदा राजा ग्राह्यं भो शुकुंड गच्छ गच्छ
 यथेच्छं विरहं कदाचिद्भोजो मृगयापयाकुलः वने
 विचरन् विभ्रमा विष्टुदयः कंचित्तराकमासाद्य-
 स्थितवान् श्रमात्प्रसक्तः ततोपरपयोनिधिकुहरं
 गतेभास्करं श्लोकः तत्रैवाराचत निशातस्य रा
 जः स्वरवप्रदा चंचच्चंद्रकरानंदसंदोहपरिकंदला
 ततः प्रत्यूषसमये नगरीं प्रतिप्रस्थितौ राजा चर
 मगिरि नितंबलंबमानशशांकविबभिवलोक्ष्य स
 कुतूहलस्सभां मागत्य तदा समीपस्थान् कवी-

द्रानिरीक्ष्यसमस्यामेकामवदत् श्लोकः चरमगि
रिनितंबे चंद्रबिंबं ललंबे तदा प्राह भवभूतिः श्लो
कः अरुणाकिरणजालैरंतरिक्षे गतर्क्षे ततो दंडी-
प्राह श्लोकः चलति शिशिरवाते मंदमंदं प्रभाते त
तः कालिदासः प्राह श्लोकः युवतिजनकदंबेनाथ
मुक्तोष्णा बिंबे चरमगिरिनितंबे चंद्रबिंबं ललंबे त
तो राजा सर्वानपि सम्मानितवान् तत्र कालिदासं वि
शेषतः पूजितवान् अथ कदाचिद्भोजः नगराद्बहि
र्निर्गतः नूतनेन तटाकांभसा बाल्यसाधितकपा-
लशोधनादिचकार तन्मूलेन कश्चन शफरशावः क
पालं प्रविष्टो विकटकरोटिका निकटधटितो विनिर्ग
तः ततः राजा स्वपुरीमवाप तदारभ्य स सा कपाले वे
दना जाता ततस्तत्रत्यैर्भिषग्वरैः सम्यक्किं कित्सिता
पिनशांता एवमहर्निशं नितरां स्वस्थे राज्ञि अमा
नुषविदितेन महारोगेण श्लोकः क्षामं क्षामन्नभू
द्वपुर्गतस्त्वं हे मंतकाले ज्वरदुर्लभं निर्गतकांतिराहु
वदनाक्रांता ज्वरबिंबोपम चेत् कार्यपदेषु तस्य वि
मुरवं क्लीबस्य नारे धिवज्याधिः पूर्णतरो बभूव विपि
ने शब्दं शिखावानिव एवमतीते सवत्सरेपि काले
न केनापि निवारितस्तद्दुःखं ततः श्रीभोजो नानावि
धसमानौषधग्रसन रोगदुःखितमनाः समीपस्थं
शोकसागरनिमग्नबुद्धिसागरं कथमपि संयताक्ष

रामुवाचवाचं बुद्धिसागरइतः परमस्मद्विषयेन को
 पिभिषग्वरोचसतिमातनोतु बाहुवादिभेषजकोशा
 न् निखिलान् स्रोतसि निररथागच्छ ममदेवस
 मागमसमयः समागतइतितच्छ्रुत्वासर्वेपियोर
 जनाः कवयश्च अवरोधसमाजाश्च विगलदस्त्रसा
 रनयनाबभूवुः ततः कदाचिदेवसभायां पुरंदरः सक
 लमुनिवृंदमध्यस्थं वीणासुनिमाह सुने इदानीं
 भूलोके कानामवार्त्तेति ततः नारदः प्राह सुरनाथ
 किमप्याश्चर्यं किंतु धारानगरवासी श्रीभोजभूषा
 लः रोगपीडितो नितरामस्वस्थः वर्तते सतस्यरोगः
 केनापि न निवारितः तदनेन भोजनपालेन मिष-
 ग्वरा उपिस्वदेशान्निष्काशिताः वैद्यशास्त्रमपि
 अनृतमिति निरस्तमिति एतदाकर्ण्य पुरुहूतस्य
 मीपरशौ नासत्याविदमाह भोस्वर्वैद्यो कथमनृतं
 धन्वतरीयं शास्त्रं तदा तावाह तु रमरेश देवनव्य
 लीकमिदं शास्त्रं किं त्वमरविदितेन रोगेण बा-
 ध्यतेसौ भोजइति इंद्रः कोऽसावचार्यरोगः किं
 प्रयतोर्विदितः ततस्तान् वचतुः देवकापालशोध
 ने कृते भोजेन तदा प्रविष्टः पाटीनः तन्मूलोयं रोग
 इति तदा इंद्रः स्मयमानसुरवः प्राह तदिदानीमेव युवा
 न्यागंतव्यं न वेदितः परं भूलोके भिषक्कुछास्त्रस्या
 सिद्धिर्भवेत् नरवलसरस्वती विलासस्य निकेतनं

विज्ञापयते नानृतमित्यंगीकृतं वैद्यशास्त्रमिति
 श्रुत्वा तत्प्रतिष्ठापनाय तद्दोगनिवारणाय चेति
 ततो द्वारस्थः प्राह भो विप्रो नकोपि भिषक् प्र-
 वरः प्रवेष्टव्य इति राक्षोक्तम् राजा तु केवलमस्व-
 स्थः नायमवसरो विज्ञापनस्येति तस्मिन्क्ष-
 णे कार्यवशाद्बहिर्निर्गतो बुद्धिसागरस्तो दृष्ट्वा
 को भवता वित्यपृच्छत् ततस्तौ यथागतमूच-
 तुः ततो बुद्धिसागरेण तौ राक्षः समीपं नीत्वा
 ततोरजाता ववलोक्त्यमुरवश्रिया अमानुषा-
 विति बुद्ध्या आभ्यांशक्यते यं रोगो निवारितुमि-
 ति निश्चित्य तौ बहुमानितवान् ततस्तावूचतुः
 राजन् भवेत् व्यं रोगो निर्गतः किंतु कुत्र चिदेकांते त्वया
 भवितव्यमिति ततः राजापितथा कृतं ततस्तावपि
 राजानं मोहवृणो न मोहयित्वा शिरः कपालमादाय त-
 ल्करोटिकापुरे स्थितं शफरकुलं गृहीत्वा कस्मिंश्चि-
 द्राजने निक्षिप्य संधान करपया कपालं यथावदारच-
 य्य संजीविष्याच्च तं जीवयित्वा तस्मै तद्दर्शयतां तदा
 तद्दृष्ट्वा राजा विस्मितः किमेतदिति तौ पृष्ठवान् तदां-
 तावूचतुः राजन् त्वया बाल्यादारभ्य परिचितकपाल-
 शोधनतस्सं प्राप्तामिदमिति ततोरजाता वश्विनौ
 मत्वा तच्छोधनार्थमपृच्छत् किमग्न्या कं पय्यमि-
 ति ततः तावूचतुः श्लोकः असीतेनां जसास्त्रा

नंपयः पानंवयः स्थियः एतद्दोमानुषाः पश्य-
मिति तत्रान्तरे राजा मध्ये मानुषा इति संबोधनं
श्रुत्वा वयंचेन्मानुषाः कौयुवामिति तयोः हस्तौ
इदिति स्वहस्ताभ्यां अग्रहीत् ततस्तत्सखा-
एव तावत्तद्वत्तां ब्रुवं तावेव कालिदासेन पूरणी-
यं तुरीयचरणमिति ततो राजा विस्मितः स-
र्वानाहूय तद्भुजमब्रवीत् तच्छ्रुत्वा सर्वे पिचम-
त्कृताः विस्मिताश्च बभूवुः तत्कालिदासेन तु-
रीयचरणं पूरितम् स्निग्धमुष्णं च भोजनमिति
ततो भोजोपि कालिदासेन लीलामानुषमत्वा प-
रं स स्थापितवान् अथ भोजनपालः प्रतिदिनं स-
जातकंदलत्कांतिर्वचधेधाराधीशः कृष्णोत्तरप-
क्षे चंद्र इव ततः कदाचित् सिंहासनमलंकुर्वी-
षो श्रीभोजकालिदासभवभूतिदांडिबाणमायू-
रवररुचिप्रभृतिकवितिलककुलालंकृतायां स-
भायां द्वारपाल इत्याह देवकश्चित्कविः द्वारिति
वृत्तिं तेनैयं प्रेषिता गाथा सनाथाचीदिका देवस-
भायां निक्षिप्यतामिति तां दर्शयति राजा गृही-
त्वा तां वाचयति श्लोकः काचिद्दालारमणव-
सतिं प्रेक्ष्यंती करंडं दासी हस्तात्सभयमलिरव-
हृदालम्भ्योपरिस्थं गौरीकांतं पवनतनयं चंपकं
चाचभावं पृच्छत्यार्यो निपुणतिलको महिनायः

कवींद्रः तच्छ्रुत्वा सर्वापि विदुस्परिषच्चमत्कृताः
ततः कालिदासः प्राह राजन्महिनाथः शीघ्रमा-
कारयितव्य इति ततो राजा देशाद्वारपालेन सम-
वेशितः कविः राजानं स्वरत्नीत्युक्त्वा तदाज्ञायोपवि-
ष्टः ततो राजा प्राह तं कवींद्रं विदुन्महिनाथकवे-
साधुरचितागाथा तदा कालिदासः प्राह किमुन्य-
ते साक्षिणि देशान्तरगतकान्तायाश्चारिष्ववर्णने-
न श्लाघनीयोऽसि विशिष्य तत्तद्भावप्रतिभद्वर्णने-
न तदाभवभूतिः प्राह विशिष्यते इयं गाथा पंक्तिकं-
दोद्यानवैरिणोवातात्पजस्यवर्णनादिति ततः प्री-
तेन राजा तस्योदत्तं सवर्णानां लक्षं पंचगजाश्च दश-
तुरंगाश्च दत्ताः ततः प्रीतो विद्वानुस्तौति राजानं
श्लोकः देवभोजतवदानजलौघैः सोयमधिरजनी-
ति विशंके अन्यथा तदुदितेषु शिलागोभूरुहेषु क-
थमीदृशदानं ततो लोकोत्तरं श्लोकं श्रुत्वा राजा
पुनरपि तस्मै लक्षत्रयं ददौ ततो लिखति स्म भांडा-
रिको धर्मपत्रे श्लोकः प्रीतः श्रीभोजभूपः सद-
सिविरहिणीगूढनर्मोक्तिपद्यं श्रुत्वा हेम्नांच लक्षं
दशसचतुरगान् पंचनागानयच्छत् पश्चात्तत्रैव-
सोयं वितरणगुणसहर्णनात् प्रीतचेता लक्षं लक्षं
च लक्षं पुनरपि च ददौ महिनाथाय तस्मै ततः क-
दाचिद्राजराजः कालिदासं प्रति प्राह लक्षवेत्स

सस्माकं चरमग्रं यंपदं ततः कुन्दो राजानं विनिन्द्य
 कालिदासः क्षणेन तं देशं त्यक्त्वा विलासवत्यास
 ह एकशिलानगरं प्राप ततः कालिदासवियोगेन
 शोकाकुलरत्नं कालिदासं सुगयितुं राजा कापालि
 कवे पृथुत्वा क्रमेण एकशिलानगरं प्राप ततः
 कालिदासो योगिनं हृत्वा तं सामपूर्वपप्रच्छ यो-
 गिनः कुर्वते स्थितिं रिति योगी वदति स्कवे अ-
 स्माकं धारानगरे वसति रिति ततः कविराह तत्र
 भोजः कुशली किं ततो योगी प्राह किं मया च वक्त-
 व्यमिति ततः कविराह तत्रातिशयवार्तास्ति चेत्स-
 त्यं कथयेति तदा योगी प्राह भोजो द्विवंगत इति
 ततः कविर्भूमौ निपत्य प्रलपति देवत्वा विनास्मा-
 कं क्षणमपि भूमौ न स्थितिः अतस्त्वत्समीपमह-
 मागच्छामि इति कालिदासः बहुशोचिलप्यचर-
 मश्लोकं कृतवान् श्लोकः अद्य धारानिराधा-
 रानिरालं बासरस्वती पंडिताः खंडिताः सर्वे
 भोजराजे दिवंगते एवं यदा कविना चरमश्लोक-
 उक्तरत्त देवस्य योगी भूतले विसंज्ञः पपात् ततः
 कालिदासस्तथा विधत्तमवलोक्य अयं भोज ए-
 वेति निश्चित्य अहह महाराज तत्र भवता हं वंचि-
 तोऽस्मीत्याभिधाप्य झरितं तं श्लोकं प्रकारांतरेण प-
 पात् श्लोकः अद्य धारासदा धारासदालं-

बासरस्वती पंडितागंडिताः सर्वभोजराजेभु
 वंगते ॥ ततो भोजस्तमालिङ्ग्य प्रणम्य धारानग
 रं प्रति ययौ शैले शैलविनिश्चलं च तद्दयं मुंजस्य
 तस्मिन् क्षणे भोजे जीवति हर्षसंचयकथा धारां तु
 धौ मज्जति रश्रीभिः शीलवतीभिरेव सहसा क-
 र्तुं तपस्तत्त्वे मुंजे मुंचति राज्यभारमभजन्त्यागेऽथ
 भोगैर्नृपः ॥ ॥ इति श्रीमन्महाराजाधिराज
 स्य धारानगराधीशस्य भोजराजस्य प्रबंधस्समा-
 प्तिमफाणीत् ॥ ॥ श्रीसीतारामचं
 द्रोजयति ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥

इति

भोजप्रबन्धः

संपूर्णः
